

MAGYAR
TÖRTÉNELMI EMLÉKEK
KÜLFÖLDÖN.

(Különös tekintettel az egykori Erdélyre.)

.....

KIADJA

MIKSA GYÖRGY.

Az egész tiszta jövedelem a kenyérmezei oszlop alapjának növelésére fordittatik.

.....

KOLOZSVÁRTT,
Gáman János könyvnyomdája 1868.

E l ő s z ó.

Ily csekély füzetecskéhez előszót kapcsolni — legszelidebb kifejezéssel élve — indokolatlannak tetszhetnék, ha ezen néhány sort fölvilágosításul írni nem volna kötelességem.

Mert: szememre vethetné valaki, miért adtam igénytelen közleményemnek „Magyar emlékek **külföldön**“ címét, mikor csak Osztrák- és Stayerországban levőket ösmertetek?

Elöttem minden mi nem hazám, külföld.

A nélkül, hogy legcsekélyebb kedvem volna **ezuttal** politikai értekezést írni, megjegyzem, miként tudom: hogy Magyarország az u. n. *pragmatica sanctio* szerint **minden más országtól független állam** és hogy más országnak nincs alá vetve. Továbbá, hogy a magyar koronának századoktól fogva meg vannak **hozzá tartozó részei**, s ennél fogva a magyar koronának az osztrákkal **nemzetköziniél** egyéb összefüggését nem ösmerhetem el. Ha pedig Magyarország az osztrák állam kiegészítő része volna, osztrák állam nevét kellene viselnie, miből önkényt foly, hogy tagjai is osztrák állampolgárok volnának. Mivel azonban **becsületos** honfit nem ösmerek, ki magát osztráknak, ellenben osztrákot épen nem ösmerek, ki magát magyarnak mondaná: szükségkép más fogalmat kell a magyar és más fogalmat az osztrák szónak kifejeznie.

Ha ezen érvelés helyes, akkor Magyarország nem Ausztria s megfordítva.

Még a fejedelem személye sem határozhat eme kérdésben, mert: akkor Róbert Károly és Nagy Lajos király anjoui herczegek francziává vagy olasszá, II. Ulászló és fia II. Lajos csehvé, — az általam emlékében sem tisztelt Zsigmond, mivel később német császárrá lett németté, teendik vala Magyarországot.¹⁾ Valamint Bernadotte Sveciát vagy Norvégiát nem tette francziává, Valois Henrique²⁾ és Báthory István Lengyelhont nem tevék francziává vagy magyarrá: úgy minket se tett és nem tehet soha, soha az osztrák ház, habár magyar királysága háromszáz éves, osztrákká.

Elösmerem, hogy valaki legjobb barátom lehet, hogy vele táncskozhatom sat., de azért még nem vált rokonomná, nem családom tagjává, nem viselheti családom nevét, valamint másfelől én sem.

Ennyi munkácskám czime igazolására.

Másik kérdés, melyet valaki hozzám intézhetne, ez volna: miért bocsátám közre jelen füzetecskémet?

Egyfelől, mivel az általam ösmertetendő tárgyak — talán egykettőt kivéve — a n. é. magyar olvasó közönségnek tudtommal — s így összeszedve épen — nem voltak még bemutatva.

Másfelől, mivel fáradozásom kenyérmezei album létrehozására nézve a nagy gonddal összecsődített és reménylett munkatársak általános részvétlensége miatt dönt dugába, tehát azon általam tervezett irodalmi vállalat is, melytől a kenyérmezei oszlop részére szép jövedelmet vártam.

Végre, mert azon remény kecsgetett, hogy előfizetés utján

¹⁾ Furcsaság kedvéért még is meg kell omlitenem, hogy Münchenben (egy tudni való német) utitársam kérdezte: hová való vagyok? Erdélyi. — Aha, tehát német. — Erősen tiltakozom magyar vagyok. — Na igen-igen, de mennyiben jelenlegi fejedelmök német császár, a magyarok is németek. — Elfelelte a jámbor fölhozni, hogy mivel németül beszélek — német vagyok. ²⁾ IX. Károly francia király fivére 1574-ben szökött el Krakkóból, hogy a francia királyi székbe üljön.

füzetecskémben ösmertetendő **tárgyak** érdekes voltánál fogva talán nagyobb összeget gyűjthetek a kenyérmezei oszlop fölállítására, mint eddig gyakorlott gyűjtegetéseim által.

Ezen rövid megjegyzések után, kegyes olvasónő és olvasó, azon óhajjal ajánlom igénytelen füzetecskémet: bárha azt, ha elolvasásra méltatád, megelégedve tennéd le kezedből.

Hosszutelkén, 1868. Szt. György hava 14-én.

Miksa György.

A) Bécs-Ujhely és magyar emlékei.

Bécs-Ujhelyet, (melyet némelyek Német-Ujhelynek neveznek), Wiener-Neustadt a Lajta mellett Alsó-Ausztria szélén 1192 és 1194 között építtette babenbergi VI. Lipót Osztrák- és Stájerország ótalmára a magyarok ellen. E csekély mintegy 12,000 lakossal bíró városka falai alatt küzdött sergünk sokszor; falaira tüzte igazságos Mátyás király a magyar lobogót; e városban kötött ő békét a tehetség nélküli IV. Fridrik német császárral; e városka fala; között ültek Leopold császár alatt országnagyjaink börtönben, kettőt közülök itt fejeztek le; e város földje födi dicső hamvaikat és e városka levéltára őriz maiglan magyar ereklyéket: s mivel ennélfogva dicső, de egyszersmind fájdalmas emlékek fűznek e városkához, néhány, habár nagyobbadán bus regét mesélendek el róla.

1) A bécs-ujhelyi csata 1246-ban.

Néhány elégtelen lázadó főúr, mert IV. Béla király atyja, II. Endre halála után garázdálkodásaiknak véget vet, babenbergi II. Frigyes a magyar királysággal megkínálván, fölszólítja sereggel hazánkba rontani. Az ország és nemzete javát, mint talán senki más, szíven hordó IV. Béla királyunk ezt megtudván, titokban serget gyűjt és az 1232-ban beütő osztrák (ostmark a németeknél) herczeg sergét „Bécsig kergetve, konczolta.“ Az okozott kárt pedig a pusztító által megtéríteté. A magyar király megalázott sógora II. Fridrich ezért boszut áll, midőn Béla 1242-ben a tatárok elől menekülván, az Osztmárkon keresztül a Dalmátiába küldött királynéhoz indul, a német sógor a magyar király minden pénzét, ékszereit, sőt még — risum teneatis amici — **a királyné ruháit is** — mivel könnyű ott a vitézség, hol nincsen ellenség — mind elveszi. És azon örvendetes meggyőződésben, hogy Magyarországnak már csakugyan vége van, ezt a tatárokkal — vagy ha úgy tetszik mongolokkal — versenyt pusztítja s több várat három megyével együtt roppant vitézsége tudatában győzedelmesen el is foglal. De jobb jövő is derült e nyomorult hazára, midőn a tatárok 1243-ban a megrémült Európát odahagyták. IV. Béla néhány év alatt oly lábra állította hazánkat, hogy a német sógora által elfoglalt vármegyék visszaszerzése végett háborút indíthatott,

minek vége az 1246 Szt. Jakab hava 15-ki bécs-ujhelyi (mások szerint Lajtai) csata volt, melyben egy kun ijjasz az osztrák herceg lovát lepuskázni nem átalta, s mielőtt Fridrich — kinek buzgósága ezuttal torkára forrt — föltámbáskodhatott volna, az előtte termő Frangepán úgy ütötte dárdáját szemébe, hogy az osztrák herceg jónak látta az életnek alászolgáját mondani.

2) Zrinyi Péter és Frangepán Ferencz Kristóf fogsága s lefejeztetése.

Az osztrákok által kötött vasvári béke miatt még mindig elégtelen és a sok sérelem orvoslása végett országgyűlést sürgető magyarok forrongó kedélyének lecsillapítására I. Leopoldus 1667-ben Besztercebányán szemfényvesztésből nádori gyűlést tartatott. Ez eredménytelen gyűlés elosztása után Vesselényi Ferencz nádor és aranygyapjas vitéznél volt titkos ülés, hol a bulla aurea 31-ik czikke alapján ¹⁾ meghatározzák, hogy: gyűjtessék sereg és a királyi személy és méltóság tiszteletében tartása mellet kéressék meg Leopoldus: ²⁾ a koronázásnál esküvel ígérteknek megtartására, az országgyűlés megnyitására személyes jelenléte által, a magyarokhoz ellenséges miniszterek elbocsáttatására s megbüntetésére, az idegen **bérenczek** kiharancsolatására sat. sat. sat., meghatározatván egyszersmind, hogy csak ezen kérések megvetése után folyamodjanak a törvény rendelte ultima ratióhoz, a fegyverhez; (az arany bulla 31-ik cikkének végzáradéka szerint, alkotmányt tipró fejedelem ellen fegyveres kézzel lehele ellentállni a nélkül, hogy valakit meg lehetne ezért büntetni. A vértanuk tehát **törvénytelenül** végeztettek ki.) E gyűlésen az ország legfényesb nevei tündököltek, mint pl. a nádor Illiria paizsa zerinvári **Zrinyi Péter** dalmát és horvát bán, a sok pénze s tömérdek birtoka miatt magyar Krözusnak nevezett Nádasdy

¹⁾ Melyet az országgyűlés 1687-ben törölt el. ²⁾ Schneller die Geschichte Ungarns. Dresda 1833. II. 140. ez. mondja Leopoldusról: „welcher die Tugenden eines Mönches mit den Verdiensten eines Professors vereinte, aber weder den Geist noch die Kraft eines Kaisers u Königs besass!! S koráról mondja: „Durch Adelsübermuth, durch Priesterbetrug u. Königsnissin fiel Ungarn ebenso tief, als Böhmen in dem dreissigjährigen Kriege.“ i. h. 170 l.

Ferencz országbiró, Szelepcsényi György áldornagy, Liptay érsek, Petróczy György gróf stb. stb.

1667 tavaszán a nádor Wesselényi Ferencz hirtelen meghalván, Nádasdy s Zrinyi lesznek az ügy vezetői. Zrinyi — állítólag — azon eszmével barát-kozik meg, hogy ha tervük elsül, magát Magyarország, vejét I. Rákóczy Ferenczet pedig Erdély fejedelmévé tegye. Zrinyi fiatal sógorát tersácsi Frangepan Ferencz Kristófot, ugyszintén Tattenbach Erasmus grófot megnyeri, utóbbinak segítségeért megigérvén a styriai vagy legalább cillii herczegség kieszközlését közbejárása által.

Zrinyiék több ízben küldöttek követeket I. Apaffi Mihályhoz és a portához. Ez volt veszedelmök, mert konstantinápolyi osztrák követ Panajotti s portai drágomán Casanova a bécsi udvarnak tudtára adták a titkot.

Spankau egy haddal Horváthországba küldetik, minek hallatára Zrinyi Frangepannal együtt előbbinek muraközi várába Csákatornyába zárkozik, innét kiszökve Bécs felé vevék útjokat és Zrinyi rokona ipolykéri Kéri János grófhoz szállának, ki őket fegyveres kíséret alatt Bécsbe viteté, honnet Bécs-Ujhelyre szállítottak.

Szécsy Mária, murányi Venus, Wesselényi nádor özvegyének Murány várát Károly lotharingi herczeg szállja meg és császári kegyelemlevél következéseül a vár neki ajándékozott a tulajdonosnő pedig Bécsbe tömlöczbe záratott, hol el is halt.

Orsini-Rosenberg fogarasföldi Nádasdy Ferencz grófot pottendorffi kastélyában éjjel elfogatván, csaknem félmeztelen hurczolja Bécsbe, legelső gondjai közé tartozott a várban talált négy millió ezüst pénzt lefoglalni.

Spork, osztrák generalis, a már fegyverhez nyult I. Rákóczy Ferencz ellen indul, ki magát elszigetelve látván, anyjához Báthori Zsóffhoz menekül Munkácsba. Anyja s a jezsuiták ¹⁾ közbenjárására Rákóczy trencsini uradalma az osztrákoknak végképeni átengedése, váraiba osztrák őrség befogadása, a hadi költségek megtérítése s 400,000 forint ajándék lefizetése mellett **fiatalsága tekintetéből** kegyelmet nyer.

Ki nem ösmeri föl, hogy a legalábbvaló kalmársággal alkudozott a kormány? Rákóczy, ki már fegyverhez nyult, kegyelmet nyer fiatalság tekintetéből, Zrinyi s Nádasdy pedig nem. Hát szegény Frangepan talán nem volt fiatal? Ugy látszik az osztrák kormány kétféle mértéket használt az igazság

¹⁾ Ugy látszik, hogy Zrinyi, Nádasdy és Frangepannak nem voltak oly jó jezsuitái, mert különben tán ők is nyertek volna valami tekintetből kegyelmet.

(igazság?) kiszolgáltatására s csakugyan kiviláglik, miként Schneller ¹⁾ igazat mondott: „**hogy vádlottak főbüne gazdagságuk volt.**“

B. Hohér Johann ügyvédből lett osztrák birodalmi kancellár tizenkét osztrák mágnásból álló bíróság élére állíttatott — vagyis nagy valószínűséggel magát állította — vádlottak elítéltetése végett, kiknek védelmére két német ügyvédet rendeltek.

A külföldiek, külföldön külföldi törvény szerint hoztak ítéletet magyar országuagyok ellen, kik, mint az ország, **német birodalom és egész kereszténység** ²⁾ ellenségei jobb kezük levágotatása után fővéltre ítéltettek. De most jó a java **kincseik, váraik és roppant uradalmaik elkoboztatnak.**

A pottendorffi uradalmat nagy hirtelen Montecuculinak ajándékozták sat. Nádasdy tizenegy ártatlan ³⁾ fia még családi nevét is elveszté s domini sancta cruce nevet kellett fölvenniök.

A halálos ítélet ellen X. Kelemen pápa is fölszóltat. Ide tartozik Cserei ⁴⁾ következő elbeszélése, melyet szóról szóra igtatok ide:

„Vala akkor Magyarországon egy esztergomi érsek Szecsényi György, a ki különben is kemény és realis ember vala teljes életében, ki is noha annak előtte is sokat törekedett a rab urak szabadulásokba, de megértvén, hogy a császár is immár subscribálta a sententiát, felette igen megbusulván, miden audentia nélkül felmegyen a császárhoz és nagy haraggal azt mondja, miért kell felségednek ártatlan vért ontani, nem fél-e az Istentől? A császár azt feleli: Apám uram! ne szóljon kegyelmed többet, mert nincsen haszna. Az érsek annál inkább felgerjedvén, kezét az égre fölemelvén nagy szóval azt kiáltja föl: Száradtanak volna meg ezek az én kezeim akkor, mikor a magyar koronát a felséged fejébe tették vala, valóban szép hire-neve lesz felségednek az egész keresztény világ előtt. És el sem bucsuzván a császártól, az ajtón nagy furiával kimegyen. Lobkovitz kezében való pálczáját utána hajlja az érseknek, az érsek pedig megfordul és nagy sebességgel a pálczát

¹⁾ Gesch. Ungarns. II. 124. l. mondja: „Abacheulich betrogen sich die königlich gesinnten Rätthe u. Richter aus . . . wirklichem Eigennutze.“

²⁾ Valóban gyönyörűséges érvelés! — ³⁾ Midőn a lefejezés után a legkisebbnek egy udvari hölgy egy darabka czukrot adott át e szavakkal „vegye kis gróf!“ nagy busan mondá a négy éves kis gyermek: „nem vagyok én gróf, csak egy szegény kis árva.“ Szilágyi S. Zrinyi Péter és társai (Lipscse 1867.) 62. l. —

⁴⁾ Néhai nagyatýmúróól maradtott kéziratbéli példányból idézek, mert a nyomtatásban megjeleat „Memoires“-okban minden csak szabadelvűség színével bíró kifejezés az ancienne regime könyvvizsgálói által kihuzatott.

a császár lábai elébe visszahajtja. Azzal lemegyen a maga szállására nagy szívbeli szomorúsággal.“

A halálos ítélet végrehajtott Zrinyin és Frangepánon 1671. **Szent György hava 30-án reggel 9 órakor Bécs-Ujhelyt** a mai sörház udvarán, ugyanez nap és órában Nádasdyn Bécsben. ¹⁾

Zrinyi özvegye ²⁾ **Frangepan Anna Katalin** (a kivégzett Frangepán F. K. nővére) fogságra vettétvén, gráci büntetőházban megőrült; Frangepán F. K. özvegye De Naro Julia marquisnő a velencei köztársaságnál talált menhelyre.

Maig is látszik a bécs-ujhelyi városi sörház udvarán a latin köirat :

„Zrinyi Péter gróf és Frangepán Ferenc ögróf e helyen bűnhődtek fejük vesztese által hazaárulásukért. 1671. Szent-György hava 30-án 9 órakor.“

Meg van még a bécs-ujhelyi levéltárban az egykori Szt. Mihály egyház képe. Az egyház alatt sirbolt volt, e sirbolton kívül az egyház déli oldalán, hol most az egyházi lakásához vezető lépcső van, Zrinyi s Frangepánnak holt testeiket egy gödörbe dobták, sirjok fölött a falba valaki — nem elégedvén meg, hogy testeik megölettek, még emléküket is be akará szennyezni — a szemtelenség netovábbjával e latin köiratot illeszté:

„E sirban fekszik Zrinyi Péter horvát bán és Frangepán ögróf, családjának utolsó sarjadéka, s mivel vak világtalant vezetett, mindkettő e verembe esett.“

Ezen kigondolójához legméltóbb irat alatt a márványba vésett hohér pallós két halálfevel, mely alatt szintén latin köirat:

„Halandók! történetünkől okuljatok isten (!!!) és királyhoz hivek lenni. Anno domini 1671. Szt. György hava 30-án 9 órakor. A nagyravágyás határa a sir.“ ³⁾

A fönnemlített egyház, melyben ötven esztendőn keresztül isteni tisztelet nem tartatott, 1802-ben egyházi lakásává lön átváltoztatva. Zrinyi és Frangepán még meg levő földi maradványait az egyház déli oldalán levő torony aljába vetették, az emlékkövet is áttették egyuttal. Mely kiásatás

¹⁾ Tatteabachot 1671. karácson hava 1-én végezték ki a gráci főpinczon. — ²⁾ Zrinyi egyetlen egy fiát János Boldizsárt tőmlőcbe zárták, hol halálra sínlődött (1703-ban). Azt fogták reá, hogy gyanusán viselle magát, mikor régi magyar törvény szerint magyar nemzet csupa pusztá, talán ép indokolatlan gyanura nem szabadott elzárni. — ³⁾ Ambitionis meta est tumba.

alkalmával a csontvázak lábaik között találták koponyáikat és egy csomó ezüst dolmánygombot. Az egyik koponya arany himzésű fátyolba volt burkolva. Ez a Zrinyi feje volt, mert ezen irtózatos kivégeztetésről szóló s magán kezekben levő 1671-ben készült nyomtatványokban említés történik, hogy Zrinyi feje lenyakztatása előtt aranyhimzésű fátyolba burkoltatott. — Megemlítendő még azon vérlázító körülmény, hogy a bakó a két dalia fejét nagy kínzás után löbb csapással marcangolta le. ¹⁾ — Ezért az osztrák hóhért Moor Niklászot kereset alá vetették s azzal vádolták, miként korán reggel a kivégzés előtt kartársával a sopronyi bakóval, a fekete sashoz címzett külvárosi csapszékben borral és pálinkával magát igen megterhelte. A bakó mentegődözött, hogy zavarba jött, midőn Zrinyi fejét az első csapással elvettette; a térdelő Frangepán pedig fejével lehanyatlott és a bakó azt hitte, hogy vasra vág. A pallóst megvizsgálták és csakugyan egészen meggörbültnek találták. Moor pedig az 1671. pünkösdi hava 1-én kelt császári ítéletnél fogva félévi nehéz vármunkára s aztán száműzetésre ítéltetett. ²⁾

3) II. Rákóczy ³⁾ Ferencz fogsága.

Rákóczy 1694 Szt. Mihály hava 25-én Hessen Rheinfels Sarolta Anna Amália hercegnőt nőül vevén, magyarhoni birtokaira vonul. Az osztrák udvar kémekkel véteti körül, tartva attól, hogy Törökországban levő anyjával egyetértésben van és boszut forral szívében, mivel anyja Zrinyi Ilona Tököly Imrével (Rákóczy mostoha atyjával) Törökhonban bujdosik; nagyatyját, Zri-

¹⁾ L. e. cikk főktfejét: Felix Miessl, consul, restaurator hujus Archivi, qui hoc loco locavit, auxit, ornavit. Neostadii. Évszám nélkül. — ²⁾ Az eszközt összetörrik, az okozót megjutalmazták! — ³⁾ Egy valaki 589. l. az „Europäischer Staatssecretarius“-ban „welcher die neuesten Begebenheiten unpartheiisch erzählet, u. vernünftig beurtheilet.“ (1735.) írja: „Schon der bloße Name Ragóczy — meg irni sem tudja s még is rá önti minden mérgét — hat was widerwärtiges an sich u. wer an die vorigen Unruhen, die sich von ihm herschreiben zurückdenkt, möchte beinahe einen Schauer bekommen, so oft er nur den Namen Ragoczy nennen hört. Ein Sohn des ehemaligen Fürsten in Siebenbürgen u. Haupt der ungarischen Missvergnügten Francisci Leopoldi Ragoczy, muss selbst für diesen Namen einen Abscheu gehabt haben indem ersich nicht also sondern den Marquis von Sancto Carlo heißen lassen.“ (Holott tudjuk, hogy a császár parancsolata folytán II. Ferencz mindkét fiának föl kellett cserélnie a lélekingató Rákóczy nevet egyiknek San Carlos, a másiknak Santa Elisabetta Marchese névvel.)

nyi Pétert és ennek sógorát Frangepán Ferenczet B.-Ujhelyt lefejezték; továbbá Rákóczy nagybátyját Zrinyi János Boldizsárt 1683-ban pusztá gyanura elfogván, husz évi börtön szenvedés után halálra sinlődtették; és végre nagyanyját (Zrinyi Péter nejét, Zrinyi Ilona anyját Frangepán Katalint) Grácba bebörtönözték. ¹⁾ — Midőn Tokaj Ferencz 1697-ben a császári katonák garázdálkodásai miatt fegyveres kézzel többet magával azokat pusztítja, Rákóczy Bécsbe utazik és minden gyanut magáról elhárítandó, I. Leopold gyontató atyja Managretti által magyarországi birtokait, (mint akkoron a szerencsétlen II. Apaffy Mihály) Alsó-Ausztriában fekvőkkel fölcserélni ajánlá, de az udvar nem fogadja el ez ajánlatot. 1697-ben megösmelkedik Rákóczy egy az Eperjesen fekvő badeni ezredben szolgáló százados Longuevall nevü belgával, ki a Rákóczy által nagyon kedvelt francia nyelvet kitünően beszélte. A belga Rákóczyt sárosi kastélyában majd minden nap meglátogatja; nemsokára azonban Lüttichbe utazik rokonaihoz. Három hóval később Rákóczy nővére Borbára, Aspermont Ferdinánd grófné, értesíti őt Longuevall elfogatásáról Lincon és hogy nála sok magyar főr gyanus levelét találták volna, melyek közül Longuevall egyet el is nyelt. Rákóczy tiszta lelkiösmerete nem zavarodott meg, mert könnyen elszökhetett volna a csak nyolcz mértföldnyire levő Lengyelhonba. De ezért Solari osztrák generalis Eperjesre érkezve, éjféltájban két század katonát küldött Sárosra, hol Rákóczyt szerencsésen el is fogták és császári parancs folytán Bécs-Ujhelyre vitték, azon börtönbe, melyből dicső elődei egyenesen a vérpadra léptek. — Fogsága hatodik hetében megjelenik nála egy Buccelini s Euler nevezetü ember kihallgattatása végett, de Rákóczy elküldi őket, hogy menjenek el. Mindazáltal levelet irt a császárnak, melyben megmondotta neki, hogy alaptalanul vádolják, hogy Longuevallet megveti, hogy békés gondolkozását a jószágcserevel eléggé bebizonyította, s hogy öntudata tiszta minden zavargástól, és hogy eszébe se jutott a császár ellen merényleni s több

De még egy mutatvánnyal kell hogy szolgáljak e könyvből. Ugyanis 759. l. olvasható huszárainkról: „Ob sie von den in Siebenbürgen gelegenen Schlosse Hucz (?? talán Huszt akar lenni) in welcher Gegend sie sonst am meisten gewohnt haben sollen sat. Sie sind noch ein Überrest der alten Hunnen, wie sie zu Attila Zeiten ausgesehen (ez meg akar dicsérni s csaknem agyon üt) sat. Man kann sie die uralte ungarische Reuterey nennen.“ (Holott igazságos Mátyas király korabeliek.)

¹⁾ Helyesen jogyi meg Schneller „Er fühlte in sich den Ruf einer tragischen vom Schicksale bezeichneter Person. Kurz alles Liebe erschien ihm in der Gestalt eines Schrecknisses.“ i h. II. 37. l.

efféle. — Nehány nappal azután a bécs-ujhelyi polgár-mester a vádiratot, Rákóczyhoz vitte a végett, hogy harmincz nap alatt tegye meg igazolását; eleinte fölboszankodva az illetéktelen eljárason, nem akart semmibe bocsátkozni, azonban neje később értésére juttatá, hogy az angol és porosz király, valamint a mainczi választó fejedelem követei uralkodóik nevében szabadon bocsáttatását sürgették, minélfogva Rákóczy még is hajlandónak látszott igazolására nézve intézkedést tenni. De ugy látszik — nem is csodálkozom oly művelt emberen, — hogy a bécs-ujhelyi vendégszeretetet megunta, aztán a nemzetközi jog hatásába sem igen bizott, mert Lehmann ¹⁾ századosa porosz nemes ember és Kastelli lovasok századosa segítségével, kire Rákóczy személyének őrizete volt bízva, 1701. Szt.-András hava 7-én draganyos ruhába menekülvén, ajánlotta magát börtönőrei szives emlékezetébe. Az osztrák kormány annak, ki élve keriti kézre Rákóczyt 10,000 frtot, ki halva hozza meg 6000 frtot ígért. Rákóczy börtönében két levelet hagyott hátra, egyet a császárhoz czimezve, melyben ajánlá, hogy ha szabad menetelt (Salvus conductus-t) biztositanak részere, kész ártatlanságát személyesen bizonyítani. ²⁾ A császárnéhoz intézett levelében pedig ennek közbenjárását kéri. Rákóczy Győrnek vette útját, itt átment a Dunán és Felső-Magyarországon keresztül Lengyelországba menekült, mivel még fogságában érítésére esett, hogy Berchényi is ott van.

4) A bécs-ujhelyi levéltár magyar ereklyéi.

1. Mátyás király szöghaju, piros arczinü képe. Latin irattal: „Mátyás király természetes és leghivebb arczképe.“ A király babérkoszoruzta fölvel, fekete vért és piros köpenybe van lefestve. Mátyás király uralkodása megkezdésekor IV. Fridrik német császártól visszakövetelte az utószülött, vagy V. Ladislaussal elvitt magyar koronát, de Gara, Ujlaki, Kanizsai László s más elégületlen főur híven, hogy valami Posthumus Laczival van dolguk, reá beszéltek a császárt, venné át a magyar királyságot. Ezen szép reménnyel

¹⁾ Lehmann ezért 1701-ben Karácson szombatján Bécs-Ujhelyt jobb keze levágatása után lefejezték. — ²⁾ Ugy látszik, hogy a roszt lelkiösmert nem a Rákóczy részen volt, mert a salvus conductus nem is említették, miből az tűnik ki, hogy röstelték a bizonyos urak, hogy a herczeg kiaioltott kezük közül, pedig mily dicső lett volna őt sans peur et reproches Zrinyi s Frangepán után menesztetni.

kecsegtető felhívás úgy látszik rövid időre felébreszté a közmondássá vált ötvenhárom éves álmából, ¹⁾ mert 1459-ben föltétette álchymia s a többivel tele fejére a salzburgi érsekkel a koronát és azt híresztelé, hogy ő már most magyar király; Mátyás király az igazságos azonban nem értette a tréfát s 1463-ig szorongatá a szomszédot, mire ez magának a bécs-ujhelyi békekötés által szerzett némi nyugodalmat a további alvásra, mert kötelezte magát a magyar koronának kiadására 40,000 db aranyért (jó számlákat adott be) a magyar királyi czímet megtartja haláláig, valamint az elfoglalt városokat és falvakat is addig birandja, melyeket azonban örököse 40,000 db. aranyért visszabocsátani köteles. Mátyás király az igazságos Bécs-Ujhelyet háromszor ostromolta, 1467. és 1486-ban hiába, míg 1487-ben bevette, de mint nemes gondolkozású uralkodó a fejedelméhez hü városkának régi szabadalmait s kiváltságait megerősítette, s mint Alsó-Ausztria, Styria sat. fejedelme ujakkal is fölruházta, fölmentette a kereskedőket a vám- és harminczad fizetése alól, fölruházta azon szabadalmakkal, melyekkel a királyi városok bírtak; magyarországi szőlőiket adófizetés alól fölmentette, valamint az alól, hogy idegen bíró előtt jelenjenek meg (privilegium de non evocando cive).

2. II. Rákóczy Ferencz arcképe hajdonfönt, mellvérttel, fejedelmi köpenyben.

3. Nyeregszerszám gazdagon megaranyozott kengyelekkel, ritka szép zablával és kantárszerekkel, melyeket Mátyás király ajándékozott a városnak.

4. Nádasdy Ferencz zászlója. Nehéz piros selyem lobogó, ezüst poszomántokkal. Arany és ezüst himzésű nyíllal átlőtt lángoló sziv Mária névvel és ezen szökkal monstra te esse matrem (mutasd magad mint anya.) Az egészzet lomb és csillagkoszoru fogja körül; a másik oldalon a magyar kettős kereszt I(esus) N(asarenius) R(ex) I(udaeorum) és gloria crucis (kereszt diadala) himzéssel. Virágfüzerek 1667. évszámmal. E zászlót 1671-ben Nádasdy elfogatásakor pottendorffi kastélyában találták.

5. Hóhér pallós, melytől 1671-ben Zrinyit és Frangepánt lefejezték, rajta latin irat: „Istené legyen a dicsőség, egyebet nem kívánok. Karl Hasch von der Neustadt. Alatta bevéselt kerék. Másik oldalon német írással: „ki találja elvesztetik, ki megveszi elárultatik, ki meghal mielőtt megöregszik. A(nno) 1693.“ Erre következik bevéselt akasztófa, alatta latin distichon: „Zrinyi Péter gróf és Frangepán örgróf e pallóssal végeztettek ki.“

6. Ezüst serleg, belül és kívül megaranyozva 5 font és 24 lat súlyu,

¹⁾ 58 évig volt osztrák uralkodó, 53-ig német király.

koronát képező gyönyörű arany fődélével 2' 7¹/₄" magas és 2¹/₂ kupa férő. A korona tetejére az ösmeretlen ötvös vértes hajdanfővel térdelő lovagot készített, mely kezében két részre osztott sziv alakú paizst tart, egyik mezejében a kétfejű római sas van IV. Fridrik császár AEJOU jeligéjével; a másik mezőben Mátyás király jeligéje M. csőrében gyűrűt tartó hollóval. A paizs másik oldalán 1462. évszám. A korona vagyis inkább fődél, mint az egész serleg, sok apró sárkánnyal, zománcozott füzérekkel és más domboru czifrázatokkal van ékítve. A fődél belsejében (valószínűleg) Szent János mellképe. Miként jutott e gyönyörű billikom a városka birtokába, okmányok hiányában nem tudni, a szóhagyomány „**Corvinus serlegének**“ nevezi, mert Mátyás király adományozta volna oda a városnak.

7. Zrínyi s Frangepán két ezüst dolmánygombja. E még fönn levő két ezüst dolmánygombot, mint már fönebb is említettük, a két magyar zászlós ur 1802-ben fölbontott sírjában találták.

B) Stájerország.

I) Mária-Cell.

Grätzban lakván, gyakori kirándulásokat tevék a vidékre. Nehányszor megfordultam M.-Cellben is, mely az alábbiak szerint nemcsak mint bucsujáró hely, hová évenként-sok ezer hazánkfia zarándokol, nevezetes, hanem egy m.-cellai csuklyás barát beszélt következő esemény által is.

„A nádor huszárezred Saatz csehországi városban négy részre osztott a végett, hogy haza jöhessen. 120—130 főnyi, utját alsó-ausztriai Steyer városa felé vevő csapat 1849-ik év urnapja előtti napon (szerdán) reggel hét órakor a m.-celli piacon állott meg. Minden legény 3—4 lovat vezetett. Beszéli, hogy sok tiszt volt közlegényi ruhába öltözve. Minden jel oda mutatott, hogy egyik se birja a német nyelvet.“ Az eseményt elbeszélő csuklyás azonban „megértette, hogy szomjuságról panaszkodtak, de nem mertek leszállani lovaikról, s midőn a m.-celli fölügyelő kérdezte császár pártján vannak-e? azt felelték, nem kell neki hinni. A lovasok egyikének kiáltására a csapat a bécsi utcán Mitterbach felé vágatott el. Fele uton **Gamsjäger** mitterbachi néptanító fölvilágosítá, hogy ezen uton Sanct-Pöltenbe fognak érkezni; erre visszanyargaltak Mária-Cellbe, hol a magyar csuklyás megkérte tőlük megkérdezni honnét jönnek; két huszár röviden

elutasítá őt, egy harmadik azonban megmondá, hogy szökevények. Mire M.-Celli **Kratky Károly** ¹⁾ polgári velök lovagolván a Hall völgyén keresztül Tercze kalauzolta huszárjainkat, honnét Schwarzau-on át szerencsésen hazai földre tevék lábukat. A huszárok egy más osztálya Bruk an der Mur felé jött, a csapat azonban elfogatván megtizedeltetett.“ Másfelől azt beszélték nekem, hogy Marburgnál körül vétetvén haza jövő huszárjaink megtizedeltettek, a kegyelemért esdő városi delnök kérései daczára, kik a főbelöttek sirjait megkoszorúzták, a füzérek azonban azok sirhantjaikról, kik hazájokat jobban szerették életöknél, osztrák katonák által letépetvén, lábbal tiportattak. ²⁾ — Relata refero.

1. A **mária-celli egyház**. Legnagyobb királyaink egyike **anjoui Nagy Lajos** volt és töle fönmaradott bármely csekély emlék is nagybecsü, hát ha még oly nagyszerü az, mint a m.-cellii egyház! E nagy királyunk emlékét dicsöiti az évenkénti e hires bucsu-helyet meglátogató ezer meg ezer zarándok. Az egyház bejárásánál áll Lajos királynak életnagyságot meghaladó önből öntött szobra magyar jelmezben. Ezen egyház építtetését a rege következökép beszéli el: Nagy Lajos 1363-ban a törökökkel (vagy tatárokkal) hadakozván, az ellenség tulnyomó erejétől visszavonulni készetetik, **tábori oltárának kedvencz szüz Mária képe** előtt keres vigaszt, imája után elszenderedik. Álában megjelenik hazánk védasszonya s győzelmet igérvén, csatára buzditja. Fölebredésekor mellén találja a király a patrona Hungariae oltárképét. Harczra kél és 20,000 emberével 80,000 ellenséget legyöz. Hálaérzetében M.-Cellre zarándokol és I. Ottokar cseh király fivérei Henrique morvai határgrof, által épített kicsiny kápolnát lerontatván, helyébe egy szép göth izlésü egyházat építetett, melynek tornya (most a középsö) maig hirdeti nagy királyunk vallásos bökezüségét. A király építette egyházat török és tüz elpusztította ugyan, de első alakjának rajza egy a templomban levö képen maig is látható. A leirt eseményeket három az alább említendő kincstárral szemben levö kép ábrázolja. A festvények durva, valószínűleg német kontárságok, mert a képek aláírata is német.

Elsö kép. A király tábori sátra előtt alszik, mellén szüz Mária képe.

¹⁾ Akkor 15—18 éves lehetett. — ²⁾ Más értesítés szerint Leobennél és Bruk an der Murnál, ugy szintén Marburgnál Bécs-Ujhely felöl jött huszárok fogattak el és csak azon halottak voltak közülök, kik az összeütöközésnél az ujokat álló osztrákokkal estek el. Ezen versio szerint nem tizedeltettek meg, mi azonban a fonnebbiek szerint nem áll. V. ö. Memoiren von Georg Klapka. (Lipcse. 1850.) 64. 65. II.

Az aláírat: **I. Lajos magyar király** az ellenség tulnyomó serege elől visszavonulván, imájában a celli sz. Máriához fordul és elalszik. Szűz Mária álmában megjelenvén vigasztalja s ellensége megtámadására buzdítja, bizonyos győzelem jeléül mellére tevén kedvencz sz. Mária képét. 1363.“

Második kép. Csata. „Lajos király a látomány után új erőt érez magában, harcra buzdítja csekély seregét és a győzelmes szűz biztos segélyével az ellent megtámadja. A csata megtörténik és Lajos 20,000 emberrel 80,000 törökön csodálatos győzelmet nyer. 1363.“

Harmadik kép. „Lajos király a nyert győzelem után egész seregével M.-Cellbe zarándokol és hálaérzetében sok adományozást teszen, mik között a legnevezetesebb kedves Mária képe, melyet mellén talált. Nagy, fényes egyházat is emeltet. 1363.“

2. Nagy Lajos, szűz Mária képe. A többször említett sz. Mária oltárképet a király Olaszhonból hozta magával vagy talán keletről kapta; ez a király udvari kápolnájának sok éven keresztül udvari disze volt és a király minden csatába magával vitte. Jelenleg arany keretbe van foglalva, de a királytól ennek fölékesítésére ajándékozott sok drága kőből még csak kevés van meg, mert már sokat eladtak belőlök. A nagy király és a későbbi zarándokokon kívül e képet különösen Miksa Ernő osztrák herceg, Styriai Károly fia becsülte nagyra, fáradozásai következtében állították e képet külön kápolnába, melynek bejárása fölött Nagy Lajos dicső királyunk szerencsés ütközete van festve. Ezen kápolna a m.-celli egyház azon részét képezi, melyet kincstárnak neveznek (l. alább), honnét „kincstári Máriakép“ nevet visel. Említett osztrák herceg ékszereit oda ajándékozta a kép földszítésére s a fényes ezüst keret elkészítése körül övé az érdem. Kivüle sok magyar ur is járult ékszereivel a kép földszítéséhez. A kincstári Máriakép a kápolna-oltár közepébe van illesztve, mit két ezüst angyal tart, két más angyal pedig megkoszoruzza. Az 1863-ban kijavított oltár sátor alakú. 1748-tól 1790-ig ezüsből volt, most selyemből és bársonyból van készítve. Az oltár mindkét oldalán két emléktábla függ sok drágakővel és gyönggyel ékitve. Az oltár asztalán hat ezüst gyertyatartó van, kettő közülök Dom Miguel portugali királyfi ajándéka. A szentségház (tabernaculum) hat amethist oszlopos nyitott kápolnát képez, melynek fülkéjében egy szép ezüst alakokkal díszített feszület van adományozva **Eszterházy Margit** hercegasszonytól, ki **1722-ben gyalog vitte** a bucsujáró helyre. Ezen gvönyörű keresztel **az osztrák kormány parancsolata** folytán a francia háború

idejében sok más drágasággal beolvasztás végett a gráci pénzverdébe kellett küldeni, de onnét a tárgy műbecsét látva, visszaküldötték az egyháznak.

3. **A kincstár.** Valamint az egyház, úgy a kincstár is Nagy Lajos örökemlékezetű dicsőült királyunknak köszönheti létrejöttét. E kincstár az imént leirt kápolna, hol a királynak Sz. Mária képe van, és hol gyakran miséznek is. Az oltártól jobbra s balra üveges szekrények sorakoznak, melyekben a zarándokoktól adományozott ajándékok őriztetnek: 1829-ben az osztrák kormány ¹⁾ megparancsolta, hogy innét egy csomó drágaságot adjanak el pénzen, és kamatozó államkötvényért.

A Bécsben 1829-ben 21,000 p. forinton eladott drágaságok között voltak: N. Lajos oltárképének több, majdnem a legszebb gyöngyei s brillantjai. Igazságos Mátyás király több nagyon becses és ritka drágasága. Erdődy Antal gróftól adományozott sok és nagybecsű brillant és különféle arany foglalatu drágaság s. a. t. s. a. t. s. a. t.

Következőkben magyar adakozóktól származó drágaságok legnevezetesebbjeit lesz szerencsém közleni; azon füzetke ²⁾ sorozásával, mely főként főül szolgált.

I. Szekrény (bementtül jobbra.)

1. Ezüst keretű tükörkép a M. celli szűzzel. Körülírata: Speculum justitiae causa nostrae laetitiae 1697 (Igazság tükre örömrünk forrása). Adományozta Nádasy Gr. midőn egy megnyert pörének hírét vette.

II. Szekrény.

10. Igazságos Mátyás király üvegoszlopos ébenfa házi oltára, elefántcsontból faragott képletekkel, drága kő s gyönggyel ékitve.

¹⁾ Mely azon évben tömérdek gyöngyöt, gyémántot és különböző másféle drágaságot árvereztetett el Bécsben A felsorolt művészi munkáju tárgyak ropant nyomott áron adtak el pl. több gyűrűbe foglaltn brillant, melynek fényét és tűzét általánosan bámulták közönséges hegyi jegecskéknek (Bergkrystall) állították és ezen áron adtak el Ehhez azt hiszem nem kell semmi magyarázat. Xenophon Hiero uralkodó élete című munkájában mondja: „Leginkább az uralkodók kényeszerülnek egyházakat és egyeseket igazságtalanul kirabolni, mivel szükséges kiadásaihoz még mindig kell pénz. Mert mintha mindig háboru volna, serget kell tartaniok vagy bukniak.“ Különb en azt hiszem fönnforgó esetben a legközelebbi nagy sikkasztások Bruck-Eynatten s. a. t. normáján — az osztrák miniszterium csinálta a jövedelmező üzletet. ²⁾ Das Neueste u. Merkwürdigste über Maria-Zell u. die Schatzkammer s. a. t. 1863. (Karl Tendler.)

13. Gazdagon tranyozott kehelyök és nagyon szép drága kövel kirakva. Adományozta: 1745-ben **Eszterházy Imre** áldornagy és **esztergami érsek**

III. Szekrény.

24. Két arany korona sok drága kövel. Adom. 1820-ban **Rudnay Sándor** áldornagy és bibornok.

33. Hit, remény, szeretet képlete aranyba foglalva brillant-smaragd és rubinokból. Adom.: 1862-ben **Batthyány Antonia** grfné ő nmlga.

35. Négy lángoló aransziv. Adom.: **Almásy Gróf.**

36. Arany szobor ezüst talápon. Adom. 1820-ban **Eszterházy Franciska** Grfnő.

39. Brillantos rózsákkal kirakott ezüst szív, melyben egy smaragd név jegy van. Adom. **Jankovics Róza.**

45. Igazeagos Mátyás király habléány alakú függője, gyöngyökbe s drága kövekbe foglalva. Adom. **Fáy-Splényi Róza** bárónő.

53. Nagyon régi rubin és gyémántból készült kócsag forgó, magyar huszár tábornok kalpagjáról.

54. Két ezüst korona Adom. **Zychy Grófnő.**

IV. Szekrény.

72. **Scitovsky** áldornagy ő eminentiája ajándéka.

Hosszudad négyszögü ezüst talapzaton áll ezüst oszlopon a tiszta aranyból készült M. celli szobor mása melynek magassága két lábat meghalad. E szobor előtt térdel az ezüsből készült egyháznagy teljes diszöltönyében élethü archasonlattal, ezüst párnán tartva az esztergomi székes egyház szintén ezüst mintázatát. Erre vonatkozólag a műre következő szavak vésvék: „Az esztergami anyaszentegyházat Magyarorszag több egyházaival tartsd meg kegyes pártfogásodban.“

A térdelő ujján levő drága kövü gyűrüt le lehet huzni, és a térdelő előtt levő könyvecskét kinyitni. A talapzat oldalaira következők vésvék be: „Az 1857-beli magyar országos búcsu járaton résztvettek: nagy-kéri **Scitovszky János**, bibornok, herczegprimás, esztergomi érsek; **Roskoványi Ágoston**, váczai püspök; **Szenczy Ferencz**, szombathelyi püspök; **Viber János** háltai püspök; velök más sok apát, prepost és kanonok összesen 31; a pesti egyetem hat tanára; továbbá igen sok lelki pásztor, növendék pap, és szerzetes, tizennégy egyházi megye s tiz szerzetes rendből; mindössze 232 egyházi személy. Nem különben világiak között **Gróf Apponyi György** **Zichy Bodog** s. a. t. A magyar zarándokok

összes száma a 25,000 meghaladta. ¹⁾ Mindezerért áldaseék az ur! Magyar beszédet tartott a primás Pozsonyban és M.-Cellben, Grynäus a Liliomföldön ²⁾, Zalka és Szebényi Antal itt.“

E művet készítette **Patics Ferencz**, pesti ötvös. Lehet, hogy az angoulemi hercegné által adományozott tizenegy nagy és három kicsiny brillanttal kirakott kereszt nagyobb értékű; lehet, hogy az arany makkba foglalt golyó, melyet V. Ferdinandra löttek orgyilkos szándékkal családilag becsebb; lehet, hogy más adományok belértékre drágábbak: de művészebb, gyönyörűbb és nemzetünkre nézve becsebb tárgy az ép leirtnál nincs az egész kincstárban. ³⁾

73. Az oltár mögött szögszekrényben Nagy Lajos király arany és gyöngy himzésű zöld selyem nászöltönye, s arannyal himzett ümege, 1364-be adományozta maga a király. (Az időtől nagyon megviselve.)

74. Az evangelium oldalán levő szögszekrényben a királyné, Nagy Lajos hitves társa, Kotrománovich Erzsébeth, szerb király leány ő felsége nászruhái, pártája, s arannyal himzett alöltönye. (Ezek is az időtől nagyon megemészte.)

75. Az oltár mögött a sekrestyeszekrényben Lajos király győzelem ékesítette kardja (megviselt börhüvelyben,) két kengyele, két karvértje s (akkori divatu) hosszú sarkantyui, miket azon csatában viselt, melybeni győzedelmét a celli szüz kegyének tulajdonított.

V. Szekrény.

77. Ezüst szüz Mária, üvegborító alatt (művészi munka). Adom. 1833-ban **Csáky Grófnő**.

86. Ritka szép gyertya Pestről. Adományoztatott 1857-ben.

VI. Szekrény.

87. Ezüst füstölő, nagy és szép viasz gyertyával együtt. Adományoztatott 1857-ben Scitovszky áldornagy által.

96. Halálfnön nyugvó nagy ezüst feszület fekete bársonyon és fekete keretben. A megváltó ezüstre van festve. **E feszület az 1608-ban meghalt híres protestáns nádor Illyésházi István kastélyi kápolnájában volt.**

¹⁾ Beszélték Scheibsbaban (kis mező város Alsó-Ausztriában) hogy a zarándokok egy perc alatt összevásárlák a kenyeret és ételmet úgy, hogy a később érkezők üres gyomorral az utcákon és a városon kívül háltak, nem találván a házaknál szállásokat. ²⁾ Lilienfeld nevű helység. ³⁾ V. Ö. Vasárnapi ujság 1857-ik évi folyamának 35 számát.

A nádor leányától ugyanazon szekrényben van egy sodrotlan selyemből himzett szűz Mária kép. Mindkét darabot 1861-ben adományozta pozsonyi Sándor Fr. — Az Illyésházi család utolsó sarjadékának egy vadász-kése is van a kincstárban, melyet 1828-ban Illyésházi István gróf maga adományozott.

Ezenkívül van még számtalan drágaság és ékszer pl. Balassától egy gyémánt gyűrű, Széchytól ezüst korona, Széchynétől nagy smaragdos gyűrű s. a. t.; ezüst kezek, lábak s. a. t. mázsa számra. De ezen sok cse-csebecse felsorolása több tért venne igénybe, mint a mennnyivel jelenleg rendelkezhetem.

A fiókos szekrényekben sok miseöltöny van.

1. Egy piros és egy kék miseöltöny domboru gyöngyhimzéssel. Nehéz szép és művészi munka. 1364-ben adományozta N. Lajos feledhetetlen királyunk.

2. Aranyhímzésű fehér régi miseköntös. Adományozta 1673-ban Szelepchényi érsek.

3. Ezüstös fehér selyem miseruha. Adom.: orozva meggyilkolt derék Obrenovich Mihály szerb fejedelem neje (született Hunyadi Julia grófnő) 1853 kisasszony hava 1-én tartott esküvön viselt ruhája.

4. Himzett fehér miseruha. Adom.: Zichy gfné szül. Reichenberg s. a. t.

A sz. Mária ruhái közül kitűnik egy piros selyemből készült, adom.: Batthyányi Antonia gfnő.

Oltárokat emeltek M.-Cellben: 1660-ban emeltette a Szt Imre oltárt Draskovich Miklós. 1662-ben a Szt István oltárt Nádasdy Ferencz ¹⁾ és neje Eszterházy Julia. 1685-ben a Szt László oltárt Szelepchényi, áldor-nagy, itt nyugszanak e főpap tetemei is. A szent Katalin oltárt ²⁾ emeltette az 1787-ben herczeggé lett Eszterházy Pál.

II. A gratzi Joauäum

természettudományi gyűjteményében a legtöbb és legszebb arany rögök (Stufen) Erdélyből kerültek ³⁾. Megemlítendő továbbá nem annyira belbecse mint inkább sajtáságos alakjáért: emberfő nagyságu ökölnyi darabokból összealkotott karnéol, melynek hazája szintén Erdély.

¹⁾ Az 1670-ben Szt György hava 9-én lefejezett szerencsétlen magyar vértanu ²⁾ L. Vasárnapi Ujság 1857-ik év folyam 35 számát. ³⁾ Mint már Estner abbé „Versuch einer Mineralogie“ című munkájában mondja, a bécsi ásvány-gyűjtemény kitűnő szépségű rögöi nagyobbbrészt erdélyiek.

C) Alsó-Ausztria.

I. Tinti, osztrák báró, Plankenstein nevű régi vára közelében egy ágyucső hever a zord fenyvesek közepette. Az ágyun levő czimor: két utó-lábán álló orosz lány, egyik előlábával nyelen levő napot, másikkal nyelen levő csillagot tart, körirata: „Georgius Szelepchényi episcopus Nitrensis.“ Az évszámot nem lehet kivenni. A czimet püspöki süveg fedi.

Az 1685-ben meghalt Szelepchényi ¹⁾ 1655-ben nyitrai püspök volt, 1662-ben kalocsai, 1687-ben esztergomi érsek. Az ágyut tehát 1655 és 1662 között kellett öntetnie.

1655-ben választott 83-ik nádor ²⁾ hadadi Wesselényi Ferencztől 84-ik nádor Eszterházy Pál (1681-ben) I. Leopoldus császár a nádori széket nem kegyeskedett betölteni, hanem az idő közben megürült állomást — saját önkényéből, mint akkor divott — királyi helytartó kigondolt hivatalnok által helyettesíté; ezen alkotmánytörő hivatalt 1667—1681-ig viselte Szelepchényi ³⁾ nagy ostentatióval. Mivel Szelepchényi a német császár hű embere volt, a nemzeti (akkor török párt czimet viselő) pártbeliek Szelepchényi birtokait gyakran dologatták és valószínű, hogy ilye összekocznás alkalmával került az egyház nagy ágyuja török kézre. A plankensteiniak, beszélték nekem, hogy egy török csapat a váracskát ostromolta volna s az említett ágyu talapja eltörvén, csak csöve maradt volna ott. 1683-ban ostromolták a törökök Bécsset utoljára, s lehet, hogy az ágyut is egy kis kirándulás alkalmával vitték Plankenstein alá. Ezek szerint az ágyu körülbelül 200 éves lehet és Plankenstein alatt mintegy 185 év óta hever. Még utóbbi időkben oly jó karban volt az ágyu, hogy urnapján a paraszt ifjak taraczk gyanánt addig s addig puffogtattak, míg a mogorva csőnek talán eszébe jutott, hogy nem mint barátot hozták ide, s egy ily henczegő sihedernek elvitte karját: a ficzkók talán más kárán okulva, most már békén hagyták volna a még tehetetlenségében is irízatos joszágot, azonban egy igen buzgó joszág felügyelő — talán még a halálhoz hasonló mély szenderbe került orosz lánytól is félve — beszegeztette.

Az ágyu csövén levő két fül, valamint a betűjén levő gomb le van törölve. Nem tudhatni, hogy ez a jámbor osztrák parasztlak, vagy valami

¹⁾ Ki inkább a kormányhoz szított, mint hazájához, miért is a végén áldorngy lett. ²⁾ Ki elég jókori halála által menekült csak Nádasdy, Zrínyi s Frangepán elvtársai irízatos vértanni halálától. ³⁾ Ki Leopold császárnak 493,000 forintot kölcsönzött.

angol rongáló műkedély barbarismusának nyoma. Hála az égnek, hogy a fölírás nem volt oly könnyen megsemmisíthető s még tanuskodhatik a magyar jelleg és eredetről, mely életlen tárgyakon is daczol az ellenséges megrohanással. ¹⁾)

Mielőtt a bécsi régiség és éremtárban levő, s ennek legnagyobb részét képező, hazánkból került arany és ezüst valamint az egykori Erdélyben talált barna réz régiség felsorolását megkezdeném, mint egy bevezetésül bocsátom előre:

1. Hazánkban talált néhány kincsről szóló adatokat;
2. Erdély némely kincsegéit;
3. Végre hazánk arany és ezüst termelésére vonatkozó adatokat, néhány a bányászattal összefüggő adattal együtt.

¹⁾ Tettem lépéseket az ágyu hazahozhatása iránt, de nem voltam oly szerencsés, mint a szintén Alsó-Ausztriában vad narczisz koszoruzta alsó-lunci tó, (összeesen három tó van) majdnem tövében fekvő Lunc nevű helységben látott magyar karddal, melyet Ammon nevű birtokostól, kinek kitömött állatakat és sok másféle tárgy gyűjteményében láttam, hosszas fáradozás után megnyerve a kolozsvári muzeumnak adományoztam. E kard ugyan nincs már külföldön, de története oly érdekes, hogy nem vélek visszaélni a kegyes olvasó türelmével, ha történetét röviden vázolvá ide igtatom. Előre bocsátom, hogy Ammon osztrák kapitány (1849-ben a nagy-szebeni katona-kóroda igazgatója, s nevezett Ammon testvére) több szemtanu bizonyítása mellett az illető muszka dsidás tiszt előadása szerint e kard történetét saját kezűleg írta egy félvivre, (mely szintén a k. muzeumban van), saját neve aláírásával bitelesítvén a történet valóságát. A történet ez: „A Segesvár és Fejéregyháza közötti téren 1849 a mi seregünknek az oroszszal vivott csatájában egy orosz ágyu-telep helyzetetett a jobbról levő magaslatra, ennek eredményéről a császár hadsegéde s vezénylő tábornok Scaria sine személyes meggyőződés szerzése közben magyar ágyu-golyó által elsodortatott. Egy közel álló orosz dsidás ezred boszut kívánván állani, legott támadást intézett, azonban kemény ellentállást talált a honvédszázlój. pégyszögén. A dsidások végre ismételt támadás után behatoltak. A zászlóalj parancsnoka egy igen viléz katona nem adta meg magát, néhány dsidást levégott ezen karddal, sőt századosukat is megsebzé, benne azonban méltó ellenre talált, kaukázusi csatákból a György keresztel diszített orosz, őrnagyunk kardja markolatát és kezét szívn őssze, őt leszurta. Ezen esemény emlékeül a muszka a megölt őrnagy kardját magával vivé, de egy betegsége következtében a szebeni kórházban meghalt. Az ott levő orosz százados Frenke megtartá a kardot. Később mint főnnebb mondám, Ammon Gusztáv osztrák kapitánynak adá.

a) Hazánkban talált néhány kincsről.

Hazánkban sok oly régiséget és érmet találtak, mely kétségen kívül nem innet veszieredetét. Erről Arneht, a bécsi régiség és éremtár igazgatója, mint megfejthetetlen jelenségről szolt nekem, holott ő maga alatt többször említett munkája 5 és 6 ll. elmondja: „Attila ámbár saját személyére nézve mindenben egyszerű, Prişcus szerint, arany és ezüst edényeket használt vendégei számára. A barbarok gyakran nyertek ajándékokat a római császároktól, mint pl. Baján a várkunok (avarok) vezére, ki II. Justiniant, Tiberiust, Absimarust és Mauritiust, Konstantinápoly uralgóit megalázta. Nevezett Chagán dölýféröl beszéli Menander, hogy a császár neki a római kövefektöl kért elephántokat és arany ágyakat megküldvén, a Chagán ez ajándékokkal nem levén megalégedve, azokat visszaküldötte. S midön Sirmiumot követelte, a római követeket arany szószékben fogadta, melynek mennyezetét arany és drága kövekböl szötyeg képezte. Még föltünöbbs volt Ektag (Altai) arany hegyének egyik völgyében udvart tartó Disabul pompázása, ki Zemarchust, Justinian császár választhozó követét fogadta. A chagán lakománál arany ágyon ült, sátrában arany urnák, vizedények, hordók voltak és négy arany pávan nyugvó fekhely.“ — Csak ezekböl is elég tanuság merithető, hogy mindazon népek, melyeket egyszersmint őseinknek szeretjük tartani, mint a hunok és késöbbs a varkunok sok drágaság és kincs birtokába voltak, ¹⁾ mert tudva van, hogy hun, várkun, magyar gyors lován, a megremült Európát egyik végétöl a másikig innet kalandozta be és Európa kincseit ép hazánkban halmozta föl, melyek aztán sokféle uton jutottak föld alá. Valóban ritka országnak van annyi belviszály és külharcz által dult történelme, mint hazánkknak. Azonkivül Szt. István koronájához tartozó és tartozott országok voltak századok során át a legkülönböföbbs népek országotja. Az itt élt vagy csak átvonult népek, kisebb-nagyobb nyomokat hagytak magok után és így történt, hogy ösüdöktöl a legujabbakig megmegujuló ellenséges beütések alkalmával, — mint minden válságos időben történni szokott, — a bennlakók kincseiket és drágaságaikat százados szokás szerint, inkább a föld alatti létét esélyeinek, mintsem az ellenség, vagy ezzel egyenlő bizonyos barát rablási vágyának tették ki. A belföldi vagyona hátrahagyá-

¹⁾ Azonban őseink bejövetele előtt is gazdag volt ez ország és nem csak ragadmány utján származa sok kincs ide. Seidl. J. G. (Archiv. f. oester. Gesch. quell. IX. 166. 1.) hasonlag elmékkedik Erdélyben gyakran előforduló ó görög gyarmat városok (Dyrrhachium, Apollonia, Thasus) pénzei fölött.

sával menekült; közülök sokat éhség, döghalál és kard emésztett meg. Az elpusztultakkal titkuk is a sirba szállt, föltámadást csak a véletlentől várván. Arnéth (i. h.) beszéli: „Hogy István nádor kis-jenői (aradvármegyei) uradalmán II. Filep, Nagy Sándor, Lysimachus, I. Seleucus korabeli szép érmeiket, valamint Filep érmeinek barbar utánzásait találták, melyek nagyobbadán a bécsi cs. k. érem-gyűjteménybe szállították. A legnevezeteseb lelemények egyike a N. Szt miklósi (Torontálmegyében). Nera Vuin falat akarván emelni udvarán, e nevezetes edényekre akadott, melyek szabadon fekvének egy lánnyira a földben. Legalól a kisebbek, rajtok a nagyobbak, legfelül pedig a legnagyobb. ¹⁾ A földmivestől két görög kereskedő vette meg, kik magukkal vivék az arany edényeket a pesti vásárra eladás végett, Pest városbirája tudósítást tevén Bécsbe, Ferencz császár 1799 Szt Mihály havában parancsot adott az egész lelésnek Bécsbe szállítására. Ugy látszik házi használatra szolgáltak ezen edények, melyeknek aranya olyan mint Valens császár nagy mellpénzei. A nagy edény szélének czifrázata hasonlít az említett Valens aranyoknak füle czifrázataihoz; ennél fogva készítésök ideje emezekével azonos vagy legalább közel eső. Az emberi s állati alakok nagyon középszerűen vannak dolgozva, csinosabban a czifrázatok és mellékesebbek. Némely edény mélyedéseibe sötét kék üvegkő (pasta) volt illesztve. Nem ösmerünk ezekhez hasonló képleteket és irásjegyeket. Persa görög mythológiának elemei ezek keverve barbar népek eszméivel. Biztonsággal nem tudni, mely nép ²⁾ készít sem pedig azt, hogy ott készültek-e, hol találtattak“. „Legkitünőbb ezüst- emlékek közé sorolom a Magyarországon talált ezüst csészét Bachus képlettel, (I. III. Ábra.) Művészeti tekintetből jelentéktelen ugyan, de mégis nevezetesek Bukovinában a vallás alap Kuczurmarci uradalmán Michalasz Sadovey, woloki jobbágy által szántás közben 8" mélységben 1814-ben talált edények, melyek ezüstje 15 latos (latja 1 fl 20 p. krral számítva), sulya 184 ³/₄ lat. (Ábra VIII. d.). Beretka mosta magaslaton fekvő eszántót Dumbravanak nevezik s mintegy negyed órányira van azon árkoktól (Horodiszere), melyeket Sobiesky visszavonulásakor a török háborúból fölhányatott. Regélik, hogy e vidéken többszár akadtak kincsekre, sőt található még több is.“ Arnéth (i. h. 13 I. 3 jegyzetben) említést tesz Erdélyben talált kristály pohárról, melyen a

¹⁾ Önkénytelenül gondolunk itt Herodot elbeszélésére, hogy a Skythak királyaiak sírjába a többek között arany edényeket is raktak. M. ²⁾ Alább lesz szerencsém nézetemet ezen aranyedényekről kifejteni, most csak annyit jegyzek meg, hogy biztonságot a korról, melyben készültek csak vegybontás nyújthatna, mostanság a réz régiségeknél is alkalmaztatván a chemiai analysis.

Libera üllő helye hasonló szőlő levéllel van díszítve mint a Buzeo s Brailow között 1838-ban talált mély csészében üllő Libera (?) szobra.

Lazius írja, hogy oláh hajósok 1540-ben a Marosból a Strygybe hajókázva, egy fa közelében 40,000 db aranypénzt, nagyobb részt Lysimachokat találtak, mit György barát (Martinuzzi, helyesebben Utjesenich) meghallván, azon helyen tovább ásatott és alkalmasint még szép mennyiségű régi pénzre akadtak emberei. Bucholtz szerint Castaldo, a martalócz, Martinuzzinál, annak meggyilkoltatása után 1000 Lysimachot talált. ¹⁾ Hammer Purgstall ezí kétségbe vonja ugyan, de Arneth szóbeli tulajdon nyilatkozatában megerősíté (idézett munkája 7. l. 4-ik jegyzetében foglalt) állítását, hogy ezen 1000 Lysimachról még Martinuzzi vagyonáról szerkesztett leltár is, mely a bécsi udvari titkos levéltárban féltékeny gondnal őriztetik, tanuskodik. — A Lysimach aranyok mellett sok Kosont ²⁾ is találunk, ³⁾ így a többek között 1804. tavaszán sebeshelyi vas bánya munkások mintegy 10 dbt leltek és beadák a gyulafehérvári pénzverdébe. Arneth saját jegyzeteiből ⁴⁾ mint nagy fölfödözést közölte velem, hogy Gredistyén 1800 és 1806 között 1000 db Lysimachot találtak. Holott Akner az Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde I. 3. füzet 33. l. már 1845-ben leírta a fiscal muntseli Grédistét Szászváros fölött mint azon helyet, hol gyakran találtak és találunk jelesen Lysimach aranyokat, elbeszélvén, hogy a Valea (oláhul völgy) Aniesi vagy Anyingesuluiban (talán az Enyingi család birtoka volt) a Kulyma Aniesi nyugoti meredek oldalán egy kis-oklosi lakos találta a Lysimachokat. Gondolom hogy erre czélt az Arneth is. Tehát tudomására juthatott volna Arnethnek is ha kissé utána nézett volna. ⁵⁾ Ezekből is látszik, hogy mily lelkiösmeretesen kezelik a bécsi urak Magyarország történelmét, indokolás nélkül saját fölfödözésként tárván ki oly dolgokat, melyek nálunk részletesen és rég tudva voltak.

¹⁾ Azért beszélték, hogy Martin, mint Izabella királyné mindenese a bányákat hatalmába kerítvén, miképa sok arany áruelőjává ne legyen, a kiaknázott bányák kincseit Lysimachokká vereté. Lysimach aranyok iránt l. Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde I. 2. füzet 29 l. aztán ennek Neue Folge-ját 390 l. 13 jegyzet. Engel de Exped. Trajani ad Danub. 255. l. ²⁾ M. Brutus, macedoniai helytartó (ki e pénzen két lictor között áll) 44. Chr. e. vereté Koson városba, Julius Caesar meggyilkoltatása után V. ö. Arneth Sitzung-bericht 309 l. ³⁾ Híjába mondja tehát Wanner ur az Archiv. f. Kunde oesterr. Geschichtsq. XXXIII. 111. l. hogy a Koson „nagy ritkaság,“ V. Ö. Arneithet a Sitzungsbericht d Acad. der Wissenschaften VI. 309. A Sarmis féle pénzek iránt u. o. 252. 307. ⁴⁾ Munkája végén is említi, hogy Partsch Paul custos és a zalathnai orvos szolgáltak neki ratio scientiae-ul. ⁵⁾ Egy szászvárosi lakos beszélt nekem, hogy gyermek korában (1848 előtt) által-

A kolozsvári kormányshéknél levő szebeni cs. kir. helytartósági levéltárból eredeti adatok jutottak kezemhez, melyeket anynyival inkább közlök, mert egy bizonyítékkal többet szolgáltatnak a cs. kir. Bezirkor urak gazdálkodásáról. Csak anynyit teszek még hozzá, hogy midőn 1861-ben a magyar tisztviselők vették át a cs. kir. Statthalterei levéltárát és ezzel együtt a jegyzőkönyveket, ezekben sok tárgy ki volt huzva, olvashatlanul összepiszkolva, talán nem ok nélkül következtetem, hogy ez talált kincsekre vonatkozhatott, melyeket az általam legkevésbé tisztelt urak elsikkasztottak. Mire nézve annál jogosultabban következtethetünk, mert a kincseket föllelők névetséges kárpótlást nyertek — mint alább kitünik. — De beszéljenek a tények.

1. Országos cs. kir. pénzügyigazgatóság tudatja a volt cs. kir. helytartósággal, ¹⁾ hogy a kolozsvári pénzügyi járásigazgatóság jelentése szerint **Kie György bacai lakos** a határon 1853. Szt.-Mihály hava 12-kén IV. Keresztély († 1648 dan kir.) 1644-beli aranyára, 16 régi tallerra és még másféle megrongált nagyobb és apróbb ezüstpénzre bukkant, melyek összesen 4 font 15 latot nyomtak. Archiv f. oest. Geschitsq. XV. 328. l. részletezve van a lelés. A tallérok között csak egy 17. századbeli érdekes. A kétfős garasosok nagyobbán **Kazmér János lengyel kir. (1648—1668)** kevés **Apaffi Mihály** korából valók. III. Zsigmond († 1632) lengyel kir. egyes garasai. 17. századbeli magyar polturák. A régiségár 3 tallért és 10 egyes garast tartott meg. Miután az osztrák pénzügyéség 48,594—1853 sz. a. rendeletével tudatta, hogy 1853 Sz.-Mihály hava 1-től fogva talált kincsek a közigazgatási nem pedig pénzügyi hatóságok által kezelendők, ezen kincs is a helytartóság rendelkezése alá hocsátatik. 1854. Bőjtelő hava 18-dikén 5 font 11 latot nyomó csomag a helytartóság irodai igazgatóság által átvétellett.

2. Kolozsvári katonai és polgári parancsnokság 5247—1853 sz. a. 252 db. különböző nagyságu ezüstpénzt küld föl. ²⁾ Találtattak **b.-hunyadi Bokor János** pinczéjének ásatása alkalmával. Seidl Joh. Gabr. az Archiv. für Kunde oesterri. Geschitsquellen XIII. köt. 133. l. említést tesz ezen lelésről, mely 1 font 10½ latot nyomott. Voltak többek közt forint nagyságu pénzek 1662—1694 több püspök és I. Leopold császár arczképeivel, aztán több lengyel pénz 1547—1682. i. h. XV. 318. l. részletezve van ezen lelet.

vetőben hozták Grediatyéről az oláhok a Lysimachokat. Ha ezen előadás kissé talzott is, annyi bizonyos, hogy nagy mennyiségben hozták le s egy zaidó addig cserélte ki az aranyokat füles gombokkal, míg a kincstár nyomára jövén a többit lefoglalta. ¹⁾ 1530—1854 helyhatósági szám. ²⁾ 11,834—1853. helyt. sz.

Voltak még I. Leop. 15 és 18 krajczárosai; Kazmer János, III. János (Szobieszky) brandenburgi I. Frigyes Vilmos sat. pénzei, tehát 17-dik és 18-dik század első feléből. **A régiségár 22 darabot tartott meg.** Pénzügyigazgatóság 231—1854 sz. a. 1853. böjtmás hava 19-én talált kincset 24 frt. 55 kr. értékűnek mondja, nem csoda, ¹⁾ ha az ily eljárás és becsü mellett a népség a Bezirkerekkel csak érintkezni is óvakodott.

3. Pénzügyigazgatóság ²⁾ tudatja a helytartósággal, hogy 1850-ben **Guravojon** (körös-bányai járásban) utépités alkalmával **Dula Juon földjén** talált kincs a körös-bányai járás biztosa Eisenegg Leopold 1850 sz.-lvan hava 4-ről tett jelentése szerint **70 darabot meghaladó görög pénzből** ³⁾ állott, nevezett egyén pedig csak (Apollonia illyriai város) 51 db. pénzt és egy érme töredékei mellett egy kicsiny sodrony láncz és egy fülbe függőhöz hasonlító sodrony gyűrületet (az idézett Archiv leírása szerint az ezüst sodrony gyűrület rajta függő ezüst szalagokkal a lánczczal együtt ujabkori) adott be. Ezen lelés újabb bizonyítványa, hogy illyriai városok pénzei mekkora mennyiségben fordulnak elő Erdélyben, így pl. 1835-ben Felső-Sebesen, 1846-ban M.-Nádason, 1852-ben Oláh-Piánon találtak belőlök. A pénzek előlapján borjut szoptató tehén, hátlapján két hosszukó csillag négyszögben (melyet rendszeren Alkinous kertjei alaprajzának tartanak). A görög fölíratok a városok és akkori hivatalnokaik neveit mutatják. Fehérvári katona kerületi parancsnokság 11,931—850 sz. a. ⁴⁾ jelentése szerint 51 db. pénzt találtak más ércz tárgyakkal együtt. Pénzigazgatóság 23,064 sz. a. ezen pénzekért begyűlt 11 forint 40 kr. ezüst és 9 kr. rézpénzt küldi meg. Kishalmágyi Gligor Vasziliával fölvett jegyzőkönyv szerint szintén odavaló Báncs Tolomejjal 9 db. ezüstpénzt talált és Hoszszu Farkas járási albiztosnak egy rossz forinton és egy meszely pálinkáért adván el, ki 1102—1850 sz. a. jelentésében e 9 dbot. valamint az általa talált 42 darab pénzt a cs. kir. muzeumnak ajánlja.

¹⁾ 4081. — 1854. h. sz. vonatkozó helytart. számok 27,238 — 850., 8960 és 15,855 — 853. 561 — 855. — ²⁾ 2237 — 854. h. 11,931. 850.—19,609. 855 sz. 22,614. — 850. sz. a. jelenti pénzügyigazgatóság, hogy Akner, szt-erzsébetfalvi szász papnak a begyűlt és begyűlendő tárgyak leírása s rajzolása megengedjék. — 289. — 851. sz. a. meghagyatik, hogy Akner a megtekintésre azonnal fölszólíttassék. — ³⁾ L. Archiv, f. Kunde oest. Gesch. quell. IX. 165, 1, és u. o. XV. 320. l. hol kisül, hogy nem küldötték az egész leletet Bécsbe egy pl. egy ritkább pénzt, melyen kicsi tűzokádó hegy és egy négyszögben levő labobolus. — ⁴⁾ 20,862. 855. h. sz. kapcsolatban 11,931 és 22,614—1850 számokkal.

4. Pénzügyigazgatóság 31,597 sz. a. ¹⁾ a helytartóság által kéri kipuhatoltatni **szénaverősi Böhler Johann** által 1852-ben szőlőkapálás közben felfedezett 198 lengyel két- és 275 db lengyel egy ezüstgarasra vonatkozó adatokat. A 17. század második feléből származó lelet becsértéke 28 frt. 22 kr. ²⁾ volt.

5. **Szász-nyirei Kimpján Péter** udvarán 1853-ban Papp Flórika vizáradás után 14 frt. 11 kr. becsértékü régi ezüstpénzt talált és a pénzügyigazgatóság 19,328/1855 sz. a. ³⁾ a 429 db. régi ezüst-pénzért begyűlt — risum teneatis amici — 41 ezüshuszast, 2 ezüstbatost és 9½ krt. küldött át. Rettegvidéki parancsnokság Dézsről 4896—852 sz. a. jegyzék mellett terjeszti föl ezen régi pénzeket, melyek 1 font 3 latot nyomnak. Volt közöttük: 72 darab magyar kétgarasos **Bethlen Gábortól** 1626-ból, lengyel és magyar garas, fél ezüst (Weissgroschen) garas; 1620-beli polturák és denárok. A pénzek 1620—1626 korbeliek.

6. **Nagy-dobai Marczin Mihály** szőlőjében 216 darab régi ezüstpénzt találtak ⁴⁾. Eddig a Stathalterei viselt dolgai.

Citlukon (Dalmatiában) 1843. tavaszán 900-at meghaladó ezüst római családi érmet, **Gardun** közelében pedig 50 bizanzkorbéli aranypénzt találtak. Az ezüstpénz olyan mintha most verték volna ⁵⁾.

1850. tavaszán **szegszárdi** határon, szántás közben agyagedényben 14⁷/₈ latot nyomó aranyazott ezüst szelenczét találtak, melyben 3 kettős és 24 egygyes arany, 68 tallér és 116 darab 17 kros (márjás) volt. A kincs egy részét eladták, másik részét a régiség és éremtárnak beszolgáltatták. A becsérték 319 forint 8 krt tett. A lelet se történelmi, sem pedig érmészeti becséssel nem bírt ⁶⁾. 1851. sz.-jakab havában a n.-váradí piac egyenge-

¹⁾ 2561—1854. h. sz. — ²⁾ Furcsán becsülhetek azon emberek, mint ezekből látható. Ezen lelet iránt Archiv. f. oest. Gach. quell. XIII. 139. l. — ³⁾ 13,226—852. 19,609—855 h. sz. V. ö. Archiv. f. Kunde oesterr. Geschichts-quell. XIII. 138. l. — ⁴⁾ 15,149 és 27,238—850 h. sz. Vas József Erdély a rómaiak alatt című munkája 152. s. k. II. Neigebaur és Akner nyomán néhány helyet sorol föl hol érmekeket találtak, azonban hol nem találtak Erdélyben érmekeket és más régiségeket? Gothland szigeten 750—1050 években készült német, angol és Chalifák pénzei mellett m a g y a r t is találnak. A svéd régiségek Stokholmban antiquitáten Archivba őriztetnek. (Arneht i h. 12. l.) — ⁵⁾ L. Archiv für Kunde oesterreich. Geschichtsquellen III. 193. l. Római köztársasági és császári pénzek iránt, melyek szintén ott találtak u. o. XXXIII. 139. 140. l. — ⁶⁾ Archiv f. Kunde s. a. t. IX. 158. l.

lése s kikövezése alkalmával egy 1593-beli aranyra akadták. Szűz Mária alatt négy mezejű paizs középmezővel, a hállapon szent László.

Laaz-on (Trencsén m.) Petelik István 1851. tavaszán a 17-dik század második feléből (1677. sat.) 489 db. ezüstpénzre bukkant. Becsérték 121 frt 41 kr. p. p. Érmészeti becs nélkül. ¹⁾

A bogساني (Krassom.) ut-csinálása alkalmával 1851-ben 119 darab ép ezüstpént találtak, ezekkel együtt vékony hoszsú kovát. Mind császári pénzek Vespasianától Trajanus Deciusig (ch. u. 70—251) még pedig két Vespasian ch. u. 70-dik évből; négy Hadrian 117—138-dik évből; egy L. Aelius Caesar 137—138 évből; két Antonius Pius 145 évből egy 153 évből, egy 161-ből; négy idősb Faustina; egy Mark Aurel 145-ből, egy 157-ből, kettő 73-ból; 3 id. Faustina 140—180-ból; egy Commodus 181-ből, egy 183-ból, egy 192-ből; egy Septinius Severus 196-ból; egy II. Eliogabalus 220—222-ből; négy III. Gordianus 239-ből, egy 241-ből, huszonegy 238—244; két M. J. Philippus az apa 246-ból; egy 247-ből, huszonkettő 154—249-ből; három I. Philippus (Ottacilia Severa), 244—249-ből; tizenkettő Philippus a fiú, 244—249; két Trajanus Decius 249-ből, tizenkettő 249—251-ből: Trajan. Decius (Herenia Etruscilla) 249—241-ből ²⁾.

Nagy Mihályon (Ungvárm.) 1852. tavasz utóhavában 90 aranyot nyomó drága kövekkel kirakott arany ékszer találtak, mely hoszsúdad 3" magas és 2" 10" átmérőü arany lapból áll, középpontját 1" 6" magas átmérőü jacintkövel kirakott tiz szög képezi, mely egy onyx foglalványául szolgál ambra függelékkal; széle smaragd és rubinokkal diszítve, a belső rész öt amethysttel. Az alsó szélen három kicsiny nyakláncz függ, melyek változó jácint és amethystekből alkotott nyolczszögü csillagon ismét alácsüngnek, végökön onyx függ. Az egész ékszer hoszsza 8" ³⁾.

Mar Lucca aranymosó, 1852-ben **Oláh Piánon** 50 darab a görög ezüstpénzt talált, 26 db. Apollonia, 23 Dyrrhachium illyr városoké; egy db Thasus sziget (Tráciában) pénze. Ezen pénzekből a rég. és ér. tár nem tartott meg semmit, mert volt sok nagyobbán Erdélybeli Apollonia, Dyrrhachium és dáciai pénze. Így pl. **Felső-Sebesen** 1835-ben 460 db közül a rég. éremtár Dyrrhachim 58 db ezüstpénzét tartá vissza.

Magyar-Nádason 1846-ban Dyrrhachium város 11 ezüstérmet találtak. 1853-ban rég.- és éremtárt megkinálták állítólag Erdélyben talált nagy

¹⁾—²⁾ u. o. 159. l. — ³⁾ 163. l.

csomó thasusi éremmel ¹⁾. Közel Bukin-hoz **Balta Seratan** ²⁾ karán-sebesi Mitsu Bajachich végvidéki 187 számu földjében 1851-ben Wenze Krumhanzel, ulkaparó három végvidéki s három aranymosóval 24 kissebb és 3 db nagyobb, összesen 354 szemernyi (Gran) törökpénzt találtak. A méhádiai század plugovai két végvidéki nője **Piatra Kustuluj** nevü legelőn a földből kiálló agyagkorsót földöztek föl, melyben 16—17 századbeli 56 nagyobb többnyire lengyel, francia, magyar, német átluggatott 1—2 garas értékü, továbbá 125 db kicsi majdnem megösmerhetlen pénz többnyire török pára volt. Továbbá két ezüst hajtü, egy ezüst gyürü, ezüst láncz, négy ezüst fülbefüggő, több ezüst kerek gomb és más csekély értékü tárgyak. Összesen 354 szemer sulyu. A régiséglárnak bemutatott pénzek voltak: I. **Lengyel**: II. **Agost Zsigó** (1548—1572). **Báthory István, rex Poloniae** (1575—1586). III. **Zsigmond** (1587—1632); II. **Magyar**: I. **Ferdinand** 1542; III. **Erdélyi**: **Bocskay István** 1608; **Báthory Gábor** 1613. **Bethlen Gábor** (1613—1629). Továbbá: XIII. **Lajos** (1643) XIV. **Lajos** (1660). **Flandriai Albert és Erzsébeth. Republica Ragusana** 1648. **Grimaldi I. Lajos monaccói herczeg** 1663. pénzei. Három nagyobb és három kissebb török arany és három kissebb ezüst érme.

Palotánál 1853-ban ezüst érmet találtak ch. u. 73-ból (domi) TIANVS, Cos II. Pax. Ha ezen leírás helyes, nevezetes pénz volna ez, mivel nevezett évből hátlapon fennálló **Victoria (Pax Aug. S. C.)** rézpenzeken előfordul, de ezüst érmeiken eddig ösmeretlen ³⁾.

Nagy-Szombatban ⁴⁾ 1853-ban Szadlon János házánál 17 tallér és egy csomó másféle ezüstpenzre bukkantak, mely összesen 4 font 6 1/2 latot nyomott. A nagyobb pénzek 16 és 17 század elejéből valók, még pedig egy

¹⁾ 164. l. s. k. le vannak írva az ezen pénzeken levő képletek (nagyobhadán állatok mint tehen, eb, sas) és körirataik, utóbbiak természetesen görög betűkkel. A rómaiak által ch. e. 229-ben meghódított városok pénzeinek előfordulása csak ch. u. 106-ban meghódított országban (Erdélyben) sokkal korábbi ösmeretetésre utal az illyriai tenger mellékel. **Dakia** aranybőségének hihetőleg a kereskedelmi pontok **Scodran** alól szolgáltak kelendőségei helyekül. Az ősi aranyország szivéből (t. i. ép azon vidéktől hol az O.-piani és sebeshelyi ülepvényea és mosólatk egész a Strigyig terülnek) vonult az ut **Sarmizegethusan** keresztül a Dunához, aztán ennek jobb partját **Viminaciumtól Naissus (Nissa) N. Constantin** szülővárosán és **Theranda-n (Trenonitza)** át **Scodrára**, innét aztán lejobb **Dyrrhachiumba** s **Apolloniába** vezetett egy ut, mely alkalmasint a legrégebb időkből fönnálló karaván vonulást követte. **Thasus szigete** közel volt azon uthoz, mely mint **via Egnatia Apolloniát Hebrus folyóval** köti össze. i. h. 166. l. — ²⁾ **Balta serata** (oláhuul sós pocsolja) bánásági oláh végvidék. i. h. IX. 166. l. — ³⁾ u. o. XIII. 118. l. — ⁴⁾ u. o. 119. l.

cseh és három magyar Rudolphtól, három közönséges szász és osztrák I. Ferdinántól, tyroli Ferdinántól nyolcz, egy 1584-beli német-alföldi pénz. Az apróbbak nagyobbadán magyar polturák és néhány lengyel koronás garas IV. Kázmértől, Sándortól, Albert Jánostól, I. Zsigmondtól, több egyes és hármás garas Agost Zsigm. és III. Zsigmondtól. **Bécsbe viszzatartottak 1601-beli hármás garast III. Zsigmod korából.**

Sólnán ¹⁾ (Trencsénm.) 1852-ben Gyurics Antal házánál három lelést tettek. I. 41 db arany (40½ arany sulyu), egy 1594-ből a többi a 17. századból, csaknem mind Körmöczön verve. 2 II. Rudolph; 2 II. Mátyás, 4 II. Ferd.; 17 III. Ferd.; 11 I. Leopold; egy I. Rákóczy György; 2 Kampen városa; egy nyugot Friesland; egy Utrecht pénze. **Csak néhányat tartott meg a régiségár.** II. 16 darab 17 századbéli aranypé debates (15¾ aranyat nyomnak) Körmöczön verve. 5 III. Ferdinánd, 11 II. Leop. E pénzes mint az első szám alattiak, inkább szépségük, mint ritkaságuknál fogva érdekesekek. III. II. Rud. két aranya Körmöczön verve.

Velsiczen ²⁾ (Bácsm.) 1852-ben 31 arany (sulya 32½ arany); sok, 4 font 29½ latot nyomó ezüstpénzt találtak, továbbá 5 ezüst lánczot és 1½ latot nyomó ezüst kapcsokat, négy ezüst kanalat és két ezüst hajtűt, összes becsérték volt: 305 frt. 21 kr. p. p. Az aranypénzes között János Zsigmond (1544—1471), III. Zsigmond (1589), porosz Frigyes György 1595 (Anspachi), II. Rudolph (1600) (Salzburgi) 1606, Mátyás 1615—1617-béli pénzei; német-alföldi aranyok sat. Az ezüstpénzes között II. Rudolph 1578—1608, III. Zsigó 1599—1623; Mátyás 1614—1620, III. Ferdinánd 1620; toskanai II. Cosmos, Szász Agost 1564—1586; még más német fejedelmek pénzei hamburgi s lübeci (1559) érmek római pénzes is voltak, két nagyon megrongált Nerva (?) s Trajan (egyik Salus. Aug.-gal) és id. Faustinától. A régiségár egy tallért tyroli Ferd. és egy Leop. tartott meg néhány lengyel garassal együtt. A m. nemzeti muzeum a négy kanál és 2 hajtű birtokába jutott.

Ó-Szőnyen: 2 Traján (98—217); 2 Karacalla; Julia Domna (193—211); Heliogabalus (218—222); Trajanus Decius (249—251), Etruscilla Trajani Decii (240—251); Claudius Gothicus (269—270); Aurelianus (270-tól 275-ig); Licinius Pater (307—323), Constantin M. (306—337), egy-egy; II. Constantin (333—350) 6; Jovianus (363—364) 4, Honoriusnak (395-től 423-ig) pedig egy pénzt találtak ³⁾.

¹⁻²⁾ i. h. 120. I. — ³⁾ u. o. 123. 124. II.

Tevél-en (Tolnam.) 1852-ben a közel fekvő Juhe-pusztán 9 db. régi 8 lat sulyu 495 kisebb, összesen 14 lat sulyu ezüstpénzt, és két darab egy-egy latnyi sulyu ezüst ujabbkori kapcsot találtak. Összes becsérték volt 14 frt. 20 kr. A nagyobb pénzek: egy tallér III. Ferd. 1652. Kör-möczön verve, másik tallér IV. Filep spanyol királyé 1630-ból. Ugyan ez évből dániai IV. Keresztély egy flosa, két német-alföldi ft. (egyik hollandus, másik Ober-Yssel-i), két u. n. spanyol matt; III. Henrique francia kir. egy flosa, és IV. Henriquenek egy testonja 1603-ból. Az apróbb pénzek: tömén-telen poltura évszám nélkül s III. Zsigmond gyakran előforduló lengyel garasai, Ragusa köztársaság garasaihoz hasonló pénzek a 17. századból, sz.-Balás és a megváltó képleteivel. Gustav Adolph egy birodalmi garasa 1624 és tyroli Ferd. Karl egy garasa 1650-ből ¹⁾).

Beséncén (Baranyam.) 1852. ősszel földmunkálattal foglalkozó mol-nár inas egy fazékat talált régi ezüst érmeikkel. Mivel a molnár elakarta rejt-teni a pénzt, a fiúnak sem adott belőle, ez öt följelenté, s így a Theodosius császár (379–395) korából származó pénzek megmentettek ²⁾. **Burgon** ³⁾ (Vasvárm.) 1853-ban két db 1 ³/₄ aranyat nyomó aranypénzt és 172 db 12 latot nyomó régi ezüstpénzt találtak. A két aranypénz 17-dik század-ból egyik török, a másik nyugot-frieslandi, az ezüstpénzek nagyobb része lengyel és magyar, előbbieik között az itteni leléseknél oly gyakori garasok III. Zsigmondtól és polturák. Ezen kívül tyroli Ferd. hercegtől egy tallér Kampeni, clevi s bergi negyedtallérok és néhány német hg garasa pl. hanau-i, bajor stb. **Az éremtár II db garast tartott meg.**

Szent-Péteren (Borsodvármegyében) 1853-ban 276 (39 ¹/₂ latot nyomó) régi ezüst érmet találtak ⁴⁾. Régi lengyel és lithvániai pénzek ezek I. Zsigmond († 1548) Agost Zsigmondtól († 1572) kevés, több **Báthory István** († 1586) III. Zsigm. († 1632), Brandenburg-Ansbach Albert sok legközségesebb veretei (typen). A lengyel pénzek többnyire hármás, Agost Zsigmondéi kizárólagosan négyes garasok, lengyel és lithváni, valamint Dan-zig és Eling városéi, ezek nem csak mert jó állapotban vannak és csinos veretűek érdekesek, hanem változékosságuk sokasága miatt, miért is **az érem-tár 19 darabot tartott vissza.** Ezen kívül volt még: II. Rudolph egy ma-gyar forintosa 1585-ből, Agost szász választó fejedelem egy kemény (spec-ies) tallérja 1583-ból, hasonló I. Keresztélytől 1587-ből és tiz lengyel garasos 1840-ből.

¹⁾ u. o. 126 l. ²⁾ u. o. 127 l. ³⁻⁴⁾ 128 l.

Garány-on (Zemplénmegye) 1852-ben ezüst pecsétet és ön ibriket találtak. A nemzeti muzeumban vannak ¹⁾.

Valován (Zemplénmegye) 1853-ban lett $3\frac{1}{4}$ latot nyomó 254 régi ezüstpénzek, csaknem kizárólagosan hatos és hármás garasok a 16. századból, nagyobadán III. Zsigmondtól, közbe-közbe I. Zsigmond, Agost Zsigmond és Báthory István érmei. Nevezetes több hármás garas III. Zsigmondtól 1600- és 1601-ből balra fordított mellképpel, kitünök úgy a munka csinja, mint ritkaságuk által. Ugyszintén Bocskai István hármás erdélyi garasa, s egy kurlandi. Az éremgyűjtemény 26 db. többnyire érdekes változékosságot tartott vissza ²⁾.

Koromlyón (Ungvárm.) 1853-ban ³⁾ Dudics György 50 db. nagyobadán I. Ferencz cs. korabeli (1824-dik évig 1816-at kivéve), s néhány százsz tallért lett.

Nagy Kirván, (Mármarosm.) 1852-ben 33 db (8 frt. 15 krra becsült) régi ezüstpénz a 17-dik század másod feléből. Majd mind 17 krsok I. Leopoldtól, egy db 1708-ból. Néhány cseh és styriai-pénz is van szintén I. Leop. 2 db württemberg-oels-i 17 krras, Sylvius Frigyesből 1675. Keresztély Ulrichtől 1670, 1 db Károly lotharingiai herceg, olmüci érseknek 1708-ból. Utóbbi három dbot Bécsbe tartották vissza ⁴⁾.

Nagy-váradon 1853. nyár havában Kaszai pusztán Pocsainál és a terebesi mezőn 6 fontot nyomó ezüst- és rézpénzeket találtak. Nagyobadán közönséges pollurák. A többi ezüstpénz da Ponte Miklós (1578—1585?) Velencei doge 8-ad tallera s néhány brandenburgi garas kivételével, 16-dik századbeli lengyel királyok pénzei. A régiségtárhoz beküldött 4 rézpénz a Rákóczy-féle szabadságharc korabeliek. A régiségvár megtartotta III. Zsig. két db hármás garasát, Agost Zsigm. (1565) egy kettes garasát, Albert János (+ 1501) egy korona gar.; Brandenburg-Beyreuthi János egy gar.; s Meissen egy kicsiny egyoldalú fillérét ⁵⁾.

Vertesi határon (Biharm.) 1853-ban fölgörbitett 13 ar. nyomó sodrony karpereczet találtak. Hossza $5\frac{3}{4}$ ”, mindkét végén $\frac{1}{2}$ ” hosszú kigyófejekkel diszítve ⁶⁾.

Tordán 1853-ban Matskási István udvarán Timbus Filep 60 frt 9 kr. becsértékű kincset talált. Tallérok között I. Ferdinánd és Báthori Zsigmondéi 1595. Forintosok között egy mansfeldi; garasok, félgarasok, hatosok egész és fél ezüstgarasok (Weisgrotschen), 2000-nél több pollura; egy órafoglalvány karika

¹⁾ ²⁾ ³⁾ ⁴⁾ u. o. 130 l. ⁵⁾ u. o. 131 l. ⁶⁾ u. o.

egy régi óratok, egy régi gyűrű, 4 db kapocs stb. Mind nem nagy értékű tárgyak).

Alparéton (B.-Szolnokm.) 1853-ban Rusz Vasilika szintén odavaló Grosan Filimon földjének szántása közben 1 font 15 latot nyomó ezüst ékszerket talált ²⁾. Volt két ezütláncz, csigádadan (spiralförmig) csavart ezüst-sodrony több erről levágott töredékekkel, két borítás (Beschläge), és egy gim-szarvas szarvának ága. Akner sz.-erzsébeti pap nem merte megállapítani, ha Zsigmond kir. korabeli porlázadás alkalmával 1436-ban történt alparéti csata maradványai, vagy más időbeli tárgyak-e ezek. Az ezütlánczok egyike művészi sodronyból fonatott és nagyon hasonlít a Nagy-Mon-Ujfalun (Csorán) 1821-ben találthoz ³⁾, mely a régiségtárban őriztetik. A másik láncz ujabbkori, s talán egyházkincsből származott, hasonlóképp a két kapocshoz hasonló négy lat műve borítás. — Az ezüst csavardad sodrony, két vége (egyik letörve találtatott) durván metszett aranyozás nyomait mutató állat fejekben végződén, úgy látszik, karéknak használtatott.

Szamosujvár Némethi temetőjén (B.-Szolnokm.) 1853-ban őszutó végefelé ⁴⁾ Lakatos Mon, Somfőre, Gyula s Latzi, cigányok, gyermeksír megásása közben kicsi agyagbőgrére bukkantak, melyben 132 db ezüstpénz volt. A pénzek csaknem kizárólag 16. századbeliék. 1) **lengyelpénz**, IV Kazmér, Jagiello (+ 1492) kevés, Albert János (1 1501) Sándor (+ 1506) löbb koronagarasa, egy hasonló I. Zsigmond (+ 1548); **Báthory István** (+ 1586) 2 1582-ből, III. Zsigm. (+ 1632) 3 hármás garasa 159⁷/₈-ból 2) **csehpenz**ek mind egyoldalú garasak az orszlánnyal. Köirataik: II. Ulászló, II. Ferdinánd, II. Maximilian és II. Rudolf. A lelés legnagyobb részét képező 3) **magyar** polturák, II. Lajos, I. Ferd. II Maximil. és II. Rud. korából.

Szeszármán (B.-Szolnokm.) 1853. utolsó havában Kosztán Kreesun ⁵⁾ kutatás alkalmával lelt 3 font 13³/₄ latot nyomó elrozsdásodott ezüstgarast a 13 és 14 századból. 1.) **Szerb-pénz**ek Drogatin IV. István (uralkodott 1291-től 1297-ig) 2.) **Szlavoniai-pénz**ek mintegy 600 többnyire V. István korából (+ 1272) Imre (Henrik + 1204), László (+ 1290) II. András (+ 1235) I. Károly (+ 1342) korabeliek kicsinyben vannak képviselve. 3.) **Magyar**: Nagy Lajos (+ 1382) denarai a szerezsenfővel legértéktelebb és legtöbbek mintegy 1600 db. Az üllő királyokkal és hosszú sisaku czimerű egy Nagy

1) 2) u. o. 133. l. — 3) V. ö. ezüst régiségek 95. sz. — 4) 5) Arch. f. Geschq. 134 és u. o. 135 l.

Lajos mint Károly Robert — csekély számu — pénzei szokott fogyatkozásuk t. i. nagyon metéltek. Kevés denár Károly Robert és N. Lajostól a térdelő anygállal, azonban ezek nem ritkák. **A régiségtár 70 darabot tartott vissza.**

Tibódon (Udvarhelyszék) nyárutó havában ¹⁾ Török Ferencz a megelőző havak nagy esőzése következtében kimosott udvarán mintegy 7 lábnyi mélységben valószínűleg két agyagedényben volt 826 drb régi római pénzre akadtak, melyek két osztályba sorozhatók, az egyik osztály 16 alig ösmerhető római családi pénzekre és 2 drb. Vespasianon kívül, 186 consular pénzt foglal magában a triumviratus (ch. e. 34—31) korából, csaknem egészen elkoptatva, közöttük u. nevezett Antoniusi legio érmek II. V. VI. VII. XIII. XIV. XIX. XX. XXI. legiótól. A második osztályzat általában igen jó állapotban levő ezüst imperatori pénzek. Még pedig: I.) 21 Vespasian ch. u. 72, 73, 75, 76, 70-ból; II.) 4 Domitián ch. u. 75. 80. 81. 96-ból; III.) 18 Traján; IV.) 21 Hadrián 117—128; V.) 109 Antoninus ch. u. 138—144, 145—147, 149—160; ugyan töle 53 drb, beavatási (consecrations) érm négy különféle képlettel. VI.) 53 Faustina Senior, hat különböző körirattal; VII.) 45 Marcus Aurelius 144, 145, 149, 152, 156, — 58, 160, 162—165; 80 drb. Armeniacus irattal a parthusi háborúk nevezetes idejéből 164, 165. VIII.) 84 drb. Faustina junior; IX.) 67. L. Aur. Verus 162—155, 166-ból; X.) 4 Lucilla Veri.

Bogácson (Medgyesszék) 1852. tavasz elő 10-én Schenker János és Sebes Péter a szász egyház egyik körfala lebontása közben bevakolt lőrésben 8' a földszintől összevert leu rongyban 7 font 14 latot nyomó 2577 drb. (113 frt. 20¹/₂ kr. p. p. becsértékü) lengyel, magyar, erdélyi ezüst pénzt a 16-ik század utolsó negyedétől a 17-ik végéig való időből. Lengyel pénzek között 18 garasosok és u. n. sustások vagy 6 garasos darabok, polturák sat. II. Mátyás (1608—1619), I. Leopold (1656—1705), **Bethlen Gábor** (1613 - 29), III. Sigm. (1587—1632), Kázmér János 1648—1668) korából. ²⁾ 1853 télutó 5-én a fekete-halmi (Brassóvidék) egyház fala lebontásánál a napszamosok 6 drb. 35 frt. 4 kr. p. p. becsértékü régi aranyat találtak. 1. Dornik (Tournay) flandriai város kettős aranya, Albert († 1621) és Erzsébettől († 1633); 2. **Apaffy Mihály** két aranya 1667. és 1668-ból, alatt A—F; 3. I. Leopold 1680-ból; 4. Max Gandolf Graf von Khuenburg salzburgi aranya 1682-ből; 5. Kettős arany Av. Fridd.

¹⁾ u. o. 136. 138. II. — ²⁾ 139. I.

MVE. H. APECI. NP. V. R. AT. F. I. ML. gazdagon diszitett széken ül egy püspök, kezében a szentség, (?) baljában a kereszt. Hátlapon NOMEN DOMINI. TIVRRIP. FORTISS. IMAF. A birodalmi sas gazdag ekütményben, 1664. Ép mint mainai Frankfurt egyes és kettős aranyai hátlapján. Tudositó így akarja olvasni: Fridricus Dei Gratia Cardinalis Landgravius Hassiae Episcopus Vratislaviae, miért is e pénzt 1655-ben bibornok, később 1673. boroszlói püspök Frigyes hesseni tartománygrófnak († 1682. őszhó 19.) akarja tulajdonítani. ¹⁾

Hontmegyében 1954-ben egy fazék aranyérmét találtak a 14. század első feléből. Nagyobb része Róbert Károly (1309—1342) fia Martell Károly és Clementia, salzburgi Rudolf leánya pénzei. ²⁾

Kanisa (Bácsm.) környékén pórok egy régi épületben ásván, állítólagosan ritka alaku vas edényben 8½ fontot nyomó régi arany és ezüst pénzt találtak volna az első keresztény századokból. Nehány réz. érem állítólagosan a Valentinianok korából (ch. u. 364—392) való. ³⁾ Mivel a fölfedező az egész leletet eladta, bizonyost felöle nem tudni.

Ó-budai szőlőhegyben 1856-ban régi aranyfoglaltványu carneolgyűrűt találtak, durva vésetű hosszú ruhában öltözött nővel, jobbában virág, (?) baljában hosszú pálcza. Továbbá ujkori foglaltványu ametystet, melyen dombor metszésben két egymásba font kéz. ⁴⁾

Német Jándorfon (Mosonym.) tavaszutó hóban Eder Pál ⁵⁾ árok ásás közben agyag edényre bukkant, melyben 98 latot nyomó 101 drb. ezüst és 38 aranyat nyomó 26 drb. arany pénz volt. Az ezüst pénzek azon még meg nem határozott érmekhez tartoznak, melyeket általában barbar vagy kelta pénzeknek neveznek, és jelesen azon sorhoz, melyet az igen korán elhalt Duchalais Adolf (meghalt 1854. nyár utó 21-én) „Description des médailles Gauloises“ című munkája 349—414. lapjain Pannonia részére igénybe veszen. Az egész lelés négy ötödének verete azonos vagy legalább hasonló, t. i. előlapon egy vagy két fő, hátlapon ló vagy lovas, amazok írás nélküliek, emezeken vagy NONNOS (visszafelé írva SONNON) vagy BIATEC-cel jegyezték. Az egy fő-vel jegyezteteket Duchalais 410. l. 109. 110. sz. a., az előlapon kétféjűeket a rejtéljes BIATEC-cel 402—404 ll.

¹⁾ 139. l Ily magyarázattal nem hiszem hogy bár ki is megelégednék, sőt azt hiszem egy osztályba sorozandó azon bécsi tudós (?) ösmeretével, ki Archiv. f. Kunde oesterr. Geschtq IX. 164. l. Szt. Erzsébetet (Hammersdorfot) N.-Szebenhez mintegy 20 percznyire Hunyadmegyében lenni állítja. — ²⁾ u. o. XV. 301. l. — ³⁾ 302. — ⁴⁾ 296. l. — ⁵⁾ 301. l.

95—98. sz. a. írja le. A NONNOS jegyüekből 6 tetra drachma, (négyes drachma) és egy Didrachmon (kettős drachma) visszafelé irt SONNON-nal írva a bécsi éremtárban van. Az eddig meg nem magyarázott Biatec jelvényüekből 9 drb. van, t. i. 7 tetra drach. kettős fejjel, egy tetra dr. egy fejjel; egy csinos veretü didrach. ¹⁾ előlapon női fejjel, hátlapon vad kannel, hátában dárda. Sulyuk kivétel nélkül egy laton alóli. A főnnebb említett lelés ezüst pénzei között állítólagosan olyan találatik, melynek előlapján fej, hátlapján vadkan BIATEC-cel. E találás arany érmei leírás szerint az u. n. szivárvány talácskak (Scutellae Iridis), minöket Éjszak-Németsországban és Scandinaviában, 1771 nyarán csehországi Podmokl-on nagyobb mennyiségben találtak. A Jandorfon találtak szintén talalakuak, homoru (convex) oldalukon negyed hold sugarakkal: domboru (convex) oldalaiuk többnyire elkoptatva, ezért nincs fölhozva, hogy BIATEC vagy BIAT föliratuak. Ezen lelés megerősíti Ekhel és Neumann állítását, hogy e valamint hasonló érmek kiválóan Magyarországon és Erdélyben találatnak, valamint valószínűvé teszik, hogy ezen országok kelt lakószai pénzei voltak, mint Duchalais véli. Hogy ezen nézet indokolt, bizonyítja Windisch, ²⁾ ki beszéli, hogy 1776 nyárhó 5-én Pozsony legszélsőbb külvárosában ásva agyag bögrében 44 drb. különböző veretü ezüst érmet találtak. Ugyanis: 1. Előlapon jobbra álló férfi meztelen mellképe nyírott hajjal, hátlapon vágatató meztelen lovas, válláról csüngő virágbokkrétával (? M.) Ezen lapon BIATEC. 2. Két egymás mellett jobbra álló sisakos férfi meztelen mellképe, hátlapon vágatató meztelen lovas, kinyujtott jobb karával a lovat látszik hajtani. Biatec mint fönn. 3. Előlap két férfi meztelen mellképe, rövid de bodor hajjal, hátlapon vágatató a kancsárt mindkét kezével tartó meztelen lovas. Biatec mint fönn. 4. Férfi fej, lombos rosz foglalvánnyal, hátlapon meztelen lovas, ágyéka körül csavar^t lecsüngő övvel, jobb kezét föltartja. Irás: Sonnon. 5. Balra álló nyírott férfi fő mellett rosz munkájú babér ág, hátlapon sebesen lovagló meztelen egyén, föltartott jobbájában jogar. Irat: Nonnos. 6. Hosszabb haju férfifő, mellette borostyán ág, hátlapon madár emberi arczczal. Irás olvashatlan. 7. Jobbról levő két meztelen női mellkép duzzadékos hajzattal, fülök mellett hajfonadék

¹⁾ Ha nem tudják micsoda, minek keresztelik drachmának? mi a régi görögöknél ösmert pénz volt. De igénytelen nézetem szerint nem a görög idötkben kell a megfejtést keresni, mert ha latin betüvel van írva a Nonnonsat; természetes, hogy azon korszakban kell eredetét kutatni, melyben ezen betüekkel irtak, tehát annyi áll, hogy a drachma elkeresztelés nem szabatos. M. — ²⁾ Wiener Real Zeitung 6 darab 92—94 ll.

csüng alá, hátlapon lépdelő oroszlány. Irás COBROV (Cobliow.) Minden egyes pénz 1 latot nyomott és tizennygy latos ezüsből készül.

Schröer Gyula tr. és a pozsonyi főrealnoda tanára a jandorfi lelés részletes jegyzékét sőt lenyomatait mutatá be a bécsi régiségtárnak. A bécsi hivatalos lap melléklete ¹⁾ egy tudósítást hozott e találásról, mely Schröer tr. közlésével csaknem szóról szóra azonos és következő: 1. 43 db. előlapján fej, hátl. lovas, alatta SONNON vagy NONNOS, az e számon felüliek homályosak. 2. Két fej, hátlap lovas, alatta Biatec, mintegy 36 db., írásbeli tudósítás szerint 34. Nehány mint a fűnnebbi. 3. Fej, hátl. farkas. (Valószínűleg hasonlók azon bécsi régis. érmekhez, melyeken DEVI olvasandó.) 4. Nő fej, hátl. lovas. Irás ARV? NVNV vagy hasonló? 3 (írásbeli tudósítás szerint 4) db. (Valószínűleg hasonlók a régiségtáréihoz, melyeken IANTV. MARVS olvastatik. 5. Fej, hátl. állat. BVSV. 6. Hasonló hátl. szárnyas ló ormánnyal. BVSSVMARVS. 3 db. 7. Fej, hátl. madár emberfejfel. XIR (írásb. tud. ezerint 2 db.) (Valószínűleg a régiségtárbeli (AINO-RIX) éremhez hasonló. 8. Fej, hátl. ösmeretlen, kanhoz hasonló állat hosszú körmökkel, alatta emberi alak. VSION. (Valószínűleg azon érme, melyen COISA olvastatik.) 9. Két fő, hátlap oroszlány, RVORBOVOAM? 2 db. Hasonlítani a bécsi régiségtár azon pénzeihez, melyeken COBROVOMARVS-t olvasnak.

Az aranyak a szivárvány tálacskák közönséges neme, néhányán BIATEC.

Pentelón (Fehérm.) I. (Teodor (?)) Lascaris Nikáai császár (1206 — 1222) egy 7^{1/2} aranyat nyomó aranyozott ezüst érmét találták. ²⁾

Högyes (Vetus Salinum) római gyarmat (Tolnam.) 1855-ben Caracalla s II. Constantius egy egy érmét találták. Az ottani római régiségek ch. u. 296—361-ki időszakba esnek. ³⁾

Zala vára romjaiból 1854-ben köveket kitoró ⁴⁾ Horváth Gábor és Tunin Antal tavasz elő 8-án kökorsóban 6000 dbt meghaladó ezüst pénzt találtak. 7 font 19 latot nyomó 6018 dbot a lelő egy kanizsai ötvösnek adott el. Írásnélküli többnyire 15 századbéli denarok. Nagyobb része osztrák, de van bajor és passauai eredetű is. **A régiségtár 135 dbt tartott meg. 1855-ben**

¹⁾ Pester Blätter f. Kunst. u. Literat. 41. sz. 1855. 307. l. — ²⁾ 508. l. —

³⁾ 310 l. — ⁴⁾ Elég nagy barbarismus, mi annál megrovandóbb, mert i. h. 310. l. ki van mondva, hogy a köveket a Zala Apáthi egyházi uradalom részére szedték a várromból, melyet Béla király névtelen jegyzője nyomán Szt. István előtt Privina morva heg által lakottnak tarták.

ugyanott újból találtak régi ezüst pénzeket, melyekből a régiségtár 22 dbt tartott vissza. ¹⁾

Nagy-Kanisán ²⁾ 1854-ben Wallner Mátyás 26 ft. 4 kr. p.p. becsi értékű 268 db ezüst pénzt talált. Újabbkoriak I. Leop., I. Ferencz, M. Terézia, II. Ferencz korából. A régiségtár két tizenkét krost 1795-ből és egy 1776-beli oseh ezüst huszast tartott meg.

Jászberényben ³⁾ 1854-ben egy pór szántóján egy bögre pénzt talált, egy részét az ötvös beolvasztotta a még fönmaradottak között Szt István 27. Aba 2, Péter 3, I. András 8 pénze volt. Nagyon érdekes Péternek jóállapotu denárja PETRVS REX † †, egy körben kereszt, minden közben szegletes háromszög. Hátlapon PANNONIA †. kereszt mint fönnebb.

Borsán ⁴⁾ (Máramarosm.) 1855 őszén szántóföldön 78 arany 26 $\frac{3}{4}$ szemert nyomó régi ékszerekre akadtak, melyeket gyűrűalakuk miatt eddig karpereczeknek, fülbe függőknek s. a. t. tartottak. Újabb korban azon állítás merült föl, hogy a pénz behozatala előtt ezen tárgyak pótolták volna azt. Az ékszerek ezek: 1. fülbevaló, kettéhasított óratokhoz hasonló, letört 1 $\frac{1}{2}$ '' hosszú nyakával együtt 3 arany 5 $\frac{1}{2}$ szemer. 2. Két láncszem, egyiknek negyedrésze letörve 1. ar. 6 $\frac{3}{4}$ szemer. 3. 4 db négyszögű a kihajlásnál vékonyabb karperecz, 14 ar. 32 szemer, 18 ar. 5 $\frac{1}{2}$ szemer, 18 ar. 28 szem.; 22 ar. 45 szem. A fülbefüggőhöz hasonló ékszer 1. alább a bécsi régiségtár aranytárgyai 173—177 sz. a. A fönnebbi gyűrűhöz hasonló i. h. 224 sz. a

A Tomesvárt ⁵⁾ megrémítő puszkapor fellobbanás által 1854-ben több római érme jött napvilágra, azonban csak egy Diocletian és egy Probus van említve.

M. Pecskán ⁶⁾ (Aradm.) 1855. nyárutó havában kuttatorozásnál agyag edényben 14 és 16 századbeli 800 db ezüst pénzt találtak.

Zsekan Vaszilika Magurán (Közép-Szolnokm.) 1855 nyárutó havában a Magura hegyen csak nem a földszinén 21 latot nyomó ezüst régiségeket. Ugymint: két nagy és egy kisebb kapsot (fibulae) 2' 2 $\frac{1}{2}$ '' hosszú ezüst sodrony lánczot karikával ⁷⁾ melyről 1 $\frac{1}{2}$ '' hosszú szeg csüng. A két nagy

¹⁾ 310. l. — ²⁾ 312. l. — ³⁻⁴⁾ 316. l. — ⁵⁾ 317. l. — ⁶⁾ 317. l. — ⁷⁾ Ezen régiségekhez hasonlók vannak a bécsi régiségtárban (1. alább a bécsi régiségt. esztjei között 95. sz. a.). Említés van téve 1843-ban Poszágón (Torda m.) talált lelésről. Már pedig Poszág tán soha sem is volt Torda megyében, ki tudja, mielő falának tekerte ki nyakát a tudósító. Mert ezt gyakran megteszik a német urak a magyar szókkal.

kapocs 5", a kisebb 3 1/4" hosszú. A kapocs alakja önkénytelen emlékeztet a régi Dáciában retteggett vándor sáskára. Nevezetes, hogy a Magura hegy és környéke a régiségek tárháza volt mindig. Andrassy László grófnak, kinek legelőjén a fennebbi ezüst tárgyakat találták, mint mondják Magura környékében gyűjtött régi érmekből szép gyűjteménye van. Ugy látszik, hogy ezen vidék még sok régiséget tartalmaz és további kutatások alkalmasint szép eredményre vezetnének.

Boiczán (Szobenzékben) 1850-ben utcsinálás alkalmával Dregau ¹⁾ I. Gyorgye földjén 1795-beli 222 db tizenkét krajczarost találtak 21 ft pp. becsértékben. **A régiségt. 3 dbt tartott vissza.** ²⁾

Szászvároson 1855 télutó 24-én egy oláh egy zsidónak több régi ezüst pénzt adott el, melyeket tett jelentés után egy gyula-fehérvári ötvösnél meg is találtak. A 111 érme és 16 érmetőredék részint a római köztársaság, részint pedig római császárok (Augustustól Domitianig) ezüst denárai. Tehát ch. e. 20. — ch. u. 96-ig. Az 54 családi pénzek ezek: 2 db gens Aemilia, 13 Antonia (leg. III. V. VI. VIII. XII. XV); egy-egy Caecilia, Calidia, Calpurnia, Claudia, Cornelia; 2 **Cossutia**; egy-egy Crepusia, Furmia, Fonteja, 2 **Furia**; 2 Prosidia, egy Julia, 2 Junia, egy-egy Licinia, Manlia, Marcia; 2 Plaetoria, egy Poblícia, egy Tituria, 2 Vibia, egy Volteia 11 nem határozható meg. 57 császári pénz 2 August, 1 Caligula, 2 Galba, 1 Otho, 3 Vitellius, 31 Vespasian, 6 Titus, 1 Julia Augusta, Titus leánya (főliratu) (VENVS AVG). 10 Domitian. ³⁾

Bogátson (Medgyesszékben) Böhm Dániel udvarán 1854 ⁴⁾ nyárelő 6-án önibrikben 39 ezüst érmet talált II. Ulászló egy kicsi pénzét 1516-ból, II. Lepold 1517, I. Ferd. 1535-ből, II. Maximil. és II. Rudolf 1569-ből és nagyobb pénzei 1594-ből. Ezek mind magyar pénzek. Apró porosz pénzek közöttük brandenburgi Albert első porosz hcg 1535-beli pénze. Lengyel-porosz garasok. I. Zsigm. lengyel kir. 1547, Danzig; (I. Zsigm. 1532-ből, Glogau; (Zsigm. később lengyel kir.) 1506, Rigai (Báthori István) 1583-ból, lithai (Zsigm. Ágost.) 1548—1572 s. a. t. Tehát 16 századbéli pénzek. **A régiségtár 4 dbt tartott vissza.**

Kis-Sároson (Medgyesszék) 1854 őszén Bogdán Mária víz átfal kimosott utban egy bögrében III. Zsigm. és Kázmér János lengyel királyok (1587—1668) korabeli pénzét lelte. Voltak garasok és nagyobb pénznek. ⁵⁾

¹⁾ Alkalmasint hason sorsban részesült mint az imént említett fálv. — ²⁻³⁾ 325. l. — ⁴⁾ 326. l. ⁵⁾ 326. l.

Beszterczén (Erdélyben) 1854-ben Müller beszterczei szász pap kertjében 9 szemből álló 7 aranyat nyomó durva munkájú aranylánczot talált, melyért a gyulafehérvári pénzverde 68 ft 34 kr p. p. adott ¹⁾ beolvastván a lánczot.

Aszu-Beszterczén (Erdélyben) 1854-ben Bayer János háza egyik szobájában mintegy arasznyira a föld alatt kis agyag csuporban 3 font 13—15 latot nyomó ezüstpénzre akadott. Részint egyszerű, részint kettős lengyel garasok III. Zsigm. (1587—1632), Kázmér János (1648—1668+1672) korából. A kettős garasok között néhány **Bethlen Gábor** ²⁾ erd. fejedelemtől.

Zlatinán (u. n. oláh-bánsági végvidék) 1855 nyárhó 7-én új szardovai 18 számbeli Rain Maxim törökbuza kapálás közben kilencz szemből álló öntött aransodrony lánczot huzott ki a földből, mely legtisztább aranyból van és 18½ aranyat nyom. Egyes szemei 70 szemer súlytól 140, 150, 158, 160, 208 szemer egész 1 lat 66 szemerig változnak. Ugyane ²⁾ vidéken Armönisen alól a főut mellett 1851 nyáratú 7-én Popaila Andre 3¼ aranyat nyomó abrancs alakba hajtott négyyszögü arany sodronyt lelt, melyet 13 flon adtak el. Azon vidéken t. i. Doszu Surovalai Armönis 11 számbeli Mikuleski Lucca 1843 tavaszán a falutól mintegy negyed órai távolságban 3⁶/₁₆ db aranyat nyomó aransodronyt talált csokorral együtt, melyet a régiségár meg is tartott.

Tétényen ³⁾ (Pest-Pilis-Soltm.) 1857. kut ásatása alkalmával találtak: Marc Aureltől (161—180) egy denárt, Róbert Károlytól határozatlan számú pénzeket, szintén határozatlan számú szlapon pénzeket, mellékjegyek két galamb, liliomok, gyűrűk.

Bián ⁴⁾ 1846. Cornelia, Neria, Sulpicia család egy-egy denárját találták. Jul. Caesar (ch. e. 48—45) egy denárját, ugyszintén Domisa, Eravisci család egy-egy denárját. 5 db. barbar pénzt Calpurnia, Cornelia Papia, Eravisa utánzásai.

Liborcsán ⁵⁾ (Pozsonym.) 1858-ban? Dubniczky János Szkalka uradalom Novreta naceli nevü parlagon 2808 db. lengyel pénzt talált többnyire 1589, 1590, 1591, 1596-ból.

Sopronyban ⁶⁾ 1858-ban talált arany solidus. II. Theodosiustól (408—450.)

Mosonyban ⁷⁾ Nedeczky földjén 1858-ban találtak I. Leopoldtól egy

¹⁾ 327. l. — ²⁾ 330—331. ll. ^{3—4)} Archiv. f. K. Gesch. q. 349. l. — ⁵⁾ 354. l. — ⁶⁾ ⁷⁾ 355. l.

1660, 3 1662, 3 1663, 4 1664, egy 1678 és egy 1680-beli 17 krost; szintén töle 2 db. 1665, egy 1670, 3 1673, egy 1676, egy 1678, egy 1681 6 krost. Frigyes János brandenburgi választó fejedelemtől 1676-ból 2 db. és 1677-ből 3 db. 6 krost. Károly olmüci érsektől 1675-ből egy hat krost. Mind ezüst pénztek.

Ó-Szönyen ¹⁾ (Komáromm.) 1857-ben késő római kora billion denarokat ²⁾ találtak. Aurelian (270—275), Tacitus (275), Florian (276), Probus (277), Gal. Val. Maximius. Nagy Constantin (306—347) egy-egy denárját, ugyanattól 2 db., Crispus (317—326) 3 db., Constantius (323—361) 1 db., Constans 3 db., Jovián (363—364), egy Valentinián sen. (364—375) 2 db., Valens (364—678) 2 db., Gratián (367—383) 1 db. **A régiségtár 4 db. tartott meg.**

Dárdán ³⁾ Pécs közelében (Baranyam.) 1856-an Burgstaller Ferencz Nagy Constantin egy solidusát találta, ezzel együtt 1 aranyat nyomó metszett arany gyűrű (két kéz ágat tartva) találatott.

Kárászon ⁴⁾ (Baranyam.) 1857-ben esőtől átázott földben egy leány eperszedés közben kis korszóban 16. és 17. századbeli 500 db. ezüst pénzt talált u. m. I. Ferd. korából 6 magyar pulturát, II. Maximiliántól 3 pulturát. Brandenburgi Albrechtől 6 ezüst pénzt. Sileziai Frigyesről 1 garast. I. Zsigm. lengyel királytól (1506—1548) egy garast, ugyanattól egy danzigi garast.

Veszprémmegyében ⁵⁾ 357 17. századbeli ezüst érmet letek, következőket küldték be a régiségtárhoz I. Leopoldtól 304 db. 17 krost, Osztrák Albert és Erzsébettől $\frac{1}{4}$ koronát. Brandenburgi János Frigyesről (1667—1686) 43 hatod tallért. Saxoniai János Györgytől (1656—1680) egy tallért. Szász-weimari János Ernőtől (1662—1683) 1 db. két harmad tallért. Anhalt-Zerbsti Vilmos Károlytól (1667—1718) 1 db. $\frac{2}{3}$ tallért. Agost magdeburgi helytartótól (1638—1680) 1 db. $\frac{2}{3}$ tallért. Brema várostól egy 12 garasost. Hildesheim 3 db. hat máriás garast. IV. Filep spanyol király (1621—1665) 1 db keresztet tallérát.

Tokajnál ⁶⁾ vasútépítés alkalmával két négyszögű hegyesen végződő arany sodrony karikákat találtak.

Nagy-Congorán ⁷⁾ (Ugocsam.) 1851-ben nagy mennyiségű egyes, hármas és hatos ezüst garasokat találtak III. Zsigm. lengyel király korából.

Pusztá-Viden ⁸⁾ (Biharm. éjszaki részében) szántás közben 374

¹⁾ 355. l. — ²⁾ billion orosz pénz. — ^{3—4)} 359. l. — ⁵⁾ 360. l. — ^{6—7)} 371. l. — ⁸⁾ 374. i.

grammes-ot nyomó fémbélyeggel (punze) bevert czifrázatu arany gyűrűt találtak, ugyane pusztán 26⁷/₁₀ grammes-ot nyomó ezüst gyűrűt talált egy aszszony gyomlálásnál. Metszései nagyon emlékeztetnek a barna rezeken megjelenőkre.

Kun-Ágotán ¹⁾ lovastól eltemetett harczi csontvázára akadtak, volt még ottan két sor arany bádóg, arany karpereczek, ezüst gombocskák. több görög (?) főt ábrázoló arany bádóg négyszögben 3'', 7 db. arany gyűrű és egy pár durva munkájú fülbe függő.

Sümegen ²⁾ (Zalam.) 1858-ban ukki Isoppany Feri veremásás közben 14 ezüst érmet talált. I. Ferd. denárjai 1540. 1543. 1564-ből. II. Maximilian 4 dénára 1565, 1566, 1570, 1577-ből. II. Rudolf 2 denárja. I. Zsigmond lengyel király (1506—1548) garasa 1532-ből. Brandenburgi Albert 3 garasa.

Birkisen ³⁾ (közel Lugoshoz) 5 tömör négyszögű arany rudacsát találtak, egyik végök vékonyabb és szabálytalanul meggörbitve. Arany és ezüst tisztasága 23 karat 11 szemer, az arany magára 24 karat 3 szemer. Összes suly 14 lat, egyes rudacsok hossza: 5¹/₂'', 6', 3²/₃'', 5¹/₂'', 5¹/₄'',

Hév-Szamoson ⁴⁾ (Kolozsm.) 1844-ben találtak 9 Consuli denárt. (Róma köztársasági idejéből); 111 családi pénzt u. m. Aemilia, Antestia, Antonia, Aetilia, Caecilia, Calidia, Calpurnia, Carvilia, Cassia, Cipia, Claudia, Coelia, Cornelia, Crepusia, Critonia, Curiatia, Fabia, Flaminia, Fonteja, Fufia, Fulvia, Fundania, Furia, Hernenia, Julia, Junia, Licinia, Lutatia, Marcia, Memmia, Minutia, Naevia, Papia, Pinaria, Poblícia, Pompeja, Pomponia, Porcia, Postumia, Procilia, Sanfeia, Sentia, Sergia, Servilia, Titia, Tituria, Valeria, Veturia, Vibia, Volteia Urbinia. Dirrhachion 318 érmét. 27 db. nagyon meg volt rongálva. Volt még ezen érmek mellett erős ezüst sodronyu karika 9 reá csavart lelógó szeggel, a karika hosszátmérője 1'' 8''', a szegek hossza általánosan 8''', összsuly 43⁷/₅₉ grammes. Ezen ezüst tárgy talán összefüggött a ve'e együtt talált kettős szálokból font ezüst sodronyu láncz töredékeivel (egyik 16'' hosszú, 40⁷/₇₅ grammes nehéz, másik 14'' hosszú, 34 grammes sulyu.)

Magyar-Köblöcön ⁵⁾ (Dobokam.) 1856 tavasz havában 3 juhász 37 lengyel és brandenburgi érmet talált a 17-ik századból. A régiségár 2 db.

¹⁻³⁾ 375. l. — ³⁾ 377. l. ⁴⁾ Dr. Friedrich Keuner közli ezeket és 377. l. azt mondja a jelentésben Hév-Szamos vab írva ő azonban azt hiszi, hogy ott Héviás-(?)nek kellene állani (!) — ⁵⁾ 384. l.

hármás garast tartott vissza 1580 és 1581-ből, utóbbi barbar bélyeggel. ill. Zsigmond 2 db. hármás garasát (15) 93-ból.

Dééshez ¹⁾ közeli erdőben 1858-ban egy földmivelő aranyéket talált, melyet két ökörért egy földbirtokosnak eladott.

Zilahon ²⁾ Róbert Károly és Nagy Lajos pénzeit találták, utóbbiak a leletnek nagyobb részét képezték. Érdekes volt egynek főlirata: † Mod (talán n)eta Lodovici Regis Ungariae. Sisakos czimer. Y.—A. Hátlapon: NONOR Regis sat. a király a trónon.

Vulkáni ³⁾ szorosban (vagy mint ott nevezik torokban) 1855-ben 36 római családi pénzt találtak és következő császári érmeket: 2 August, egy Tiberius és Germanicus, 2 Galba, 1 Olho, 3 Vitellius, 29 Vespasián, 8 Titus, Julia Titi egy, Domitián 3.

Deegen ⁴⁾ (Küküllőm.) 1857. Őszelő havában az erdő szélén 50 db. ezüst pénzt találtak. I. Ferdinánd egy u. n. Maleigarasa, 3 poltura 1536. 1543. 1548-ból. II. Maximiliántól 9 poltura 1566. 1569. (2 db.) 1570. 1575. 1576. 1577. (2 db.) 1578. Az évszám az előlapon a czimer fölött. II. Rudolphtól 15 poltura 1580—1607-ik évekből. II. Ulászló polturája 1515-ből. II. Lajos egy garasa. **Báthory István** lengyel király 3-as garas 1582-ből főlirat: Gross Arg. Trip. Reg. Poloniae. 3 hármás garas főlírás; Steph. DG. Hun. Tran. et. Sj. Co. 1605. 1607. 1608. ⁵⁾ III. Zsigm. 2 hármás garasa 1698-ból. II. János Kázmér 1 garas. **Báthory Gábor** egy garasa. Grossus Regni Transil. császári sas sat.

Bardocon (Udvarhelyszéken) 1858 utolsó havában 70 éves Bogdan Vaszi az erdőben ezeket találta: barbar munkájú 25 karikanemű arany tekerület, melyek egyszerűen karcolt, vagy kereszt és szikszeges vonásokkal diszítvék. Az arany különböző minőségű. Így pl. egyik töredék kevés, a gyűrűk megint tiszta aranyat látszanak tartalmazni, a többiek megint a szinből indulva ki, a régi érme electronjához ($\frac{3}{4}$ arany és $\frac{1}{4}$ ezüst, vagy $\frac{4}{5}$ ar. $\frac{1}{5}$ ez.) hasonlóan. Súlyuk változó: 2.75, 2.7, 2.3, 2.1 grammes. Más egyenlő nagyságú 2.9 és 3.4 grammesot nyomtak. Ezekkel együtt több barna réz tárgyat is találtak ⁶⁾.

Gergelyfáján ⁷⁾ (Alsó-Fehérmegyében) 1854-ben állítólag II. Constantius (317—337) pénzeit találtak.

^{1—2)} 3—4. l. — ³⁾ 386. l. — ⁴⁾ 686. l. ⁵⁾ i h. 387. l. áll: „Bei letzterem in der Titulumschrift die variante SICV!! Az előbbi pénzen látszik, hogy SICV az az Sicularum Comes, gondolom a SICV sem akar egyebet jelenteni. M. — ⁶⁾ 388. l. — ⁷⁾ 391. l.

Tekében (Kolozs m¹). 1857-beu 3 db arany és 1712 db ezüstpénzt találtak 15. és 16. századból. Utóbbiak nagyobbadán polturák. Az olvashatók igazságos Mátyás királytól II. Maximiliánig terjedtek. Csak az egyik arany volt nevezetesebb t. i. I. Zsigmond lengyel kir. danzigi aranya 1546-ból.

Kis-Selyken (Medgyesszékben) 1856-ban 80—100 db arany solidust találtak ch. u. 5-dik századból. 16 db III. Theodosius (408—450), 2 Zeno (474—490), 1 Basilius (476—477), Anastasius (491—518), Justinus (518—527). Ugyancsak ottan ²) 1856. nyár utó havában Keinweg nevű hegyen talált drágaságok voltak: Erős arany sodronyból készült gyűrű 9·97 grammos, kettétört ezüst fibula 73·39 grammos, aranyozott domboru csigavonalokkal, a kerek mélyedésekben veres üvegkövek, kettő kihullva.

Nagy-Ekemezőn ³) (Szebenszékben) 1857-ben talált érmek. Nagy Sándor egy arany stater-je, makedoniai tetradachma; Julia Pia, Titus cs. leánya és Anton. Pius denarjai, Antonius Pius egy ezüstpénze (laetitia publica). Domitian, Antonius Pius és Marc Aurel réz érmei.

Sorostőljon (Alsó-Fehérm.) 1856 ős havában 1902 db arany és ezüstpénzt találtak többnyire I. Ferd. roszt állapotban levő fillérei. II. Ulászló, Zaploja egy-egy aranya. És egy öttingi tallér ⁴).

Báznán (helyesebben Felső-Bajom) (Medgyesszékben) 1856 ős havában Gotterbarm János agyagedényben 4 font 30 latot nyomó ezüstpénzt talált. Többnyire egyes, hármás, hatos, tizennyolczas garasok III. Zsigmond (1587—1632) és Kazmér János lengyel királyoktól; György Vilmos és Frigyes Vilmos (1648—1668) porosz 18 garasosai, **Bethlen Gábor** néhány egyes garasa, kevés salzburgi s tyroli garas ⁵).

Szerdahelytől ⁶) (hason nevű székben) egy félóránnyira észak-felé, a Szekásba szakadó Buzdi patak jobb partján Löv Tomas, szász töldművelő, szántás közben durva mészkövel betakart sirra akadt, melyben a sok mindenféle között volt: üres aranylemez függelék, hossza 1'' 4''' alsó átmérője 2''' ; fűnn csatorna-féle mélyedésű (canelirt) fül, mindkét végén két lyuk kívülről három vékony arany sodrony gyűrűvel diszítve. Arany bádogyűrű műbecs nélkül.

¹) Kenner ur Gergelyfáját Háromszékbe helyezi közel a tölgyesi szoroshoz, mely utóbbi székely földén, Magyarország szélén, Gergelyfája pedig 4 5 óránnyira Szebenhez, tehát legalább két napi utazásra van amattól. A bécsi urak még fénykorukban sem ósmerték a Reichsprovintzeneket. — ²) 391. l. — ³) 392. l. — ⁴) 395. l. — ⁵⁻⁶) 397. l. — ⁷) 398. l.

Nagy-Disznódon (Szebenszékben) ¹⁾ 1856-ban 284 ezüstpénzt kaptak egy pajta tartozásánál. Többnyire III. Zsigm. és János Kázmér garasai.

Kürpödön ²⁾ (Ujegyházsékben) 1856-ban Dodoi, cigány 274 ezüst érmet lelt. A 165 kisebb többnyire III. Zsigmond lengyel király garasai, 109 nagyobb kettős garasok **Bethlen Gábertól**.

Gaján ³⁾ (illyr-bánáti végvidék) 110 régi aranypénzt találtak, kelet-római császárok pénze IX. és X. századból. **A régiségtár visszatartott egy X. Constantinus és II. Romanust (911—959), III. Niceptonust és II. Basiliust (963—969).**

Zimony-ban ⁴⁾ 1856-ban Panta Gabrilovic, Lucius Verus (ch. u. 166) egy aranyát találta.

Orsován ⁵⁾ 1856-ban Jovanovic sörháza udvarán 4 lábnyi mélységben olomkoporsóban 5—7 éves gyerek csontjait találták, ezzel együtt: kerülék (ellipse) szerű $2\frac{1}{4}$ '' hoszszu, $3\frac{1}{4}$ '' széles aranybádog lemezkét, a szerdahelyihez hasonló $1\frac{1}{4}$ '' magasságu függelék aranyból, belül üres, kívül vékony arany sedronyhurkokkal, fölül lapos füllel. 4 '' átmérőü aranybádog gyűrűt, VTECESERI és két jellel, az egyik sziv alaku. Cső alaku aranybádog ékszert, kívül könnyedén reszelve (geriff), összetörve és zuzva. Kerek és henger alakban végződő aranybádogot, melynek végébe zöld üvegkő. Durván aranyba foglalt denárját Trajánának. **A régiségtár mind visszatartotta.**

Dales-en ⁶⁾ (Oláhvégvidék) 1856-ban Popovics végvidéki, két ty. másba fűzött 13₆ grammosot nyomó arany karikát talált csavardat arany-sodronyból. A hosszátmérők $1\frac{1}{2}$ '' és $1\frac{1}{4}$ '' . A végek vékonyok és simák.

Suhaján ⁷⁾ 1856-ban Tujinveh havasi vidéken több végvidéki katona hat arany-érmét ásott a földből. 1 Theodosius (379—395), 2 Arcadius (394—308), 2 Honorius (395—423).

Kuleutzon ⁸⁾ (Bukovina) Ilasc Haman IV. Filep spanyol király, (1621-től 1665-ig) egy tallérját sat. III. Zsigm. lengyel kir. 3 frtos, 26 egy garasos, darabjait és 131 solidusát találta; Gusztáv Adolph 22 Cristina 7 solidiját; brandenburgi György Vilmos tescheni herczeg; Danzig, Elbing, Riga garasait és obolait; Nemet-Alföld, 1 conföderationalis tallérját, Campen, Deventer, Emden, Zwoll 1—1 garasát.

A budai szőlőhegyekben 13. századbeli 6 magyar ezüst obolust találtak. Buda Eörsnél egy bélet Anton. Piust.

¹⁾ 401. l. — ²⁾ 401. l. — ³⁾ 403. l. — ^{4—5)} 405. l. — ^{6—7)} 405. l. —

⁸⁾ u. o. XXIX. 282. l.

Pusztá-Bakódon (Pest-Pilis-Soltn.) 1859. őszelő 23-kán Kunszt József kalocsai érsek által emelendő tanoda alapjának kiásatásakor 4 láb mélységben fővel nyugotnak fekvő két női csontvázra akadtak. Koporsónak nem látszott nyoma. A szétesett csontvázakkal talált tárgyak ezek voltak: 1) $13\frac{1}{2}''$ hosszú, $22\frac{2}{32}$ aranyat nyomó nyakláncz, mely 14 közepe táján nagyobbuló a végén borsó nagyságu gránát ¹⁾ golyóból áll, melyek kettős aransodrony hurkokkal egymáshoz fűzve, ezekbe 13 függelék (6 sziv 7 hold alaku) aggatva. E függelékek aranybádog tokocskák, melyekbe gránátok foglalvák. A láncz egyik végén két, másikan egy aranybádog tokocska (Hülsen), ezek visszazagörbitett rovátkolt szélü arany lemezekre illesztvék, melyek köszöriült gránátokkal rakvák ki. E tokocskák képezik a láncz kapcsait, mert egyik tokocska kis horoggal, a másik pedig ennek bekapcsolására nyilással van ellátva. 2) $13' 4'''$ hosszú $11\frac{12}{32}$ aranyat nyomó arany nyakláncz, négyszeres font aransodronyból, ezen fonadék hurkaiban 18 függelék volt, 3 azonban hiányzik. E függelékek háromszögü aranybádog tokocskák, melyek — mint az előbbi lánczkapocs tokocskák — rovátkolt szélü arany-lemezekre illesztvék. Ezen tokocskákba kis karikákon függő különböző hosszúságu ($9\frac{1}{2}'' - 10'''$) arany-szegecskék ²⁾ fűzve, melyek alsó s felső végükön rovátkoltak. A láncz kapcsai csatornaszerűleg kivájt (cannellirt) henger alaku aranybádog tokocskák, melyek alsó s felső vége ke-rek szélükön rovátkolt arany lemezekkel vannak lefoglalva. A tulajdonképeni zárszem hiányzik. 3) $21\frac{26}{32}$ aranyat nyomó két arany karperecz. Első, hosszátmérője $2'' 6'''$, másodika $2'' 4'''$, első szélességi átmérője: $1'' 1'''$, második: $1'' 10'''$. Hasonló szerkezetü és diszítésüek. Mindenik két részből áll, melynek alsó vékonyabb vége sarokkal (charnier) van foroghatólag összekötve a felső vastagabb véggel, mely sárkányfej alaku aranycsavarral kapcsolható össze. A sárkányfejek egyes tagjait részint metszés (száj, pikkely), részint föltett aranybádog tokocskák (szem, szemöldök, szárny?) jelzik. A zárcsavar jobbfelé forgatható, finom csavarjáratai (Schraubengänge) a hengerhez forrasztvák. Gombja megint aranybádog tok, gránáttal kirakva s rovátkolt arany lemezkére illesztve. 4) Két $2\frac{23}{32}$ aranyat nyomó arany

¹⁾ Az eddig üveg pastának tartott anyag nem egyed mint a karpatokban előforduló granat, és minden döntő ismertető jelben azon granatokhoz hasonló, melyek azon havasokou találva 1794-ben a bécai ásványgyűjteménybe szolgáltatottak. A főnebbi valamint a Rebrin-nél és Szilágy-Somlyón talált ékeserek szorgalmas megvizsgálása vezetett ezen fölfödözésre. — ²⁾ Hasonlított össze a hévsumosi ezüstláncz függelékeit.

fülbevaló. Első hosszátmérője 1'', szélességi átmérője 9''', másik hosszátmérője 9'''. Hason szerkezetűek. Az egyik vég aransodrony készülébe szolgál, mely csonka szögű koczka alaku és granattal (kikulltak) volt kirakva, a készüléket szélükön rovatkolt kerek kis lemezekkel diszített aransodrony tengely metszi át, melybe a karika vége van illesztve. Az aransodrony másik vége nem ér a készüléthez, hanem helyet hágy a fülbe akasztásra ¹⁾. 5) öt arany-gyűrű. Átmérőjük 9'' és 8''', sulyuk $1\frac{17}{32}$ arany. Az első gyűrű csatornaszerűleg kivájva, szélei rovatkoltak. Gombjának aranybádog tokocskája ferdény alaku (rautenförmig), szögletei két kicsi aranybádog hengerrel ellátva. A fönnebbi tárgyak műszabályától eltér a másik három gyűrű és az alábbi tárgyak, kivévén az alább említendő ezüst kengyelkarika. E gyűrűk simák, kettőnek átmérője 10'' és 7''', sulya $1\frac{9}{32}$ arany; a harmadik átmér. 9'' és 8''', sulya $2\frac{28}{32}$ arany. Gombjaik csillag alaku granattal kirakott aranybádog tokocskák, egyik gyűrűn ferdény, másikon kereszt. Az utolsó gyűrűn belül kereszt alakban elosztott aranybádog tokocska és a körületen (peripherie) a keresztelosztás négy végén két-két henger alaku bádog tokocska. 6) 2'' 5''' arany-csat, sulya a $19\frac{10}{32}$ arany. A tömör karika és tű forgatható sarok által arany-lemezekhez foglalva, melyen hatszor elosztott aranybádog tokocska, még pedig három — még meglevő — aranszegecsől (Nieten) tartva. Még csak két szakaszban granatok a többiből kihulltak. Két választékon, mely a granatok kihullása által lett láthatóvá lyukacsok szemlélhetők. 7) Aranybádog-láncz ²⁾. Négy szeme, kerek 5''' átmérővel, kettő négyszögű gula alaku magasodással, közepén $4\frac{1}{3}$ ''' átmérővel, szegletekbe lyukasok, összesen $\frac{1}{2}$ aranyat nyomnak ³⁾. Azon hely környékén kísérletkép tovább kutattak és a fönnebb említett két csontvázról mintegy három ölnyire következő ezüst tárgyakat leltek 1.) Nagy kanyar-kapcsot (Bügelhafte) ⁴⁾, hossza 9'' 2''', sulya $16\frac{30}{32}$ lat, két félkör alaku lemezből áll; az egyik lemez három pontján makk alaku csap, közepén pedig két 4'' 5''' szélességű csatornát képező orom lemez, a keskenyebb végén kis lyuk. A másik több darabra tört lemez az alatta levő tű burkolatát képezi. Mindkét lemezt összeköti felül tű, alatt egy kanyar. Részint apró aranydomborodásokkal, részint kissébb aranybádog tokocskák-

¹⁾ V. ö. a kis-selyki fülbefuggót. — ²⁾ Hasonlít a Czekén találthoz. —

³⁾ E tárgyakon kívül azon sirba még egy fekete cserépedényt és egy elrosdásodott vastörédket találtak. 288. l. ⁴⁾ Belül üres $12\frac{1}{4}$ ar. nyomó aranybádog kanyarkapcsot találtak 1857-ben Degojnál (Zágrábm.) a kulpában. u. o. 305 l. A régiségár 56 frton vette meg.

kal van diszitve, melyek szélei szintén rovátkoltak és melyekbe granatok voltak foglalva. 2.) két kicsi réz tartalmu ezüstből készült 1" 9''' hosszu, fõnn 1" széles hasonló kapocs. Súlyuk $1\frac{3}{16}$ lat. Részben aranyozottak és a kikerekített lemez felsõ szélén kerek csapokkal diszitve. A hátlapon biborka (cochille) piros kockák voltak vörösréz érczegecekbõl. 3.) két alatt és fõnn meglápitott és átluggatott kék üveg pástagolyó 9''' és 8''' átmérõvel; meg egy borostyánkõ golyó ¹⁾). A kalocsai érsek ezen tárgyakat a nemzeti muzeumnak ajándékozta.

Sár-Szent-Mihályon ²⁾ 1857-ben a Zichy Ede gróf Sár-Rétye nevü kiszáritott mocsarán legelő tehén nagy bõgéssel egészen zárt edényt kapart a földbõl ³⁾ a gulyás vasgolyónak nézve az edényt földhöz verte, mire 753 db. kisebb ezüst pénz hullott ki, egy része a 13. század meghatározatlan pénzeibõl áll, másrésze késõbbi idõbõl való. ⁴⁾

Uj-Szõnyen (Komárom vm.) ⁵⁾ az országuti sánczok kiásása alkalmával római császárok billondenárjaira sat. bukkantak.

Sepsényen (Veszprémm.) ⁶⁾ 1860-ban pajtaépítésnél állítólag 653 db. ezüst pénzt találtak, a régiségtárhoz beküldött mutatványokból kitünt, hogy 15. századbeli obolusok.

Gyula-Veszen (Zalam.) ⁷⁾ 1860 nyár hava 23-án és 24-én szántás közben Széchényi gróf szántóján 17 tallért találtak II. Rudolphtól, tyroli Ferd. főhgtól, szász választó fejedelem Agosttól, János Vilmos szász hgtól, II. Erik brunczviki hgtól, II. Ede és János kelet frieslandi hercegektõl, IV. Margit de Brederoda (1531—1577) Thorn apáczazárdá fejedelemasszonyának egy pénzét 1570-bõl. II. Filep spanyol király egy brabanti tallérját. **A régiségtár 6 darabot vett meg.**

Zalaváron ⁸⁾ 1861-ben az egykori apátság egyházában 12 db. ezüst pénzt leltek a 13-ik századból. ⁹⁾

A tengõdi (Tolnam.) ¹⁰⁾ temetõben 70 tallérra akadtak. A régiségtárhoz beküldött 14 db. tyroli Ferd. Maximil. hg, Ágost szász választófejedelem, Kázmér János és János Ernõ szász hgek, Farkas Theoderich salz-

¹⁾ E lelés le van írva Archiv f. oestr. Gesch. q. s. a. t. XXIX. 285 -289. II. — ²⁾ 290. I. — ³⁾ Valjon nem a gulyás fogta rá a kincszót tehénre, mert a dolog igen rogeszerü. M. — ⁴⁾ I. h. 290. I. — ⁵⁾ 295. I. — ⁶⁾ 295. I. — ⁷⁾ 298. I. — ⁸⁾ 299. I. — ⁹⁾ E pénzeket rendszeren az osztrák interregnum korából származottnak mondják. A képletek különbözék, ember- és állatfejek, sárkány, sisk, kereszt s. a. t. V. 6. a Sár-Szt-Mihályi leletet. — ¹⁰⁾ 299. I.

burgi érsek, Mansfeldi gtókok (Péter, Ernő, János, Albert, Bruno, Hoyer, Kristóf, György) és Zürich városának egy pénzéből állott.

Alsó-Hanyonyon (Gömörm.) ¹⁾ 1836-ban négy nagy ($1\frac{1}{2}'''$ átmérőjű) arany sodrony karikát találtak. A sodrony végei simák, közepén befacsarva úgy hogy vékony csavarkanyarodásokkal látszik ellátva lenni. A karikák egybe voltak hajtvá, elválasztva megvizsgálva ezen eredményt adták. 1. átmérő $10\frac{15}{16}''$, sulya 8 arany. A sodrony két helyen forrasztva. 2. Átmérő $10\frac{1}{2}''$, suly 8 ar. 3. Átmérő $10''$, sulya 10 ar. közepén forrasztás. 4. Átmérő $7\frac{1}{2}''$, sulya 6 ar. A leelő még két gyűrűt küldött be, melyek ezen karikák aranyából készítették; mindkettő sulya $6\frac{1}{64}$ arany volt.

Borsán (Mármarosm.) 1855 ? 1862-ben? több réz tárggyal új szántásban két tömör mintegy 40 aranyat nyomó arany karikát (karpereczt) találtak. ²⁾

Hajdu-Böszörményen ³⁾ (Biharm.) 1844-ben a hadházi ut kiásatása alkalmával Vén-kert nevű szőlő mellett — nem tudni mennyi — ezüst pénzt földöztek föl. Volt többek között III. Béla királynak 2 obulusa, Berthold és Ulrich karintiai hg 2—2 db. Aquileja, Eberhard salzburgi püspök (1200—1246) egy db. pénze.

Matoleson ⁴⁾ (Szatmárm.) 1858-ban egy munkás Matolcs-szamos csatorna építésénél 7 lábnnyira a földben négyszögű egyik végén meghagyezett arany rudacsot talált, melyért egy zsidó 125 frtot ígért.

Tersacten ⁵⁾ (magyar tenger mellék) 1860-ban szikla repesztés alkalmával 46 római köztársasági ezüst pénzt letek. ⁶⁾

Mellenczen (Torontálm.) 1859. nyár havában Francuski Aeza-né esőzés által napvilágra jött ⁷⁾ török készítésű ezüst edényeket talált. 1. $1''$ $10'''$ magas nagyon rezes ezüst csésze, gazdagon diszítve (kagyló s háló) sulya $8\frac{13}{16}$ l. ezüst. 2) $1''$ $8'''$ magas csésze 10 rézoldattal borítva, oldala kagylószerűleg bevonva. $10\frac{31}{32}$ lat ezüst. 3. Hasonló csak kisebb csésze. 4. $4''$ $4'''$ magas serleg, magas fenékkal. Nyílásánál az első számhoz hasonló ékitmények szegélyzetével diszítve. 5. $3''$ $8'''$ magas serleg, nyílásánál szegélyzetel. Sulya $6\frac{17}{64}$ lat ezüst.

Nagy-Apoldnál (Szerdahelyszék) 1860 nyár kezdetén a falutól éjszakeleti irányban fekvő erdőben (az u n. veréb-árokban) száraz homokföldben erdő-ültetés kísérleténél 500 római család-dénárt földöztek föl. ⁸⁾

¹⁾ 299. l. — ²⁾ 303. l. — ³⁻⁴⁾ 304. l. — ⁵⁾ Talán Tersacto (Tersactum) akar lenni, honnét a Frangepán grófok egyik előnevüket is vették. 310. l. ⁶⁾ 310. l. — ⁷⁾ u. o. — ⁸⁾ 311—319. ll.

Riomfalván ¹⁾ (Medgyesszéken) 1859-ben 20 db. barbar ezüst pénzre akadtak.

Hermányon ²⁾ (Szebenszék) 1859. nyár elején Reyer Mihályné az egyház közelében az u. n. Orsolya hegy (Urselberg) alatt fekvő földjén öszszegöngyölgetett, végein meghegyezett, jó aranyból készült sodronyt talált, melynek átmérője $6\frac{1}{4}$ ''' , legnagyobb vastagsága 2''' , sulya pedig $1\frac{1}{2}$ arany (5₁₅ grammes) volt.

Oláh-Piánon ³⁾ (Szász-Sebesszék) 1859-ben az ottani arany mosótában arany kanyar kapcsot találtak, mely 21—22 karatos ⁴⁾ aranyból készült. Sulya 4 arany (= 14 grammes.)

Felkenyéren ⁵⁾ (Szászvárosszék) 1859 ősz havában Zsigmond magyar király 1 aranyát és 21 ezüst pénzét találták. ⁶⁾

Magyar-Igenben (Alsófehérm.) ⁷⁾ 1859 Pacular Zsófia Gligor Popa udvarán lengyel ezüst pénzeket fődözött föl, 25 dbot a régiségtárhoz küldöttek. Ezek között voltak III. Zsigm. (1587—1632), Gusztáv Adolph (1632), II. János Kázmér (1648—1668), Szobieszki János (1674—1695) hatos és hármás garasai.

A sepsi-szt.-györgyi (Háromszék) reformatus egyház közelében legelő sertések 1859 tavasz utó havában ezüst érmekeket turtak ki; a szántó tulajdonosa Daco I. tovább ásattatván 50 dbot meghaladó római denárt talált. Részint családi denárok, részint Antonius triumvir legio, részint pedig August és Vespasian pénzei. ⁸⁾

Rudopolie ⁹⁾ (Ottocani végvidék, werhoizni század) nevű legelőn 1860-ban 20 arany és 757 ezüst pénzre bukkantak. 1. **Aquilesi Patriarkak** I. Luxemburgi Miklós (1356—1358) 14, Thurn Lajos (1359—1365) 24, Randeki Marquard (1365—1381) 62, Alenconi Filep (1381—1387) 22, Morvaországi János (1387—1394) 81, Gaetano Antal (1394—1402) 120, II. Panciera di Porto guaro Antal (1402—1418) 399 db. ezüst pénze. 2. **Velencei dogek** Giovanni Gradenigo (1355—1356), Laurenzio Celsi (1361—1365) egy-egy, Andrea Contarini (1368—1383) 3, Antonio Venerio (1384—1400) 3 arany és egy ezüst pénze; Mihaele Steno (1400—1413) 3 arany egy ezüst pénze, Francesco Foscari (1423—1457) 4 ezüst

¹⁻²⁾ 321. l. — ³⁾ u. o. — ⁴⁾ Egy márka szinarenben 24 karat tehát jelen kapcsban 21—22 rész arany van. — ⁵⁾ Itt van a Kenyérmezeje, mely talán a Kenyér-folyótól, mely átmetszi, vevő nevét. — ⁶⁾ 323. l. ⁷⁾ 327. l. — ⁸⁾ 330. l. — ⁹⁾ 332. l.

pénze, 19 db fölírását nem leheté már kivenni. 3. Ferencz paduai herczeg 5 ezüst érme.

Zengg (ogulini ezred) gymnasiumi igazgatósága a városon és város közelében talált régi érmekeket összegyűjtvén, az ottan leggyakrabban előforduló érmek jegyzékével együtt a régiségtárhoz küldötte meghatározás és megtekintés végett. 27 db ¹⁾ részint római Caesarok, részint római családi pénzek. Aztán Enrico Dandolo (1192—1205) és Francesco Foscarri velencei dogek egy-egy zecchino-ja, és Anconának egy billon denárja.

Kalocsán ²⁾ barbar veretü arany pénzt találtak, mely Maximinus Daza (305—313) aranya másolatának üsmertetett föl.

Visnyón (Borsódm.) ³⁾ 1863-ban 123 — majd mind legjobb karban levő 17. századbeli $\frac{2}{3}$ és $\frac{1}{3}$ tallérokat 17—6- és 3 kros német, meg III. Zsigm. és Kázmér János lengyel királyok pénzeit fődözték föl.

Soprony közelében ⁴⁾ 1763-ban a római császárok és Vespasiántól (ch. u. 69—79) Gordianusig (238—244) terjedő korszakbeli 406 ezüst denárokat fedeztek föl. A nők közül idősb és ifjabb Faustina, Julia Domna, Julia Soaemias, Julia Maesa, Julia Mammaea érmei fordulnak elő.

Sebesvár romjainál (Bánffy-Hunyad közelében) 1863-ban ⁵⁾ állítólag Vespasián egy aranyát, Sept. Severus egy ezüst denárját találták volna, más tárgyakkal együtt.

Sign-en (Dalmatia) talált pénzeket a régiségtárnak küldötték megvizsgálás végett. 1 Durnacus (gallia) vassal bélelve, M. Antonin ch. e. 42-beli quinar, töle (XIII.) legio denárja rézzel bélelve, 1 Septimius Sever; 1 Elagabalus rézzel bélelve, az ezüst borításnak csak csekély nyomaival; 2. II. Claudius (fehéres réz denár); 1 hasonló Probus; 1 Constantius Chlorus (292—306); Constantin M., Constantius jun, Crispus, II. Constantius Valentinian, Valens 1—1 réz denárja. ⁶⁾ Dalmatia Velence alatti korszakából 9, velencei 3, XI. Kelemen pápa (1700—1721) cseh, magyar réz pénzekből 1—1 db. Es egy rézzel bélelt török ezüst pénz.

Civita-vecchián talált (Lesina szigetén, Dalmatia) több réz pénz között következő ezüst pénzeket küldöttek megtekintés végett a régiségtárhoz. Volt 2 osztrák, 13-ik századból **Velencei dogektől**: Nicolo Trono (1471—

¹⁾ 334—326. II. Egy újabb Zengg környékén és a quarneri szigeteken talált küldemény megemlítve u. o. XXXIII. 124. I. Ezüst érmek voltak: Aquileja 5, Velence (köztársaság) 3, Carrara, Parma, Bajorország és Mathias császár (1612—1618) K(örmöcz) B(ányán) vert 1—1 érme. — ²⁾ Archiv f. K. s. a. t. XXXIII. 92. I. — ³⁾ 92. I. — ⁴⁾ 95—101. II. — ⁵⁾ u. o. 123. I. — ⁶⁾ u. o. 141. I.

73), Lor. Priuli (1556—59), Gird. Priuli (1559—67). Ragusa III. Filep spanyol király († 1621), XVI. Lajos francia kir. 1—1 érme. ¹⁾

Stinica-n (Ottokani ezred) 1863-ban egy sirban Nerva egy réz érmével, belül üres női aranygyűrűt találtak, melynek carneolján művészileg faragott Amor nyíllal. ²⁾

A hírlapok is sok régiség fölfödését jelentik, így pl. 1866-ban a **lapos-debreki** (Belső-Szolnokm.) határon Fuga Melentye szántóján 1151 db mostani 10' kroszhoz hasonló apró ezüst és 3 kettős tallér alaku pénzt találtak cserép kancsóban. A pénzek verési ideje 1563 és 1621. Rozsda emésztette fölírásai alig olvashatók. **Losina** és **Brusia** között (Dalmatia) vasuti földmunkálatok alkalmával, mintegy 1000 db ezüst pénzt találtak, melyek nagyobbán Dandolo, velencei doge, részint pedig Ragusa köztársaság korabeliek. Közel e helyhez 1865-ben magyar pénzeket is találtak. 1848-ban szintén Lessinan talált **vasba** foglalt carneol gyűrűt veit meg a bécsi régiségár. A bevésést (intaglio) juhászt ábrázolt fején birkász kalappal (galerus). ³⁾

Az idén kétszer bukkantak nevezetes régi pénz csomóra: Nagyenyeden. Az utóbbi igen érdekes lengyel, sileziai, brandenburgi, cseh, magyar s erdélyi pénzekből áll, tallérok, garasok, denárok és fillérekből, melyek az 1434. évtől 1600-ig bezárólag terjedő időszak alatt verettek. 1600-ból II. Rudolfnak csupán egy denárja levén látható, bátran következtethetni, hogy az egykori tulajdonos kincsét 1600 vagy 1601. évben, igen valószínűleg, a Basta rémkorában ásta el azon helyre, hol az ott legelő sertések hihetőleg még a mult késő őszön kiturták.

Én passant említem meg, hogy a gyula-fehérvári vasutimunkálatoknál a régi Apulum romjai között több régiségre akadtak, s mint a tavasszal halálám, ezüst régiségekre s egy nagy arany táltra, mely tárgyakat — mint nekem beszélték — a gyula-fehérvári királyi pénzverdébe vitték, hol **brevis manu** be is olvasztattak volna, ha ez igaz, a hibás tisztviselőt kérdőre kellene vonni barbarismusáért, mely föltehető volt egy cs. kir., de nem egy magyar királyi hivatalnoktól.

¹⁾ 144. l. — ²⁾ Archiv f. Kunde oestr. Gesch. quell. XXXIII. 128. l. —

³⁾ u. o. 111. 193. ll.

b) Erdélyi kincsregékről.

A történelmen alapuló, régi időkből, többnyire szóhagyomány utján réánk származott tény, mely a szigorú ilészet előtt összeségben még nem áll — történelmi regének nevezzük. Minden rege jellemére befoly a nép melytől és az ország, melyben a rege keletkezett. Amaz képezi a rege néprajzi (topographiai) oldalát. Valamint az üstökösnek szilárd része s lengeteg burka van; úgy van a regének is történelmi s költészeti része. A történelmi elem különbözteti meg a regét a mesétől (mährchen) és így a rege felerészében a történelem, felerészében pedig a költészethez tartozik. Minél tovább áll a rege első elbeszélőjétől, annál nagyobb a költői adalék; miért is gyakorkorlott érzék szükséges a rege két eleme határainak szigorú elválasztására; a nehézség annál nagyobb, minél több idő munkált a történelmi elem átváltozásán, elferdülésén. A rege a többek között az éghajlatot és természeti tümenényeket karolja föl, pl. szolgálnak erre Ossian ködalakjai és Erdély számos kincsregéi — Ez a rege már említett helyrajzi oldala. A rege Erdély földalatti aranybőségét vonta maga körébe, az ő történelem hagyományait gyakran, mondhatni többnyire, kincshalmokkal hozta kapcsolatba, természetében lévén a ragyogó szinezés, ékesítés. Vessünk egy rövid pillantást néhány ily rege történelmi magvára.

Legelőbb Dárius kincsei azok, melyek maig is fenntartva magukat közmondássá váltak. Így pl. „Elköltené Darius kincseit is“, „Ha Darius kincseivel birna“ stb. hallani akárhányszor.

A negyedik Perzsa király, Darius, Hystaspis fia, ki Cambyses testőréből saját vallomása szerint lova s lovásza erénye következtében lett királylyá, 513-ban Ch. e. 700,000 katonával és 600 hajóval indult a skythák ellen. A gétákat legyőzven országukon keresztül vonul a skythák ellen, kik körülbelől azon hadicsellel éltek — Herodot szerint — mint huszonhárom századdal később a muszkák Nagy Napoleon ellen, mindent elpusztítva visszavonulván, úgy hogy Darius kénytelen volt re infecta visszavonulni s ez alkalommal rejtette volna el mesés kincseit ¹⁾ a géták országában. Némeíyek ezen kincseket Omlásnál, mások a szászcsori várban, a tordai hasadéokban, a Czigány-havason (Kolozsvár közelében), a székelyek pedig az almási barlangban keresik.

¹⁾ Kinek jövedelme csak pénzben mai számítás szerint mintegy 30—40 millió forintba ment föl. Szép összeg azon időben.

A második hős Lysimachus, kiről ezuttal csak következőket említek föl: Dromichätes ¹⁾ géta király, Helis városában a sergestől elfogott Lysimachust megvendégelte, utóbbinak saját izlésü pompás edényeiről nyújtván az ételt, míg a géta király szerény eledelét cserép- és faedényekről fogyasztá el, a thrák királyt meggyőzendő, ²⁾ hogy az egyszerű géta néppel híjába hadakozik, mert kincseket attól nem nyerhet. Lakoma után jobbját nyujtva a thrák királynak barátjának nevezi s minden váltságdíj nélkül elbocsátja. Strabo által beszélt ezen eseményből származtatá némely író az Erdélyben talált sok Lysimachot; más író tagadja ezt, hivatkozván arra, hogy Lysimachus váltságdíj nélkül lön elbocsátva ³⁾. Azonban bizonyos, hogy a thrák király Dromichätes nemes tette után nem csak az Isteren túl a gétáktól elfoglalt országrészeket adta vissza, hanem leányát is nőül adta a géták királynak, mely eseménnyel nézetem szerint, a Lysimachus aranyak gyakori megjelenése is összefüggésbe hozható.

Darius és Lysimachus kincsei után a Dekebalei következnek: Ptolemäus szerint a (geta vagy) dák birodalom Kelet Európa legtermékenyebb országait foglalta magában s Dekebal — az utolsó dák király — mesés kincseit részint gazdag birodalmából, részint a szomszédos tartományok kizsákmányolásából halmazta össze ⁴⁾. Mily tetemes kincsek lehettek azok, következtethetni azon körülményből, hogy az iberiai születésü imperator Ulpianus Trajanus Dekebalnak öralya Boldogfalvánál a Sargetia ⁵⁾ lecsapolt medrébe rejtett — de Dekebal meghitt embere Biculus által elárult — kincseiből a vas-kapui hidat (?) a forum Trajanumot 114-be Ch. u. és trájani oszlopot, építette (mások szerint Columna Trajani sírjára emeltetett.) S habár a Várhelynél talált köiratot ⁶⁾ nem ezen kincsek, hanem gazdag bányák fölfödözésével akarják kapcsolatba hozni, az említett roppant kiadások daczára Trajának ⁷⁾ a kér-

¹⁾ Kit Benkő a dákkirályok sorából kihagy. — ²⁾ *Commonstrata tum sua tum gentis paupertate.* Strabo. — ³⁾ Schmidt Vilmos „Die Geten u. Daken“ című értekezésében Thucidides (II.) Justinusra (XXXII.) hivatkozván állítja, hogy a Lysimach aranyok gyakori előfordulása onnét magyarázó, mert a Dákok bérért ajánlkoztak segítségre. Ezen, nézetem szerint, erőszakolt állítást nem tehetem magamévá. — ⁴⁾ Még római imperatorok is adóztak neki. — ⁵⁾ Dio Cassius beszéli, hogy Dekebal kincseit a Sargetiába (Köloséri szerint Strigy, Manert szerint Syl folyóba) rejteté. — ⁶⁾ Jovi inventori diti patri et terrae matri detectis Daciae thesauris. D. Nerva Trajanus Caes. Aug. Votum solvit. — ⁷⁾ A harc dákok és rómaiak között ch. u. 86-ban kezdődött. Appian Sabinus moesini helytartó és Cornelius Fuscus alatt; 105-ban chr. u. hódítván meg Trajanus a dákokat,

déselt (dekebali) kincsből még anynyi arany-édény maradt meg, hogy a parthusok ellen indított hadjárat kezdetén sok drágaságot áldozhatott Jupiter Kasiosnak. Anynyi azonban bizonyos, hogy Dekebalnak tömérdek kincse volt és ezen történelmi tényről a népajk kiczifrázott regékben szól.

A regékben azonban a tulajdonnevek és szereplő egyének gyakran fölcseréltetnek, úgy hogy sokszor Dárius helyett Dekebalról beszélnek sat.

c) Magyarország arany és ezüst termelése, néhány a bányászatra vonatkozó adattal.

A „történelem atyja“ Herodot szerint az Agathyrsok földén tömérdek az arany. Szt. Bernád ¹⁾ Erdélyt egyenesen az arany földének nevezi. Valószínű is, hogy hódító Trajant és az akkor ösmert világ minden részeiből összeszedett legioit a kincses föld hire csalogatta Dakia ezen részébe, mert alig hogy megvetették lábaikat ezen rabiga alá hajtott szerencsétlen országba, telhetetlen kincsszomjukot oltandó, össze-vissza furták a roppant sziklákat, minek nyoma ma is látható Abrudbánya (Csetate mare s nyica — oláhu nagy és kicsiny vár —), Zalathna, Vöröspatak és Nagyág óriási szikla-oduiba. „Csak a hantot kell fölhasitanunk s termék aranyat találunk“ írja ²⁾ Benkő a mult században, és Schönbauer ³⁾ néhány helyet sorolt föl, hol termék aranyat található. Daczára annak, hogy a kincssovár római minden szege-zugát kifürkészte, hol valami fémet, jelesen aranyat található: beszéli Benkő, hogy Oláh Miklós, esztergami érsek szerint Abrudbányánál egy pór paraszt kenyérnyi nagyságu 1600 aranyat nyomó darab termék aranyat talált.

Mikor János Zsigmond Nándor-Fehérvárra ment a török zultánhoz ajándékokat vivén többek közt szinaranyból készült tálakat, melyekbe 2½ fontos arany darabok valának illesztve. 1591. Báthory Zsigmond korában belül üres sisak alaku darab termék aranyat találtak, mely 800 aranyat nyomott, ezt az erdélyi fejedelem aranyokkal megtöltvén a toscanai hercegnek küldötte, ki helyében színészeket, énekeseket és lánczosokat küldött. ⁴⁾

Azt hihetné az ember, hogy ily kizsákmányolások után Erdély már meg van fosztva minden aranyától, hogy ez azonban mese beszéd, bizonyítja

noha le nem csendesíthető annyira, hogy egyszer-máskor a gyűlölt szarnok rabigája levetésére kardot ne fogjanak. — ¹⁾ De consideratione lib. IV. — ²⁾ Transilvania. Bécs, évszám nélkül. 93. l. s. k. — ³⁾ Mineræ metallor. hung. et transilv. (1810.) 5. l. — ⁴⁾ Benkő i. h. 92. l.

a legujabb kor, mert pl. csak azt hozom föl, hogy ezelőtt néhány évvel megint 60 fontos termékaranyat találtak; s valódi nábobí regének látszik, ha elbeszéljük, hogy Vöröspatakon egy ember házat építtetvén a mész közé aranyport vegyített, egy másik pedig azon töprenkedvén, hogy miért nem esik neki jól a saláta, rájött mert nincs aranyporral behintve, mire aztán csak hamar tett róla.

Tény különben, hogy az egykori Erdély — bérczes hazánk, több aranyat termel, mint az összes Európa ¹⁾. Kőváry László (Erdély Statik. I. 80. l.) Szentkirályi Zsigmond Erdély bányászata ösmertetése című munkája nyomán felsorolja, hogy Erdélyben 1710. évben 13,630 nehezéket (pisetát), 1720-ban 34,949; 1730- 49,450; 1740- 52,195; 1750- 59,856; 1760- 82,311; 1769- 88,483; 1780 89,711; 1801- 78,106; 1820- 91,328; 1830- 135,413 pisetát termeltek. 1831-ben 1550 márkát, 1831-ben 3087; 1832- 2655; 1833- 2861; 1834- 3029; 1835- 3388; 1842- 3598 márka aranyat. Ezüstöt 1830-ban 3508; 1831- 4593; 1832- 5197; 1833- 4323; 1834- 5431; 1836- 5801 márka ezüstöt.

Majd minden folyónk nem csekély mennyiségű aranyat hőmpölyget és az aranymosás a fönnevő adatok szerint legalább a rómaiak alatt vette kezdetét. Oláh-Pián környékén mindenütt rómaiak nyomára akadunk. Hivatalos jelentések szerint az aranyváltási kerületben O.-Pián és Réhó között római aranymosóták világos nyomaira akadtak. Sebeshelyen pedig római építmények maradványaira. (Archiv f. Kunde oesterr. Geschichtsquellen IX. 166. l.) De 1855-ön innét ²⁾ mely évben még a Maros, Körös, Aranyos ³⁾ Szamos tájékan és majdnem minden nagyobb tolyóban mosatott, azonban pangásnak indult az aranymosás.

¹⁾ Muszkaországot nem számítjuk, mert ez az Urálból (már Ázsia) szedi nagy aranykincseit. Partsch alább idézett helyen kimutatja, hogy Szibiriában 1842-ben 971 pudot (egy pud 40 muszka font, egy = 29 1/2 font) tehát 56602 3/4 bécsi márkát, 1854-ben pedig 1371 (pudot = 79902 3/8 bécsi font.) termelt. Francia-hon keveset mutat föl néhány folyójából. A szép de szerencsétlen Spanyolhonban a rozsz kormányzás miatt minden pang, így a bányászat is, habár chr. előtt évenként 150 mázsát termelt. Portugallia évenként 15, Németország 75 fontot termel, Angliában újabb időben Caernarovonnál gazdag telepeket fődöztek föl, mint mondják, de adatokkal nem rendelkezhetem. — ²⁾ Der Bergwerksbetrieb in Oesterreich az osztrák fináncz ministerium által kiadva. (Bécs 1857.) 186. l. Inkább csak curiosum képen hozom föl, hogy 1857-ben 24800 négyszög ölnyi területet adományoztak magán bányacsőhnek a Kromnitzka folyó mellett arany mosás végétt. — ³⁾ Benkő Erdély Pactolus-ának nevezi

Partsch, custos, a bécsi cs. tudományos akadémia ¹⁾ 1848 első hava 8-án tartott szakgyűlésében adja elő, hogy az oláh-piáni mosott termék-arany terjem-e (volum) egy porszem nagyságától kis mogyoró nagyságáig változik, rendszeren kicsi lemezke alakjában jelenvén meg. $1\frac{1}{2}$ piseta (valamivel több $\frac{1}{2}$ bécsi lat)-nyi arany darabok már nagyon ritkák. Nagy ritkaság gyanánt még nagyobb arany-görkövek (Goldgeschiebe) is találhatóak gyűjteményekben így pl. a bécsi udvari ásványtárban Oláh-Piánon talált $3\frac{1}{16}$ latnyi (15 aranynál sulyosb) db, másik a bányászati muzeumban, a rajta függő bányavirággal (quarz) $44\frac{3}{4}$ aranyat nyom. Köleséri (Auraria 59. l.) egy fontnyi „auri solidi“-t említ, mely hasanlit emberi tenyérhez ujjakkal együtt.

A mosás által némely évben nyert aranyat századunk elején 7—8 mázsára tették ²⁾. Partsch i. h. folytatja, hogy esőzésekben legfélebb 500—700 piseta (53 $1\frac{1}{29}$ piseta = egy bécsi márka) tehát mintegy 9—13 márka aranyat mosnak. Az 1816. esős és inséges évben azonban 1300 pisetat (24 márkát) mostak. Az összes aranytermelést pedig $12\frac{1}{2}$ mázsára. ³⁾ tették.

Benkő ⁴⁾ említi, hogy arany szeg, vesszőcske, csep alakjában növényekben is találatott, beszéli aztán, hogy a bécsi kincstárban (Cimelarchium) a tokai hegyekből kinőtt aranyvesszőt mutatnak. Örményes egy kaszálóján egy csemetébe növe találtak ⁵⁾ félsinget meghaladó aranyszál töredéket, mert mielőtt észrevették volna a más részét már elhányták ⁶⁾. Köleséri 1701-ben kormányzó Bánfli György, grófnál, három arany cseppet látott, mit közel Bonczhidához, a vizai szőlőhegyben egy szőlőfürtön találtak. A Naláczy család bábolnai hegyeiben talált szőlőgerezd héja alól arany fénylett át. Mikelfalván 1765-ben lelt gerezden arany csillámlott. Gergelyfáján ⁷⁾ arany szemű szőlőgerezdet leltek. „Et plures anuatim passim inveniri notum omnibus“ mondja Benkő s alkalmat vesz magának fölkiáltani: „Aurata ergo nobis vina.“

Különöség kedveért megemlítem, hogy Sage, a párisi pénzverde vegyészse, bebizonyította, hogy a földben mindenfelé szétszorva van az arany. A fák, bokrok, de különösen a szőlőtő a földből oly tápnedveket szíznak, melyek átmennék a törzsbe és a héjba. Ha a szőlő fája elég, s a még meg-

¹⁾ Sitzungsbericht füzet 140. l. s. k. — ²⁾ Benigni Statistik v. Siebenbürgen. I. 60. l. — ³⁾ Ballmann Statistik. 76 l. — ^{4, 5, 6)} i. h. 95. l, s. k. — ⁷⁾ Anyám hoseszutelki birtokához Alsó-Fehérmegyében, hol is ez igénytelen sorokat írom, mintegy negyed órányira.

maradt hamut vegyészileg fölbontják kis mennyiségű arany lesz. Ez az arany pedig a mi a földben volt, mely a növényt táplálta. Sage tanár az eljárás által anynyi aranyat nyert, hogy öt huszfrankos aranyot veretett belőle. De megjegyzendő, hogy a szép kísérlet egy általában nem nyereséges, mert fölszámítva a költségeket, minden darab 120 frankba került (más szóval huszonnégyezer többe). Mennyiben igaz Sage, tanár és vegyész, állítása nem ítélem meg ¹⁾ de anynyit mégis fel kell hoznom a fönebbiekre nézve, hogy az alább 223 szám alatt említett arany gyűrű Zolyomban burgonya törzsre fonodva találtatott.

Bányászati kimutatások.

1855. Magyarország ²⁾ 1710 márka, 1 lat Szinarany. ³⁾ értéke 527,409 ft 56 kr. pp. 54,769 bécsi márka 8 lat Szinezüst ⁴⁾ értéke 1.310,153 frt. — Erdély ⁵⁾ 3467 m. Arany értéke 1.272,028 frt. 7971 m. Ezüst értéke 191,304 frt. — Bukovina 74 b. m. Ezüst értéke 1776 frt. — Összesen 5177 m. 1 l. összesen Arany értéke 1.799,437 ft 56 kr. Ezüst értéke pedig 1.503,233 frt.

Összesbányatermelvények értéke Magyarországon 11.145,611 ft 32 kr pp. Osztrákoknál 26.110,833 ft 20 kr pp. — Bányaadózások összege Ma-

¹⁾ De: Si non e vero, legalább e bene trovato. — ²⁾ Magyarország következő bányanagyságokra volt felosztva: Selymecz, Szomolnok, Nagy-Bánya, Oravicza, (az u. n. bánság és szerb-bánsági végvidékre nézve). Horvát-Tótország (és az ugynevezett horvát-tót végvidékre nézve) Laibachon volt a bányanagyság, 1857-ben utóbbi ezen bányanagyságnak alárendelt ideiglenes bányabiztosság állítatott föl Zágrábban. Bukovina a lembergi bányanagysághoz tartozott, miért is némely bányászati adat el sínce különítve Gácsországtól, mely eseteket azonban megemlítendek. Dalmátia a zárai, Erdély a zalatnai bányanagysághoz tartozott. Dalmátiában csak 1857-ben lépett életbe az osztrák bányatörvény, ideigl. bányabiztosságok és bíróságok. Végvidék részére 1856-ban hozták be a bányatörvényt. — ³⁾ Egy márka szinarany értéke volt 366 ft 53²/₃, kr. pp. megállítva. — ⁴⁾ Egy bécsi márka szinezüsté értéke 24 ft. pp. — ⁵⁾ Közigazgatási kerület: Szászváros: kincstár 583, magán 258, összesen 841 m. arany. Ezüst kt. 1057., m. 107, öz. 1164. Fehervár: ar. kt. 652, m. 1811. öz. 1463. Ezüst kt. 3503, m. 1480, öz. 4983. Décs: magánosok 126, márka arany. Ezüst kt. 1853. Kolozsvár: arany magánosok 8. márka. Ezüst 3, — Erdélyi jövedékek beváltása Nagy- és Rőzbányán: ar. kt. 13, m. 16. öz. 29. Ezüst kt. 61. m. 7. öz. 67. bécsi márka (vagy gyra.)

gyarországon 228,271 ft 33 kr pp. Osztrákoknál 792,064 ft $27\frac{3}{4}$ kr pp. Sóttermelés értéke Magyarországon ¹⁾ 10.893,399 ft $53\frac{3}{4}$ kr pp. Osztrákoknál ²⁾ 16.422,750 ft 33 kr pp.

1856. ³⁾ Magyarország 2420₁₈₃ m. Ar., ⁴⁾ ért. 887960 frt. 28 kr. 63361₇₇₅ m. Ezüst, ért. 1520682 frt. pp. Erdély 3302 m. Ar., ért. 1211489 frt. 51 kr., 6426 m. Ez., ért. 154124 frt. pp. Bukovina 166 m. ezüst, ért. 3984 frt. pp. **Összesen** 5722₁₈₄ m. Ar., ért. 2099450 frt. 19 kr., 69953₇₇₅ m. Ez., ért. 1678790 frt pp.

Összes bányatermelvények értéke Magyarországon 11955748 frt 50 kr. osztrákoknál 254622 frt 20 kr pp.

Bánya adozások összege Magyarországon 277638 frt $44\frac{3}{4}$ kr., osztrákoknál 850172 frt $64\frac{2}{4}$ kr pp.

Sóttermelés értéke Magyarországon 11022935 frt $58\frac{1}{4}$ kr pp., osztrákoknál 21768837 frt $17\frac{3}{4}$ kr pp.

1857. Magyarország 2135₈₉₃ m. Ar. ért. 783593 frt $24\frac{2}{4}$ kr pp. 242 m. Ezüs' ért. 5808 frt pp. Erdély 3232 m. Ar. ért. 1185807 frt. 6112 m. Ezüst ért. 146688 frt. Bukovina 162₂₅₂ m. ezüst ért. 3875 frt. 41 kr. pp. **Összesen** 5722₁₈₄ m. Arany ért. 1969400 frt. $24\frac{2}{4}$ kr. 6516₂₅₀ m. Ezüst ért. 156361 frt. 41 kr.

Összes bánya termelmények értéke Magyarországon 12042428 frt. 15 kr pp. Osztrákoknál 27781495 frt 27 kr.

Bánya adozások összege: Magyarországon 217461 frt $51\frac{1}{4}$ kr pp. Osztrákoknál Bukovinával együtt 603209 frt. 49 kr pp.

Sóttermelés értéke Magyarországon 11279124 frt. $47\frac{2}{4}$ kr pp. Osztrákoknál ⁵⁾ 21024999 frt $19\frac{2}{4}$ kr pp.

¹⁾ Erdély sóttermelése: Marosujvár: 779554 mázsa kősó, értéke 2360365 frt. pp. Torda: 97818 m. ks. ért. 517907 frt. pp. Parajd: 98856 m. ks. ért. 321293 frt. pp. Vizakna: 53689 m. ks. ért. 174489 frt. pp. Déésakna 141093 m. ks. ért. 447736 frt. pp. összesen: 1171013 m. ks, ért. 3631790 frt. pp, Kozsai aknák föl hagyattak. ²⁾ A tengeri só értéke 4402865 frt $16\frac{3}{4}$ krt tett. — ³⁾ Megemlítem, hogy ezen adatokat az osztrák finance miniszterium által az egyes bányanagyságok jelentéseiből összeállított „Bergwerksbetrieb“ czimű munkából merítettem. Megemlítem továbbá, hogy Lombardiát és Velenczét kihagytam, noha első csak 1859-ben, második 1866-ban ment fuvolázni. — ⁴⁾ Mosolt arany latja 20 p. frtban volt megállitva, tehát markája (16 lat) 320 frtban, holott a hegyi szinarany markája 366 frt $53\frac{53}{71}$ kr. pp. volt megállitva. — ⁵⁾ Partvidéki tengeri só értéke 427052 frt $57\frac{2}{4}$ kr.

1858. Magyarország 1810₂₇₅ m. Arany, értéke 663614 frt 49¹/₄ kr pp. 55002₀₇₃ m. Ezüst, ért. 1118186 frt. 19³/₄ kr pp. Erdély 3010 m. Arany ért. 1109925 frt. 5268 m. Ezüst ért. 126432 frt. Összesen 4820₂₇₃ m. Arany ért. 1773539 frt 49¹/₄ kr pp. 60270₀₇₃ m. Ezüst ért. 1244618 frt. 19³/₄ kr pp.

Összes bánya termelvények értéke: Magyarországon 11722675 frt. 30¹/₄ kr pp. Osztrákoknál 28835705 frt 45³/₄ kr pp.

Bánya adózás összege Magyarországon 261803 frt 58³/₄ kr pp. Osztrákoknál ¹⁾ 742837 frt 9³/₄ kr pp.

Sótermelés értéke Magyarországon 1016820 frt 45¹/₄ kr pp. Osztrákoknál ²⁾ 20405161 frt 25 kr pp.

1859. Magyarország ³⁾ Arany ⁴⁾ 1237₄₆₆ bécsi érm. font ért. 841292 frt 92₅ kr o. é. Ez. 37439₇₇₂ b. érm. font ért. 1674789 frt 77 kr o. é. Erdély 1987₃₁₆ Ar. b. érme font ért. 1341775 frt 52 kr. o. é. Ez. 4228₀₅₁ érm. font ért. 190302 frt 80₈ kr o. é. Összesen 3225₁₈₂ ⁵⁾ Ar. b. érm. font ért. 2183068 frt 44₈ kr o. é. 41668₇₂₃ Ez. font ért. 1865092 frt 57₆ kr o. é.

Összes bányatermékek értéke: Magyarországon 13848643 frt 30, kr o. é. Osztrákoknál ⁶⁾ 28242380 frt 7 kr o. é.

Bányaadózási összege: Magyarországon 254137 frt 15₃ kr. o. é. Osztrákoknál ⁷⁾ 680405 frt 9 kr o. é.

Sótermelés értéke: Magyarországon 12512225 frt 74⁵ kr o. é. Osztrákoknál 25389300 frt 14 kr o. é.

1860. Magyarország Arany 1353₂₂₆₃ ⁸⁾ b. érm. font ért. 913448 frt 35¹/₄ kr o. é. 35137₅₅₆ ⁹⁾ Ez. b. e. font 1875689 frt o. é. Erdély.

¹⁾ Bukovinával együtt. — ²⁾ Partvidéki tengeri só értéke 439999 frt 59³/₄ kr. — ³⁾ 1859-ben nem csak az osztrák érték hozatott be, hanem a márka helyébe a bécsi érme font a nemes fémeknél, mely évtől fogva egy b. é. font arany értéke 675 o. é. frtba állítatott meg, egy b. é. f. ezüst értéke pedig 45 frtban. — ⁴⁾ Ugyanez évben a selymeczi bányanagyság helyébe lépett a besztércze-bányai s budai, a szomolnoki helyébe a kassai a többi pedig változatlanul maradt fenn. — ⁵⁾ Ez évben az osztrákok 59₀₇₃ érme font, aranyat és 273⁴6₁₁₂ font ezüstöt termeltek. — ⁶⁾ Bukovina adózása a Gácsországgal összefoglaltatván a kimutatásban nem választatható el ettől és azért az osztrákok adózásába soroztatott. — ⁷⁾ Dalmatia, partvidék és Velence tengeri só termelése ez évben 1997742 frt 59₃ kr ment. — ⁸⁾ Ez évben termeltek az osztrákok 39₄₅₇₉ e. font aranyat 26633 frt 50 kr értékben. — ⁹⁾ Ez évben termeltek az osztrákok 1275820 frt. 47 kr értékű ezüstöt.

Ar. 1987₉₁₆ font ért. 1341775 frt 52 kr. Ez. 3960₁₉₇ font ért. 178208 frt 41₅ kr o. é. Bukovina Ez. 31₉₉₃ font ért. 1175 frt 68 kr o. é. Összesen Ar. 3341₃₀₇₉ font ért. 2255223 frt. 88 $\frac{1}{4}$ kr. Ez. 39229₇₉₆ font ért. 2065073 frt 9₅ kr o. é.

Összes bányatermékek értéke: Magyarországon 13873822 frt 83₅₅ kr o. é. Osztrákoknál: 28215493 frt 11₄₀ kr o. é.

Bányaadózáások összege: Magyarországon 305318 frt 23 $\frac{1}{2}$ kr o. é. Osztrákoknál ¹⁾ 705524 frt 6 $\frac{1}{2}$ kr o. é.

Sótermelés értéke: Magyarországon 12290534 frt 10₂ kr o. é. Osztrákoknál 26380046 frt 15 kr o. é.

1861. Magyarország 1102₄₇₂₂ bécsi érme font Arany ²⁾ értéke 732889 o. e. ft 27 kr 33·882₆₀₁₃ b. é. f. Ezüst ³⁾ ér. 1494617 o. é. frt 06₅ kr. Erdély 2032₁₆₄₅ b. é. font Ar. ér. 1371711 o. é. f. 03₅ kr 3265₈₁₀₀ b. é. font Ez. ér. 146961 o. é. ft 85₅ kr. Bukovina 30 font Ez. ér. 1350 o. é. f. Összesen 3134₆₃₆₇ b. é. font Ar. ér. 2115744 o. é. ft 75₅ kr 37178₄₂₀₃ b. é. font Ez. ér. 1642928 o. é. ft 92 kr.

Összes bányatermékek értéke Magyarországon 13717114 o. é. forint 99₅ kr osztrákoknál 3073587 o. é. f. 53₅ kr.

Bánya-adózáások összege Magyarországon 277993 o. é. ft 1₅ kr osztrákoknál ⁴⁾ 769682 o. é. ft 76₅ kr.

Sótermelés értéke Magyarországon 14984463 o. é. ft 92 kr, osztrákoknál 28212175 o. é. ft 68 kr.

1862. Magyarország 1066₉₀₆₇ b. é. font Ar. ⁵⁾ ér. 720622 ft 1 kr. 32695₄₆₉₉ b. é. font Ez. ⁶⁾ ér. 1470517 ft 37 kr. Erdély 2350₃₃₅₄ b. é. font Ar. ér. 1586476 ft 39 kr 3075₈₈₇₀ b. é. font Ez. ér. 138414 ft 91 kr. Összesen 3417₂₄₂₁ b. é. font Ar. ér. 2307138 ft 40 kr, 35771₃₄₃₉ b. é. font Ez. ér. 1608932 ft 28 kr.

Összes bányatermelvények értéke Magyarországon 14601105 ft 73 kr o. é. Sótermelés értéke Magyar. 14168762 ft 74 kr. B. adózáások Magyarorsz. 24592428 ft 28 kr.

¹⁾ Bukovina adózáása az osztrákoké között. — ²⁾ Osztrák aranytermelés tett 41₄₂₈ b. é. fontot, melynek értéke 28178 frt. 39 kr. volt. — ³⁾ Osztrák ezüsttermelés értéke volt 1361666 frt. 35 hr. o. é. — ⁴⁾ Bukovina adózáása az osztrákokéba van foglalva Gácsországgal együtt. — ⁵⁾ Osztrák aranytermelés volt 42₈₅₇₂ b. é. font, melynek értéke 28793 frt. 60 kr-ra ment. — ⁶⁾ Osztrák ezüsttermelés 26673₀₃₄₀ b. e. font értéke 1185094 frt. 72 kr.

Összes b. termelvények osztrákoknál 33551 462 ft 7 kr o. é. Sóttermelés értéke osztrákoknál 24021115 ft 20 kr. Bánya adózások osztrákoknál 725216 ft 37 kr.

1863. Magyarország 1080⁶³⁶⁸ b. é. font Ar. ¹⁾ ér. 729429 ft. 83 kr 37637¹⁴²² b. é. font Ez. ²⁾ ér. 1673571 ft 38 kr, Erdély 1915⁴⁴²⁸ b. é. font Ar. ér. 1292923 ft 89 kr 2366⁶⁴⁰⁰ b. é. font Ez. ér. 106471 ft 80 kr. Összesen 2996⁰⁷⁹⁶ b. é. font Ar. ér. 2922353 ft 72 kr 40003¹⁹²² b. é. font Ez. ér. 1780043 ft 18 kr.

Összes b. termel. ért. Magyaror. 14045851 ft 77 kr. Sóttermelés Magyarorsz. 12529554 ft 20 kr. B. adózások Magyaror. ³⁾ jövedelemadóval együtt 245619 ft 3 kr.

Összes b. term. értéke osztr. 32633136 ft 47 kr. Sóttermelés osztr. 2435990 ft, b. adózás osztr. jövedelemadóval együtt ⁴⁾ 631252 ft 71⁵ kr.

1864. Magyarország 1485⁶⁷³⁸ font Ar., ⁵⁾ ér. 1002424 ft 80 kr, 48360⁴⁷⁷⁹ font Ez. ⁶⁾ ér. 2176721 ft 50 kr. Erdély 2061⁷²³⁴ font Ar. ér. 1391663 ft 29 kr, 3885⁰⁵²⁰ font Ez. ér. 174827 ft 34 kr. Összesen 3546⁹⁹⁷² font Ar. ér. 2394088 ft 9 kr 52245⁵²⁹⁹ font Ez. ér. 2251048 ft 84 kr.

Összes bányatermelvények értéke Magyarországon 15412492 ft 40 kr Sóttermelés értéke Magyarországon 11960850 ft 28 kr. b. adózások jövedelem-adóval együtt Magyarországon ⁷⁾ 147887 ft 42 kr.

Összes bánya t. ér. osztrákoknál 29295523 ft 66 kr. Sóttermelés értéke osztrákoknál 24759101 ft 77 kr. B. adóz. jöved. adóval együtt osztrákoknál ⁸⁾ 517475 ft 83⁵ kr.

1865. Magyarország 1533¹⁶⁴⁵ font Ar. ⁹⁾ ér. 1034613 ft 30 kr. 48861⁶⁷⁷⁵ font Ez. ¹⁰⁾ ér. 2200125 ft 47 kr. Erdély 2061⁴²²⁹

¹⁾ Osztrák aranyterm. 31⁴⁵⁸⁶ értéke 21234 ft. 59 kr. — ²⁾ Osztrák ezüstterm. 30632⁶⁶⁸⁰ értéke 1377880 ft. 18 kr — ³⁾ 1862-től fogva Bukovina is a magyarországi adózási összegbe van foglalva adójával. A bányavám hátralék tett 1863-ban Magyarországon 50983 ft. 8⁵ kr. az osztrákoknál pedig tett 13503 ft. 81 kr. o. é. Bukovina ismét Magyarországhoz számítva. — ⁴⁾ 1862-ben hiányoztak az adatok jövedelem-adóra nézve. — ⁵⁾ Osztrákok 51³²⁵⁵ font aranyat termeltek 34577 ft. 25 kr. értékben. — ⁶⁾ Osztrákok 29680³⁴³⁰ font ezüstöt termeltek 1335601 ft. 39 kr. értékben. — ⁷⁾ Bukovina Kelet-Galicziával az osztrákok adójába tudatott — ⁸⁾ Osztrák adóhátralék 2253 ft. 97⁵ kr. Magyar adóhátralék 19352 ft. 86 kr. — ⁹⁾ Osztrákok termeltek 53²⁹⁸⁶ b. e. font aranyat 35976 ft. 55 kr. értékben. — ¹⁰⁾ Osztrákok 29445⁷⁴³⁴ é. font ezüstöt, melynek értéke volt 1325048 ft. 68. kr.

b. é. f. Ar. ér. 1391461 ft. 13 kr, 3392⁷⁰⁶⁰ b. é. f. Ez. ér. 152680 ft 32 kr. Összesen 3594⁵⁰⁹⁴ b. é. f. Ar. ér. 2426074 ft 43 kr, 52254⁵⁷³⁵ b. é. f. Ez. ér. 2352805 ft 79 kr

Összes bányaterm. ért. Magyar. 14068850 ft 42 kr. Sóterm. értéke Magyarorsz. 11442772 ft 70 kr., b. adózás, jöved. adóval együtt Magyarországon 145615 ft 8¹/₂ kr.

Összes b. termelvények osztrák. 27581873 ft 71 kr, Sótermelés ért. osztrák. 23835328 ft 51 kr, b. adózás jövedelem-adóval együtt osztrákoknál 499984 ft 70 kr.

Talán nem lesz fölösleges a fönnebbi kimutatásokhoz néhány igénytelen megjegyzést ragasztani. Ugyanis: bizonyosan mindenkinek föl fog tűnni, hogy habár a magyar korona országainak bányászata világhírű, jelesen aranya, ez utóbbit kivéve az osztrák koronához tartozó országok bányászata mindenütt magasbb számokat mutat föl. Ezt két oknak vélem tulajdoníthatni. **Először**, mert mint az alábbi összeállításokból ki fog tetszeni az osztrákok a bányászatot aránytalan nagyobb területen üzik, azon kívül Csehország bányászata foglalja el a legnevezetesebb részt, jelesen a nemes fémek előállításában és különösen az ezüst termelésben. **Másodszor**, hogy az osztrák kormány férfiai, nagyobbadán valószínűleg rosz indulatból, mit sem tettek, a magyar bányászat érdekében.

Ázt hiszem ennek bebizonyítására plus quam satis a magyar vasiparból néhány példát fölhozni.

A diós-györi ¹⁾ vashánya-olvasztó-készülő pörölyde mű, melynél az eladás jelesen 1854-től pangván, minden évben néhány ezer mázsa vas hevert éladatlanul, holott régebben mivel légysága s szilárdsága igen alkalmassá tette az önlésre, nevezetes menynyiségben vételett meg pesti s bécsi öntödék részére, azonban (a hires rosz) angol vas által, mely mindkét helyen olcsóbban volt kapható, kiszorított. Miskolczon és Pesten az angol és styriai vassal kelle a versenyt kiállania.

Az ozdi (borsodmegyei) kavár és nyújtó mű gyártmányainak különösen Pesten karinthiai vassal kelle versenyeznie.

Mivel a magyar a (legelső) svéd vas után talán a második helyet foglalja el (a többek között csak a brezovai keverő s hengermű vasát említem, mely

¹⁾ A kincstár 77 részvényvel bírván magához ragadta a fővezetést, valamint a rohnitzi vasöntő-, készülő-, nyújtó-, keverő- hengerműveknél az igazgatást a kincstári felügyelőség által kezelte.

a párisi iparkiállításon ezüst érmet nyert), és ennél fogva számos embernek nyújthatandó kenyérkeresetet, valamint viszont a termelés csökkenése számtalan családot, részvényest, vállalkozót és munkást buktat meg, sőt valósággal meg is buktatott; nem is említve a nemzetgazdasági hátrányokat: a vastermelésnek emelése Magyarországon a volt osztrák kormányának ¹⁾ legfőbb gondját kelle vala képeznie, annyival inkább, mert a vasműveknél érdekeltek panaszkodtak is, hogy 1858. Sz.-Iván havától fogva a nyers vas, később a rudvas kelendősége csökken, nem versenyezhetvén se jelenleg se jövőben Anglia, Skotia s Belgiummal, mivel ezen országok vasut sineinek behozatala kiváltságos kedvezményben részesült az osztrák kormánytól.

S ha jól emlékezem 18^{59/60}-ban talán Andrássy György gr. elnöklése alatt igen talpraeselt indokolás mellett fölterjesztés tételét illető helyen a felső-magyarországi vasbányászat ügyében, melynek sikeréről azonban mi sem esett értésemre, mert tudjuk hogy mit tett az osztrák kormány, következő — általánosan szükségesnek elősmert — négy pontra nézve, a belföldi vasipar emelése iránt, melyre nézve kívánatos:

1. Vasutak építése, még pedig a sajjóvölgyi, kassa-szepességi és miskolcz-rozsnyóbányai vonalokkal.

2. A közlekedési utak javítása, hogy az év bármely szakában lehessen szállításokat eszközölni. ²⁾

3. Magasabb védvám az 1854. karácsony havá 12-kinél és a szabadalmazások kirekesztése.

4. Pénztőkék olcsóbb beszerezhetését eszközölni.

Bányászatra adományozott terület ³⁾ kimutatása.

1855. Magyarország ⁴⁾ 40172370 Osztrákoknál 239029070 bécsi négyszög öl. 1856. Magyar. 38361151 Osztrák. 232698805 bécsi □ öl.

¹⁾ Bennem önkénytelenül azon gondolat merül föl, hogy talán a különben igen nevezetesnek tartott stíriai vasipar emelése miatt igyekeztek cum ira et studio a magyar vasipart lönkre tenni, mi meglehetősen sikerült az osztrák kormányának, mely a lönkretétel által lett csak nevezetessé. — ²⁾ Exempla illustrant rem. A rhonitzi évenként 76,000 mázsa vasat előállító készelő s nyújtó művek készítményeinek nagy akadályként említettnek a rossz utak. — ³⁾ Vájna mértékek és külhatárok. — ⁴⁾ Bukovina mindenütt Magyarországgal együtt számítva, kivévén 1861-ik évet, hol a Bukovina az osztrák területbe foglaltatott. Dalmatiáról hiányzanak az adatok egész 1858-ig, miért is csak ezen évtől fogva jelenhetik meg kimutatásunkban is.

1857. Magyar. 38849370, Osztrák. 237795258 bécsi □ öl. 1858. Magyar. 39427279, Osztrák. 247228091 bécsi □ öl. 1859. Magyar. 41950082 Osztrák. 25880379 bécsi □ öl. 1860. Magyarország 47321469, Osztrák. 267697840 bécsi □ öl. 1861. Magyar. 66185698, Osztrák. 274553232 bécsi □ öl. 1862. Magyar. 67483363, Osztrák. 277512113 bécsi □ öl. 1863. Magyar. 71490236, Osztrák. 287614359 bécsi □ öl. 1864. Magyar. 71079650, Osztrák. 239831010 bécsi □ öl. 1865. Magyar. 69939240 Osztrák. 316290317 bécsi □ öl.

II) A hécsi régiség- és éremtárban levő a magyar korona területén talált arany és ezüst régiségek jegyzéke. ¹⁾

1) Arany régiségek.

Krasznamegyében Sz.-Somlyón 1797 kisasszonyhava 3-án két oláh fiu Botsó Péter és Bokor Simon a Magura hegynek a város felé fekvő oldalán, melynek éjszaki részén a görög egyház áll, kecskéket legeltetiek. Az ifjabbik valami fényes tárgyat lát, de nem mervén hozzá nyulni, társát is oda hívja. Megmozgatják a fénylő tárgyat és egy kerek piros kövekkal kirakott kissé domboru tárgy gördül ki, mire kezeikkel tovább vájnak és egy agyagból készült égetlen edény cserepeivel együtt találnak néhány arany drágaságot. A gyerekek visszarakták a talált kincset előbbi helyére, kivéve az arany lánczot, melylyel a nagyobbik a helységbe ment rokonait tudósi-

¹⁾ Kutfő: Monumente des k. k. Münz- u. Antiken-Cabinetes. Bécs 1850. Arneth József a bécsi régiség-tár néhai igazgatójától. Az egész voltakép a 41 lapból álló ábrák szövege, mely azonban oly rendszeretlenséggel van a rajzolatokhoz viszonyítva, hogy e munka használhatása roppantul meg van nehezítve, mihez még hamis idézések is járulnak pl. 113. 116. 117. 191. s. a. t. számok. Szerző ugylfélek tudományos alakot akart munkájának kölcsönözni, mely azonban mégis inkább csak catalogus. A hihetőleg magyarázatra czélzó megjegyzések nagyobbán nem tartoznak a tárgyhoz, vagy legalább világot nem vetnek arra, hivatkozom csak a 28. és 32. sz. a. edényekre. A 15. és 19. sz. a. aranyedényeken levő írásgjegyekről per longum et latum dissertál, s a végén is csak annyit tudunk, hogy neki egy dán tudós és a dán király saját kezüleg írt. A számozás Arneth után történt, ki valószínűleg a régi-égtárban földállított tárgyak sorszámaint vevő alapul.

tandó. A rokonok kijöttek, a kincset fölvtették, mutogatták, el is adtak belőle. Peterszky Pál és Lippert Ferencz sőtisztekhez is került néhány darab. Kik a régiségeket Budára küldötték, onnét pedig Bécsbe szállítottak. Az akkori alispán 3 dbot vett meg és erdélyi kormányzó Bánffy György grófnak 60 aranyat nyomó Valenst ajándékozott. Arneth így írja le az arany lánczot: 1. Három rétü nagy arany láncz, melyen 30 karikán ékitmény gyanánt (párosan M.) 50 szerszám függ; az emberek különféle foglalkozásaira mint rét és földmivelésre, borászatra, kovács iparra, halászat-vadászatra, igazságszolgáltatás és hadakozásra ¹⁾ vonatkozóv. Egyes részei következők: a) iga, b) horgony v. üllő? c) sarló ²⁾? d) tűzfogó, e) lyuk-tárcsa, f) fűrész, g) reszelő, h) szőlőlevél, i) sikár eszköz? k) bádog vágó olló, l) horog fogó? m) kés, n) ekevas, o) kés ³⁾, p) szőlőlevél, q) és r) nyilvessző hegy ⁴⁾, s) buzogány ⁵⁾, t) lapvas? véső? ⁶⁾, u) ?? vájvéső? v) kovács vonó kés ⁷⁾, w) szőlőlevél, x) pallós, y) kéz, z) ? parittyá ⁸⁾? aa) paizs ⁹⁾, ab) férfi csolnakban, ac) golyó, ad) szigony? ae) kalapács, af) üllő? baromrivos érvágója? ¹⁰⁾, ag) szőlőlevél, ah) fejsze, ai) sulyok? ak) vonó kés, al) kapa, am) körző, an) kanálfuró, ao) szőlőlevél, ap) fogas sarló ¹¹⁾ vagy fűrész, aq) kertészkes, ar) reszelő, as) fogó, at) kalapács, au) érvágó vas ¹²⁾, av) juh nyíró olló, aw) kaponcza ¹³⁾, ax) ivvas? ay) vágó eszköz ¹⁴⁾, az) és aaaa) kules? aab) iga. A láncz végén (ab) csolnak ¹⁵⁾ van, melyben rosz munkájú aránytalan nagyfejű ember ¹⁶⁾ ül kezében evezőt tartva. Befejezésül sötét jegecz golyó van, melyet két parducz vagy tig-

¹⁾ E két utóbbi tételre vonatkozó eszközöket nem találhatom föl. M. Az Archiv für Kunde oesterr. Geschichtsquellen III. köt. 192. l. említés tétetik Rebbio (Lombardia) közelében 1843-ban talált timör ezüstéskazerről, mely hat egymáshoz fűzött kis eszközből (fogacska, kanalcseka s. a. t.) áll. Seidl J. Gab. szerint ez női piperéhez tartozott, nem lehetvén kétségbe vonni, hogy ezen apró eszközök vulsellae-k, calamistra-k, discernicula-k, auriscalpia-k s. a. t., melyeket a nők fésüléskor használtak. — ²⁾ Lehetne tán szénhuzó vas is. M. — ³⁾ Holott csak az ekét kell megnézni s azonnal látjuk, hogy o) az eke földhasító vasa. — ⁴⁾ Hát ha furó? — ⁵⁾ a (t) vésőnek megfelelő és kalapács helyét pótló bunkónak tartom. — ⁶⁾ Polstab? Flacheisen? — ⁷⁾ Schuniede Schürfeisen. Hát ha fuvó? — ⁸⁾ és ⁹⁾ Z és aa lehetne székess eszköz vagy discus volna az aa? — ¹⁰⁾ Asztalos gyalu és kalapács. — ¹¹⁾ Fogallant nem láttam eddig. — ¹²⁾ Kádár gyalu vagy abroncsverő faék. — ¹³⁾ Maulgitter. Hát ha lajtorja? — ¹⁴⁾ Hát ha vájvéső, minőt ma is használnak lyuk furás végett szijgyártók s. a. t. — ¹⁵⁾ Talán tekenő, melyben gyereket fűrésztenek. — ¹⁶⁾ Gyerek, mert tudjuk, hogy csecsemőnek feje mindig aránytalan nagy. M.

ris ¹⁾ szájával és előlábaival tart. A láncz füst kovaggal együtt $203\frac{12}{16}$ db aranyat nyom, egész hossza 516'' (Lerajzolva G. I. táblán). E lánczczal együtt találtak 28 db régiséget és római császárok 14 arany mellpénzét. E tárgyak következők: **238. sz.** tárcsa (bulle), melynek közepén gyöngy szerű négyszeres sziv alaku disztiményben 14 (üveg) gránáttól körzött mas gránát van, kettő kitért, gyöngyfűzér futja körül, négy szivalaku gyöngynemű ékítőmennyel álkövekkel (pasta) kirakott körben, $32\frac{3}{4}$ arany. (Lerajzolva GXI. táblán.) Ezen pajszféle bizonyítja a mellpénzek (medaillons) ódonszerű gyöngydisztimény valódiságát. **239. sz.** Belül üres négyszög mindkét oldalon négyszögü foglalványban férfi áll. Durva munka. $5\frac{3}{4}$ arany. (Lerajz. GXI. táblán.) **240. sz.** karperecz (?) töredék. Armilla (karperecz) kigyófüvel, szemei gránátból. $1\frac{3}{16}$ arany. **241. sz.** Gyűrű két kigyófüvel. Durva munka. $2\frac{11}{16}$ arany. **242—252. számig** tizenegy belül üres golyó alaku disztimény. $18\frac{5}{16}$ arany. (242. sz. lerajzol. GXI. táblán.) **253—265. számig** tizenhárom belül üres, kívül lapos gyűrű. $21\frac{7}{16}$ arany.

A Sz.-Somlyón talált 14 mellpénz le van rajzolva Arnéll (19. l.) állítása szerint XVI—XVIII. táblán ²⁾, a szövegbe pedig össze vissza hányva jelennek meg. a) szakálás férfi fejdísz nélkül a császár mellképe körül: Hadrianus Augustus, P. P. Hátlapon Hadrián mint Romulus Spolia opimával, ki Jupiter Feretriusnak Acro királytól elvett fegyvereket áldozza. Körirat: Romulo conditori, $6\frac{19}{32}$ arany. (Lerajz. XVIII. táb. 1. sz.) b) A császár koszoruzott feje körül: Antonius Aug. Pius P. P. Tr. P. XII. hátlapon Moneta v. Aequitas ³⁾ serpenyővel kezében, körirat: Cos I. I. I. I. $4\frac{3}{32}$ arany. (Lerajz. GXVIII. 2. sz.) Ezen pénz 149 ch. u. készült. c) Babérkoszorús fő körül: M. Antonius Aug. Arm. Parth. Max. Hátlapján Moneta ⁴⁾ v. Aequitas serpenyővel kezében ülve. Körirat T. R. P XXII. 3. I. MP V. Cos. III. $6\frac{9}{32}$ arany. Ezen mellpénz 168. chr. u. készült, mikor a markománok békéért folyamodtak. (Lerajz. GXVIII. 3. sz.) d) Előbbihez hasonló kép körirata M. Aurel Antonius Aug. Hátlapján Marcus Aurelius áldozatát vaslábra rakván, baljában jogar. Körirat Tr. P. XXXIII. Imp. X. Cos. III. PP. — (Lerajz. GXVIII. 4. sz.) Ezen mellpénz 178. chr. u. készült, mikor Marc Aurel a 2-ik markomani háborúba készült, minek szerencsés kimenetelért

¹⁾ Testök felső része sörényt látszik mutatni, azért nézetem szerint orosz-lányok. M. — ²⁾ 35 lapon pedig azt mondja, hogy a XVIII. táblán lerajzoltak Petrianec-en találtak, — ³⁾ és ⁴⁾ Miért nem Themis, mi nagyon is illet Marc. Aurelhoz, ki mint tudjuk az igazságszolgáltatást is megjavítá. M.

itten az Istennek áldozik. e) Előbbihez hasonló kép körirata Antoninus Pius ¹⁾ Aug. Germ. hátlapján oroszlány sugaros sörénnyel, szájában villám ²⁾, körirata: P. M. Tr. P. XVIII. Cons. IIII. P. P. 3²²/₃₂ arany. (Lerajz. G. XVIII. 5. sz.) E pénz 216. chr. u. való. Készítettőjének jellemzése, ki magát akkor mint vadállat viselte, Alexandriát hallatlan kegyetlenséggel elpusztította. Antiochiából Media-ba ütött, Arbelát bevette. Abgarust magához csalva, birodalmától megfosztván börtönbe veté. f) Előbbihez hasonlóképp Caracalla körirata Antoninus Pius Aug. Brit. Hátlapján Urania páczikóval földgömbre mutatva körirata Providentiae Deorum. 5²⁰/₃₂ arany. (Lerajz. YVIII. 6. sz.) Ezen pénz 210 ch. u. készült, mely évben Caracalla fölvevé britannicus melléknevet. Septimius Severus az Ocean egyik felétől a másikig vont a barbarok ³⁾ előnyomulása megakadályoztatására egy nagy falat, ez Akermann szerint csak a Hadrián által Northumberlandi Tyne-től Cumberlandi Eske-ig vont fal helyreállítása volna.

A mellpénz igen csinos, valószínűleg egykoru foglalványában 4 Saphir 3 turkice közül egyik kihullott. A fül beakasztásra mutat, nem hozzáfűzésre, mint a többi. g) Caracalla hasonképe. Antoninus Pius Fel. Aug. Hátlapján szárnyas futó nőalak ⁴⁾ koszorúval jobb kezében, baljában póznán férfi vértetel diadaljellül. Körirat Victoria Germanica. 5³/₃₂ arany. (Lerajz. GXVIII. 7. sz.) 213. ch. u. készült pénz, akkor alakult a négy német (frank, szász, markoman, got) törzs szövetsége, mely Rómát megbuktatta. h) Carus és Carinus szembe egymással, körirat: Imp. CHRUS ET CHRINUS Augg. Carinus császári köpenyén (paludamentum) Aegis. Hátlapján két Victoria lilomokkal diszitett paizst tart, melyen Votis olvasható. Körirat: Victoriae Augg. vonás alatt, melyen a Victoriák állanak Sis (tia, Sziszek) 7⁷/₈ arany. (Lerajz. GCVIII. 8. sz.) i) Drága kőben végződő gyöngy koszorúval diszitett szakáltalan császár mellképe, jobb kezét föltartja, baljában földgömbön ⁵⁾

¹⁾ Arneth szerint Caracalla. — ²⁾ Azt hiszem, hogy mit Arneth sugaros sörénnyek néz: belüli nyíl, és az oroszlány szájába nem villám, hanem beleütött dárda, a képlet talán a barbarok, nevezetesen Germanok legyőztetését ábrázolja Marc Aurelius által; ennél fogva nem is oszthatom Arneth nézetét, hogy ez Caracalla pénze volna, ki mint tudjuk magához csalva a fiatal harczképes alemanokat lemészároltatá s ezen hős tetje után az Alemanicus nevet vevé föl, de nem a germanicust, mely jelen pénzen olvasható; miért is e pénzt Antoninus (Annius Verus adoptio után Marcus Aelius Aurelius Verus), legismertebb néven pedig Marcus Aurelius uralkodása utolsó éveibeinek tartom. M. — ³⁾ Pikt és scotok ellen. — ⁴⁾ Arneth szerint Victoria, lehetne Bellona is a bevégzett harczképlete. — ⁵⁾ Lehetne országalma is,

Victoria föltartott balkezében koszorút nyujt a császárnak, másik kezében pálmaág. Körirat DN. Valens Max. Augustus. Hátlapján hat lovas diadal-szekeren álló férfi alak, mely jobb kezét kinyújtja, mintha tartott beszédét taglejtéssel kísérné, baljában földgömb ¹⁾ kétfelől lebegő Victoria koszorút nyujt neki. Körirat ND. Valens Victor. Semper Aug. (a Semp. Aug. talán Claudius használta először a fermoi diadaliven.) Alatt: R (o) M (a) nova levelek, torques? vagy pénz? Tanini szerint ezen apró tárgyak a népnek adott ajándékok jelei, hihetőleg babérlevél, pénz, melyet kiosztottak, kis kosarak, melyeket diptichekkel ajándékba adtak. 61 ¹/₂ arany. (Lerajz. GXVII. 9. szám.) Ezen pénzek valószínűleg Procopius legyőzetése után készítették, ki rokonsága miatt Julian, a szakadással, jogot tartott az uralkodói székre s elfogatván Phrygiában Nacoleanál lehajtott fákhöz köttetvén szétszakítottatott.

k) Előbbihez hasonló fejdíszű és arcú mellkép, körirata DN. Valeus PF. Aug. Hátlapján dicsfényel körzött lovag előtte térdet hajtó-s lobogó szövétneket tartó nő, fején várkorona, kelet geniusa, a vonalon alól, melyen a ló áll, fél meztelen fekvő nő. Antochia geniusa, lábánál A, fejénél N betű. Körirat: Gloria Romanorum. 118 aranyat nyom. (Lerajzolva GXVI. 10. sz.) Valentinian megosztá Valenssel fivérével a birodalmat. Valensnek kelet jutott, utazása és Antiochia székvárosába vonulása van ezen mellpénzen kifejezve. Valens e képletet valószínűleg Pannoniába küldötte, hol ezen mellpénzt talál-ták, mert Valentinianus és Valens Cibalaeben született, közel Sirmiumhoz. Ki sem ösmerendi félre kelet geniusát a föltartott szövétnekkal. l) Előbbihez hasonló mellkép, baljában földgömb, jobbát mintegy áldásra nyujtja ki. Hasonlólag mint a városokba vonuló uralkonók makedoniai Fileptől Diocletianig ábrázoltatnak. A köriratok ugyanazok, mint az előbbi pénzen. 63 arany. (Lerajzol. GXVI. 11. szám. m) Hasonló képlettel mint a két előbbi, csakhogy a fekvő nő helyét SMAQ betűk pótolják. Körirat Liberator rei pu-blicae. Az éremnek csak hátlapja van lerajzolva G. XVI. 11-a szám alatt. Itt a rendes számozás, melyet várnánk megszakad és ugyanezen XVI. táblán 7. és 8. számú érmekeket találunk, s mivel e kettőt a leirt tizenkettőhöz adva a szöveg 19-ik levelén említett tizennégy érmet kikapjuk, azt hiszem, hogy ezek a Sz.-Somlyón találtak, annál inkább, mert a GXVII. táblán található érmeke magasb 15. 16. 17. 18. számmal jegyezvék. Az Arneht által össze-zavartakat pedig a tábla számánál arabs számmal teszem ki, hogy ha vala-kinek kedve volna utána nézni, ne legyen kénytelen hosszasan baktatni. n)

¹⁾ Lehetséges országálma is.

Vállkép előbbihez hasonló füzérrel, csak hogy ez az előbbi képek feje tetején drága kőnek látszik, itt azonban már korona alaku. Körirat: DN. Valentinianus Triumphator gent. barb. P. F. Aug. Alatt: Tr. Ob. Hátlapján: Imperator világgömbbel és Labarummal; lábánál felé fordított arczzsal hátra kötött kezü rab fél térdre ereszkedve. (Lerajzol. GXVI. 7. sz.) o) Előbbihez hason fejdíszü mellkép, jobb kezében földgömb, baljában jogar. Körirat: DN. Valentinianus P. Aug. Hátlapján két koronás diczkörtől körülöfolyt egymás mellett ülő Valentinian és Valens. Baljokban jogar, jobbjukban papír tekercsek ¹⁾ lábuknál fél térdre ereszkedett egy-egy alak. Körirat: Vota Publica. Alatt: Cons (Lerajz. GXVI. 8. sz.) A leirt 14 éremnek füle van, kivéve k, m, n és o-val jegyzettek. A Magyarországon született Valentinianus 364 kiáltatott ki imperatornak Nicaiba, fivérét Valenst azonnal uralkodótársul vevén föl. Az együtt uralkodást és barbarok legyőztetését o) pénzen látjuk kifejezve. Valentinian az avariskok országában (Magyarországon) Birgitioban halt meg, mivel a quad követeken igen fölbosszankodott. A mellpénzek legnevezeteseb példányai a bécsi éremtárban vannak, melyek mind Valens korabeliek. Julian, a szakadár, halála után kinevezett Caesarok Jovianus, Valentinianus, I. Valent, Gratianus, II. Valentinianus mind Pannoniában születtek.

Mily elágozó véleményben voltak a mellpénzek használatára nézve a legtanultabb emberek, bizonyítja Laort, Lebeau, Caylus, Barthelemi, Pellerin, Borghesi, kik azt hitték, hogy hadijelvényeken viseltettek ²⁾ Ekkel ezt tagadja, én részemről ily tárgyakra kizárólagos használatot nem tételeznék föl.

2 sz. Három grif (?) lábón nyugvó ökörfej alaku edény. Az ökör nyaka liliomokkal (?) díszítve. Homloka s szája képzelgős ékitménynyel. Sajátszerű szarvai különböznek a mai magyarországi ökrökéitől, inkább az indus és egyiptombeliekéhez hasonlítva. Hossza $4\frac{3}{4}$ ". Magassága $2\frac{1}{4}$ ". 81 aranyat nyom. (Lerajz. G. III. 2 sz.)

3. sz. Füles csésze, belközepén kerek foglaltványban domboru művű foglaltványban idomtalan grifhez hasonló ³⁾ állat. Az edény átmérője $3\frac{5}{8}$ ".

¹⁾ Nözetem szerint kard vagy más fegyver, melyet lábuknál térdelő alakokra emelnek. Alkalmassint nem ment akkor még annyira a diplomatia, hogy papír tekercsekkel verték volna le az ellenségeket. — ²⁾ Erre fölhoz Arneht példát osztrák draganyos ezredről, mely zászlaján érmét viselt és legkevésbé ide tartozó osztrák schematismust idéz. Hjah, ugylátszik, hogy 1850-ben ezt már loyaltásból kelle tennie. — ³⁾ Azt hiszem, hogy ez a Herodot által Afrika lei-

Magossága $\frac{4}{6}$ " . Fogantyuja $2\frac{1}{2}$ " hosszú. $39\frac{1}{2}$ aranyat nyom. (Lerajz. G. IV. 3. sz.) Egy állat se jelenik meg oly gyakran arany edényeken mint a grif, „Griphi ¹⁾ saevum et pertinax ferarum gens, qui aurum terra penitus egestum mire amant, mireque custodiunt, et sunt infesti attingentibus“, mondja Mela. A grif a thaurica chersonesus, thrakiai Abdera, Joniai Assus, Phokea, Theos érmein jelenik meg. Grif főkép Nemesis kísézője, meg Apollóé, ki edényeken valamint érmeiken grifen lovagol. Előző a grif sokszor Pallas sisakján.

4. sz. Lépdelő Pan, jobb kezében lefelé fordított szövétnekkal, baljában a lagobolust tartva, bal válláról kecskebőr log alá, melyen szöllő s gyümölcs van. 3" magas, $26\frac{2}{16}$ aranyot nyom. (Lerajz. G. I. 4. sz.)

5—6. sz. Két csavart gyűrű, mindegyiken tizenhat szögű ferdényded (rhomboide) nyolcz háromszöggel és nyolcz kerek piros álkövel kirakva, minők Maximilianus egy mellpénzén láthatók. 6 aranyat nyom. (Lerajz. G. I. 5—6. sz.) A főnőbbi aranytárgyak Ó-Budán találtattak.

7. sz. Tyroni (?) jegyekkel beirt tehén, oldalán tegze? oszlop? kézj? és kard? egymásra rakva vehetők észre. $1\frac{1}{2}$ ' hosszú. $21\frac{9}{16}$ aranyat nyom. (Lerajz. G. I. 7. sz.)

8. sz. A 3-ik sz. a leirt csészéhez hasonló, fülénél kissé megrongálva. $1\frac{1}{2}$ " hosszú. 29. ar. nyom.

9. sz. 2-ik sz. a leirthoz hasonló edény, az állatfej közepe kevesebb czifrázattal $4\frac{3}{4}$ " hosszú, $2\frac{1}{4}$ " magas. 81. ar. nyom. (Lerajz. G. III. 9. sz.)

10. 17. sz. Pohárhoz hasonlító csésze, átmérője $1\frac{3}{4}$ ' magassága $1\frac{7}{8}$ '. Sulya 21 arany. (Lerajz. G. VIII. 10. 17. sz.)

11. 16. sz. Sok czifrázattal ékitett edény, melyen sok homorra vésett kereszt, feneke szélén négy bevésést betű. $8\frac{1}{2}$ " magas. Sulya 175. arany. (Lerajz. G. XVIII. 11. 16.)

12. sz. Kapocs (fibula) $1\frac{3}{4}$ " hosszú, 2" széles.

13. sz. Kerek edény, melyen kerek foglalványban hat domboru idomtalan ²⁾ grifhez hasonló állat. Az egész edény hálónemű czifrázattal bevonva, melynek mélyedésében álkövek voltak, körülök pedig még csak két fehérés

rásában említett állat, melyet kutyafejűnek nevez s azt hiszem ez van ábrázolja 8. 13. 19. számú arany edényeken is M. — ¹⁾ Herodot szerint a skythák az Issedonoktól hallják, hogy országukon túl (t. i. Európa éjszaki részében) az aranyörzö grifek vannak, melyektől a félszemű (arima skytha nyelven fél, spu pedig szem) Arimaszok az aranyat ellopják. Ennek fogva Arnothnek Herodotra kellett volna hivatkoznia nem a későbbi Melara. M. ²⁾ Kutyafejű.

zöld és egy kéknek maradványai léteznek. Átmérője $3\frac{1}{2}$ " , magassága $2\frac{1}{8}$ " Sulya $62\frac{1}{16}$ arany. (Lerajz. G. II. 13. sz.)

14. sz. Beolvasztott régiségek aranya, sulya $12\frac{12}{16}$ arany.

15. sz. Hangszer töredéke ¹⁾ kilencz bevert görög betűvel, a négy be-mélyesztett ékitményben hihetőleg álkövek voltak. Hossza $10\frac{3}{8}$ " , sulya $33\frac{6}{16}$ arany. (Lerajz. G. II. 15. sz.) A betűk nézetem szerint leginkább a Sthralemberg által közzétettekkel egyeznek, melyek Sibiria Abakan városánál talált fémtáblára vasvesszővel karczolvák vagy vágvák. Mivel Sthralemberg az általa ösmertetett jelekről mondja; „Bizonyos, hogy mind ezek nem runák“, mivel a Bel által közlött és Desertius által ösmertetett (erdélyi) szt.-miklósi egyházban levő fölírásra emlékeztetnek, továbbá etrusk-görög edények fenekére karczolt Lepsius által ösmertetett jelekhez hasonlítanak: csak arról tanuskodnak, hogy elején egyszerű betűrend létezett, melyről maradványok ily távol országokban találtak. Csak a hasonnemű sokszoros összeállítás képes a talányost földeríteni. ²⁾

18. sz. Csésze, belül áttört valószínűleg pásztával, ³⁾ kirakott disztiménnyel, mely között íróvesszővel vésett görög írás: Bouela Zoapan Tese Dygetoige Boutaul Zoapan Tagroge Etzyge Taise. A csészén csat van, melynélfogva fölakaszthatni. A csésze hátsó részén grif alaku ⁴⁾ állat lesujtott szarvast ⁵⁾ tép össze. Öntött dombormű. Átmérője $4\frac{1}{4}$ " , magassága 1" . sulya $60\frac{5}{8}$ arany. (Lerajz. G. IV. 18. sz.) Ezen csésze készítésénél valószínűleg későbbi írás elolvasása után, önkénytelenül gondol az ember Béla, a Tiszánál levő Zuppánra s Butaul a Jászok Zuppánjára. (Diocassius (L. XXI. 12. 13.) Dank rigon Jazyges-ei.) Mások azt hiszik, hogy Bojta ⁶⁾ alzapán, ki a tizedik században keresztelkedett ki. A készítés idejét az ötödik, az írásét a tizedik századra vélem tehetni. Ezekhez hasonló edényeket vizmerítésre Persiában gyakran használnak maig Mac-Neil persiai angol követ közlése szerint. Persa vagy persanő ritkán lovagol ki ily csésze nélkül, mely a fönnbbihez hasonló csatton aggattatik nyereghez.

¹⁾ Középkori karvérthez hasonlít. — ²⁾ Akkor bevezetés és ily silányeredmény után bizonyosan a kegyes olvasó is fölkiált, hogy: parturiunt montes nascitur ridiculus mus. — ³⁾ Álkövekkel. — ⁴⁾ Többször említett kutyafejű Herodot 11. IV. 191. fejezet M. — ⁵⁾ Nem értem miért mondja Arneht az állatot szarvasnak, mikor szarva inkább bivaléhoz hasonlítanak, juhöz vagy akár mibez csak ép szarvashoz nem. S a készítő bizonyosan birt anyai természetűdományi ösmertettel, hogy milyen a szarvas szaruzata. — ⁶⁾ A görög betűkkel irt név csak is Buta-nak olvasható, mert y nem pedig i betűvel van írva. M.

19. sz. Csésze aggató csattal és bevert irással egy az edény közepén levő kereszt között: Jesus christus vezess minket a vizen át a béke tanyájára, vagy J. Ch. vizet meritvén, vezess vissza minket pogány népet. A csésze hátlapján kilencz betűjegy, mint a 15. sz. a. edényen. Sulya $82\frac{1}{2}$ arany, átmérője $5\frac{1}{2}$ " , magassága $1\frac{1}{4}$ " . (Lerajz. G. V. 21).

21. sz. Előbbihez hasonló csésze, (csatján hiányzik a tű) az irás vésett, mely a 19. szám alattól némileg különbözik; átmérője $5''\ 5'''$ magassága $1\frac{1}{4}$ " . Sulya $87\ \frac{1}{2}$ arany.

22. sz. Csésze közepén dombor művü grif-czífrázatokkal körülvéve. Az átmérő $4\frac{1}{2}$ " , a magosság $7''$. $51\frac{1}{4}$ aranyat nyom. (Lerajz. G. XIV. 22. sz.) Ezen arany-tárgyak 1799-ben találtattak Torontálmegyében.

23. sz. Karperecz (armilla) közbül két szembeálló tekerület által ki s be kapcsolható, egy tüje van meg. A karperecz két sima s hat hosszukós karikából áll; hossztengelye $2\frac{1}{4}$ " , a rövid $2'$. Sulya $26\frac{1}{4}$ arany. Armillas civibus dedere, quas non habent externi. (Plinisz XXXIII. 1Q.) Találták 1817-ben Beckon Trencsinmegyében két aranyot nyomó barbar-pénzzel együtt.

24. sz. Fibula tű nélkül $13\frac{1}{4}$ arany. Hossza $2\frac{1}{8}$ " . Szélessége $1\frac{3}{4}$ " .

25. sz. § alakú tárgy kengyel. Kengyel? fogantyú? török készítmény? Sulya $66\frac{8}{16}$ arany. Találták 1831-ben Küküllőmegyében.

26. sz. Kapocs (fibula) Juliane vivas. $2\frac{1}{2}$ " hosszu. $2''$ széles. Sulya $17\frac{3}{8}$ arany. (Lerajz. G. S. XII. 26.) Aurea purpuream subnectit fibula vestem (Virg. Aeneis 189) V. ö. Grivaud de la Vincelle arts et metiers sat. (XL—XLVIII.) czimü munkáját, hol a barna réz és zománczozott fibulák tanulságosan állitvák össze.

27. sz. Armilla-féle? vagy fogantyú, melyre a löfejek mögötti pontok utalni látszanak, két löfejben végződve háromsor gyöngygyel. Sulya 93 db arany. Találták 1817-ben Vádnál Fogarasvidéken.)

28. sz. Edény négy mezőre osztva, első mezőben: gyűrüs vértü csizmás ¹⁾, koronás ²⁾ grifnemü emberfejü állaton lovagló férfi szökő parducra irányozva kezija nyilát, második mezőben dánvadat összetépő grif; harmadik mezőben gyűrüs vértü ember jobbujában zászló ³⁾ baljában hajnál fogva tart

¹⁾ Inkább papucsos. — ²⁾ Amerika és a hozzá tartozó szigetek őslakóinak tollas fejlődéséhez hasonló fejjel. M. — ³⁾ Hasonló mint a liciniasi család érmein Licinius Nerva, ki Quenestora által a hamis peresét legyőzte, és sebes lován ülve, maga után hurcolta. Mai nap hason vértje a Tsorkeszeknek van, 1800-ban Bruckenthal br. Neumannnak írta, hogy ői magasságu köven lovag jelenik meg

egy egészen pánczélozott férfit, ki mellett emberfej log ¹⁾ negyedik mezőben sas meztelen női alakot ragad, mely mindkét kezében lilomot tart; az edényen liliomszerű ékítmények. Sulya 174 $\frac{1}{2}$ arany. (Lerajz. G. VI. V. ö. SGV) A szakálos emberfejű karmas négy lábú szárnyas állaton ülő királyi hős skyta szokás szerint hátra fordulva, tehát szaladva a párduczra irányozza nyilát, némileg a persa királyokra emlékeztet, noha csak egész testtel fordultak az ellenségnek, tehát nem küzdenek, mint a barbárok félig elfordult testtel. Az állat, melyen a harcos lovagol nagyon hasonlít a persák Martichorásához, mint ezt Ktesias (Aelian de natura animalium IV. 21) leírja.

29. sz. Hosszudad nagy csésze, hosszu körötte hajtott füllel, ennek közepén lilium megszakítva fölggatására szolgáló lyuk által, mindkét oldalon parduchoz hasonló ²⁾ állatok, közöttük egy grif előlábával lilomot tartva; hállapon az edény füle virágfüzérékkel diszítve, melyek közepéről lilium emelkedik. A csészén D. N. és tizenhárom betű jegy keresztelékkel tarkázva, lilium czifrázatokkal. Sulya 96 arany. (Lerajz. G. V.)

30. sz. A legnagyobb eddig ösmert arany edény ³⁾, czifrázatai alapja lilium. 13 $\frac{1}{4}$ hüvelyk magas, átmérője 7 $\frac{1}{2}$ ”, sulya 614 arany. (Lerajz. G. VIII.)

31. sz. Revész csiga (nautilus)-hoz hasonlító edény. Sulya 137 $\frac{1}{2}$ arany. (Lerajz. G. III.) Ezek 1799-ben találtattak Torontálmegyében.

32. sz. Laposra nyomott palackszerű edény, melynek laposoldalának egyikén grif fejű sas karmai között viz meztelen nő, ez jobbkezelével csészét tart csőréhez, baljában ágat ⁴⁾ tart föl. A szembeálló oldalon ehez hasonló képlet, ellenirányban fordulva. Mindkét közép mezőben, hol a fogan-

bason vértzetben foglyot maga mellett és emberfőt nyergén vive; e kőven ép ily pánczélingű két fér van earló görbe késekkel vivő állásban. Keglevich János gróf és Gehringer br. által közölt rajzok nem hasonlítanak ezen képletekhez és késő római korra mutatnak. Arneth. — ¹⁾ Herodot elbeszélése szerint a skytha csatában elejtett ellensége fejét viszi királyának, mivel csak ezen esetben kap részt a hadi martalékban. Ezen fejek bőrét astán lehuza a győző s lova kantárjára aggatja, törölközőül használván egyszermind. Továbbá beszéli Herodot, hogy a skytáknak csak aranycsészéik vannak, ezüst és érczből pedig semmijük sincs. Mivel azonban az általunk roppant későn fölföldözött amerikaiak szintén a skalpot veszik, nincs okunk hinni, hogy mert Herodot beszéli csak a skythák vették a skalpot, noha másfelől valószínűség van, hogy az ó világ Ástája Amerikát már ösmerte. M. — ²⁾ Kutyafejű. — ³⁾ Alakjára nagyon hasonlít a mai törpe öblös üvegekhez, csak hogy szája csészealakú. M. — ⁴⁾ Pálmaághoz hasonlít. M.

tyu volt, vértezett férfi két kézzel faágat tartva feje fölött lovagolva emberfejú grif nemű állaton, melynek fejeke lilium diszitmény; alatt hasonló alak emberi karokat föltartó kentauruson lovagol, szembeálló oldalon az előbbivel. Az edény nyaka két lépdelő gölyával diszitve, melyek békát tartanak csőrükben, közöttük két csendesen álló gölya. Az edény talpa liliumokkal cifrázva. Sulya 198 arany. (Lerajz. G. VII. 32.) Ezen, valamint a 28. sz. a. edényen nevezetes a női alak elragadása grifhez hasonló sas által. A görög mythológiából ezzel csak Aegina elrablását lehet össze hasonlítani, mely görög edényeken található (Berlinben, a Hamilton-féle gyűjteményben, egy harmadik Triestben.) Aegina azokon mindig föl van öltözve, ez arany edényen pedig mesztelen. Az arany edényeken Ganymedes és Aegina görög mythosok vegyülete látszik lenni, hasonlólag, mint barbar érmeiken gyakran láthatók görög és római érme képleteinek utánzásai. Az állat mindkét edényen rendkívüli nagyszertű hasonlít ugyan egymáshoz, de nem azonos. A 28. sz. edényen fejetetején korona van, melyen félhold. A 32. sz. edényen kétszer előforduló képen fejeke lilium. Abudad kaimorts (bikaember) név a persopolusi állatokra talán alkalmazható, de nem az arany edényeken előfordulókra, melyeken ezen leny-ember, sas és oroslányból alkotott. Ezen mesés állat emlékeztetvén ugy a Persák Abudad-kaimorts-ára, az aegyptomiak sphynxére, mint az aegyptomiak és zsidók cherubjára, persa emlékből veheti eredetét, melyen egy király? Ormuzd? (jónak kutfeje), értelmességből (ember), erőből (orszlány) és gyorsaságból (sas) összeállított állaton ül, nyilait röpitvén ijjáról Arrhimau (rosznak kutfeje) egyik állatjára, mely tehát Kharfester, ellentéte Ormuzd segélyezőifiek az Izedseknek. Csaknem a világérszek nagyságával állanak arányban, a műemlékek tervezetei ¹⁾ megfordított arányban áll, azonban az emberi alak bel-

¹⁾ Kissé érthetetlen kifejezés, ha azonban azt akarná kifejezni, hogy Európa aesthétikailag fejlettebb a földgömb többi részeinél: megjegyzés nélkül nem hagyhatom. Szép az mi a leglugasb értelemben vett érzelemre kedvesen hat, vagy ha jobban tetszik a lélekro. A szépnak alaki létrehozását emberek által öntudatos eszme szerint a munka eszközi, mely szépsézetileg kifejezve művészet. Ha Kant és több követője a szépsézetet izlés tannak akarék nevezni, jelét adák, hogy mélyen hatottak az emberi lélek rejtélyeibe, mert minden egyén (egyés vagy nemzetek) azt tartja szépnak mi neki tetszik, mi izlés szerinti. Mi szépnak tartunk görög szobrokat, román festők képeit sat. S mit bámulunk ezekben? A természet hű másolatát. Ebbe bele éltük magunkat és mind az mi eddig beszitt elveinkkel, szokásainkkal ellenkezik, idegenszerűleg hat reánk. De ebből nem következik, hogy minden nem európai vagy amerikai

kifejlődése, mely nyugaton a tőkély legmagasb fokát érte el. Megjegyzendő az ellentét azon állat között, mely 28 és 32 számú edényen annyira hasonlít Martichorashoz és a 32 számú edény másik állata között, mely Kentaurchoz hasonlít, oly kép, mely valóban emlékeztet a Kentaur mesére. Mint a Kentaur a lovaglás sokszor ismételt képlete, olyastén nyer itten a Kentaur idomitása kifejezést, úgy hogy a Lapithek és Kentaurok közötti harczot és utóbbiak legyőzetését ábrázolhatná talán e kép, mert a Kentauroknak oly kezeik vannak, mint a Lehel ¹⁾ jászberényi ²⁾ kúrtyén levőknek. A kürtön hasonló sasok és grifek láthatók. Ennélfogva a nevezetes edényeken nyugot és kelet mű alkotásainak legkülönbözőbb ábrázolatait észlelhetjük. Ezen mesés Ktesias leírása szerinti Martichorashoz hasonlít, a mohamedanusok Borrak-ja, melyet Mohamed Abu Horaira-nak így írja le: Ezen állat ösmert állataink egyikéhez sem hasonlít. Szamárnál nagyobb, öszvérnél kisebb, merőben fehér, arcza emberi, álkapczája mint lóé, sörénye gyöngy-sinor, melyben jácintkő tündöklök; fülei smaragdok, szemei két nagy rubint, jobb halántéka befoglalt gyöngyökkel, bal halántéka arany lemezzel fedve. A Borrakat emberi arcczal, elephant füllel, teve nyakkal, ló derékkal, öszvér farkkal, biká patával festik le. Melle tündöklök, mint rubint lábai miként gyöngy; a paradicson selyem lótakaróival van diszítve. Az arany edény négy képeiben rejlő gondolat megfejtésénél talán nem tévedendünk, ha azt hisszük, hogy válogató (eclectisch) gondolon alapszik, azon tárgyakat akarván kifejezni, melyeket különféle népek legtöbbször becsülnék. A persa vagy skitha eredeti képe jelennék meg akkor itten a gonosz kútfejével harczolva, a hadakozó európai megejtett ellenségei koponyáit nyerge kápájára akasztva; Jupiter sas alakjában Aeginát vagy Ganymedet rabolja el, és a griph a kincsek öre, rejtékében a szarvast falya föl. Bachanti dobzodás a 32. számú edényen inkább látható, mint az elsőn;

nemzet azt tartja szépnek, mit mi annak hirdetünk, mert minden okoskodás és öndítmás mellett még nem fődöttük föl az örök szép változhatlan eszméit, s innét van, hogy a chinai Fitzliputzliját szebbnek tartja Raphael vagy Murillo bár mely madunájánál, medicei Venusnál sat. Szebbnek, pokolizajt ütő réztányerai hangzavarát, mint Verdi v. Rossini sat. bár mely dallamát. A kabl és kaffe más dalt hangoztat, mint Cedrus fődte Lybanon vagy örök jégbe burkolt lappföldi eskimaux sat. a nélkül, hogy bár melyik elmondhatná a másokról, hogy csak az az örökké szép mit ő annak tart és ösmer. E tekintetben mindig nagyon is szem előtt tartandó a közmondás: Hanc veniam damus petimusque vicissim. M — ¹⁾ Molnár notitia Cornu Leolin Bécs 1798. Arneth. — ²⁾ Pester Zeitung 1845. Nro. 29. Arneth.

még a Martichorason lovagló persa is elfeledi azon mély komolyságát, melyet a 28. számú edényen mutat, a Kentaur vágat, Jupiter a Ganimed (?) által neki nyújtott csészéből sűrűsől; fölül gölyák békákat falnak föl. Így igyekszik Arneht két nevezetes arany edény képleteit magyarázni, azonban semmi tekintetbe sem érthetek vele egyet; igénytelen nézetemet következőkben van szerencsém előadhatni. Lehet, hogy ha a híres aegyptomi emléket a mensa Isiaca vel tabula Bembina-t ösmernők, ezen arany edényről is többet mondhatnánk, mely szerény véleményem szerint afrikai mythosból van merítve, s Isis Istentiszteletével függ össze, mivel az arany edény női alakjának sok emléke ¹⁾ (mint a bőség anyjának jelképe) kétség kívül Isisnek ösmerteti föl. Az állat, melyről Arneht roppant hosszadalmasan dissertál és a végén még sem mondhat rólla indokolt határozott véleményt, könnyen fölösmerhető, ha az afrikai mythozt tartjuk szem előtt, mely szerint a sphynx nöstényeb testével, női arczczal, sokszor álszakállal, szárnyakkal, mások szerint továbbá még sárkány farkkal jelenik meg (mint itt is), fejéke ezen sphinxnek nagyon hasonlít az afrikai szerezcsenek korona alaku toll fejékéhez. Isisnek jelképe, mint a görög-római mythologiába Diana, (Artemisé) a hold, (Osirisnek a nap), s valósággal látjuk a szóban forgó képleten, az egyik sphinx fején a félholdat. Hogy az egyik női alakon nincs annyi emlő, az nem határoz, mert a másik tökéletesen elosztja a kételyt. Ezen fölül a gölya (inkább daru vagy gém) is aegyptomi felfogásra utal az állat tisztelés jelvényeül. Sőt még Arneht által liliomnak nevezett mellék diszitmény erőszakoskodás nélkül lotosnak tartathatnék.

57. sz. Fülbevaló, gyönggyel, granat és saphírral. $\frac{8}{16}$ arany.

59. sz. Előbbihez hasonló. $\frac{9}{16}$ arany.

78. sz. Kis láncz gyöngyökkel.

98. sz. Kis gomb. $\frac{2}{16}$ arany. Találtattak a régi Salonán Dalmatiában Spalatonál 1830-ban.

99. sz. Kicsi gomb granattal, a második kihullott. $\frac{9}{16}$ arany.

100. sz. Kicsi lemez női s férfi fővel. $\frac{3}{16}$ arany. (Lerajz. S. IV. G.)

101. sz. Kis lemez medusával. $1\frac{1}{16}$ arany. (Lerajz. S. IV. G.)

102. sz. Fülbe függőt képező Amor. $\frac{3}{16}$ arany.

103. sz. Márvány álarcz. (Hogy jó ide?) M.

¹⁾ Isis a természet jelképe, mindennek anyja s éltetője. Isisnek, mint földmivelés oktatónőjének az első kalászosokat áldozák. Typhon (rosz elem) s Isis testvére, ennek férjét és fivérét Osiriszt (jó elemet) üldözi s megöli. Horus Isis fia Typhont legyözi. Aegyptomból vették át a görögök és rómaiak az Isis tiszteletet. M.

104. sz. *Bachus* ? két fa között, lábainál *parducz*. $\frac{3}{16}$ arany. (Lerajz. S. IV. G.)

105. sz. *Szeg* $1\frac{2}{16}$ arany.

106. sz. *Hajttü oroszlánfövel* (megrongálva). $\frac{7}{16}$ arany.

107. sz. a, b, c, három jelentéktelen kis levél. $\frac{4}{16}$ arany.

108. sz. *Fülbevaló zöld üveggel*. $\frac{9}{16}$ arany.

109. sz. *Fülbe való*. $\frac{3}{16}$ arany.

110. sz. ugyanaz *gyönggyel*. $\frac{6}{16}$ arany.

111. sz. *Kilencz szemből álló láncz*. $5\frac{15}{16}$ arany.

112. sz. *Meglehető magas, sima keskeny serleg*. $75\frac{1}{2}$ ar. (Ler. G. IX. S.)

99—112. sz. a. tárgyak 1790-ben **Sárosmegyei Osztropatakán találtattak**, hat arany¹⁾ és két ezüst régiséggel és egy eltört vaslábbal együtt.

113. sz. *Nagy kerek karikákkal diszitett nyakláncz* ? *Torques* vastüvel bekapcsolva sulya 168 arany. (Lerajz. G. IX. S.) nem mint *Arneth* mondja, G. IX. mert ily jegyü tábla nem is létezik. A *torques* gyakran ékszer volt és katonák jutalma²⁾ *L. Licinius Dentatus* szerint *donatus hastis puris, phaleris*³⁾ *torquibus, armillis, coronis, civicis, aureis, muralibus*⁴⁾ *obsidionali*⁵⁾ una. (*Plinius* VII. 28. 29. *Gell.* II. 11. V. 6.)⁶⁾ Talán a kelták viseltek először nyaklánczat, azért mondja *Livius* (XXXVI. 40.) „*P. Cornelius triumphavit de Boiis. In eo triumpho gallicis carpenta, arma, signaque et spolia omnis generis transvexit, et vasa aurea gallica: aureos torques transtulit mille quadringenti septuaginta septem.*“ *Titus Manlius Galli torque detracto cognomen invenit.* A *Manlia* család érmén szép *torques* van. A bécsi éremtár diszművén (*Augustus pannonia diadala* (*Arneth Cameen I.*) a római térdét átkaroló pannoniai fogoly nyakán is *torques* van. Hasonló barnaréz karikákat találtak 1836-ban Szászvárosszékbén, 1839-ben pedig bánsági Czernovitzon, me-

¹⁾ A kapcsot, mely lánczocskával együtt $5\frac{1}{2}$ " (a nélkül $2\frac{1}{2}$) leírva *Arneth*-től *Sitzungsbericht* s. a. t. XII. 694. l. — ²⁾ *Servius Tullius* néposztályozása óta tudjuk hogy a római lovagok nyaklánczat viseltek métóságukból kifolyólag. *M.* — ³⁾ Lószerszám. — ⁴⁾ Várkorona. — ⁵⁾ Ostrom korona, alkalmasint kitüntetés azok részére, kik várostromnál magukat jól viselték. — ⁶⁾ A kitüntetések (ha szabad úgy mondani) közül az arany gyűrűket ki látom hagyva, pedig ez úgy látezik szintén kitüntetés volt a harcztal részére, legalább következtetni engedő azon esemény, hogy *Ilannibal cannaei diadala* alkalmával foglyul ejtetteket váltság mellett kiadni késznek nyilatkozott, azonban a *senatus* válaszára, hogy nincs szükségük fegyveresen elfogott polgárookra, foglyait kardélére hányatá s a római lovagok, senatorok és katonák ujjairól lehuzott három cseber (*modios*) aranygyűrűt küldött *Chartagoba. M.*

lyek most a bécsi régiségtárban vannak. Hasonló arany torques találtatott 1783-ban Cornwallban Penzance-nál; hasonló létezik a párisi ¹⁾ könyvtár éremtárában, melyet 1843. pünkösdi havában találtak Szt. Lou d' Esserens Cantou de Craillonban; egy sima, minő a bécsi régiségtár egyik pénzén látható, találtatott Szt. Géran-on Moulinsnál. A római császárok Quintilian szerint torquesekeket ajándékba kaptak: „Cum augusto galli torquem aureum centum pondi dedissent.“

114. sz. Fibula, tője hiányzik. 13 $\frac{1}{4}$ aranyat nyom.

115. sz. Szintén kapocs, lapos és diszitve, tő nélkül. 9 $\frac{3}{4}$ arany.

116. sz. Karperecz karikákkal diszitve 54 $\frac{3}{4}$ arany. (Lerajzolja G.

IX. S.)

117. sz. Három rétegű gyönyörű onyx, régi arany foglaltványban, melyen négy kicsi lánccsüng (egy leszakadt). 23 $\frac{11}{16}$ arany. (Lerajz. G. IX. S.)

118. sz. 113—114. számú tárgyak Osztrópatakon (Sárosmegyében) találtattak.

189. sz. Fülbevaló hat álkövel, hetedik kitört.

190. sz. Áttört kerek ékitemény.

191. sz. Kerek ²⁾ diszitemény. $\frac{9}{16}$ arany. (Lerajz. S. XII.)

192—197. sz. Hat egyenlő félkerek ³⁾ ékitemény füllel. $\frac{9}{16}$ arany.

(Lerajz. G. S. XII.)

198. sz. Két kapcsu kerek ékszer, melynek mélyedéséből a kő kihullott. $\frac{3}{16}$ arany. (Lerajz. G. VIII. 199. sz.) 1799-ben találtattak Torontálmegyében.

200. sz. Nyakán liliomszerű disziteménnyel ékített edény, valószínűleg ahhoz tartozó fogantyúval (mellette van). Sulya 179 $\frac{10}{16}$ arany.

201. sz. Sodronyból csavart karperecz. 23 $\frac{1}{8}$ arany. (Lerajz. G. XI.)

202. sz. Egyszerű armilla sima és ékített sodronyból, egy része eltört. 12 $\frac{5}{8}$ arany.

¹⁾ Sajnátságos, hogy Arneth az orleansi ház elűzetése s annak magán vagyona lefoglalása után a francia nemzet által, még is francia királyi éremtárt említ, ebből továbbá az is következtethető, hogy Arneth a francia köztársaságot nem akarta elismerni. — ²⁾ Ez azért nevezetes, mert oly rajzolás látszik rajta ☉ (mint egy 8 középvonás nélkül) minőt harca rézből sokat találtak. — ³⁾ Megjegyzem, hogy már az első is tökéletes kerek. M.

203. sz. Karperecz (armilla), sodronyból csavarva. $23\frac{2}{8}$ arany.

204. sz. Ugyanaz (áttört munka) négy régi pénzzel: Antonin Pius, L. Verus, Julia Domna, III. Gordian. Súlyuk 29 arany.

205. sz. Ugyanaz, belül üres, rózsákkal, rózsza levelekkel és más virágokkal diszitve, vert munka; alakját valószínűleg kiástatáskor veszítette el. 15 arany súlyu.

206. sz. Ugyanaz áttört munka, négy arany pénzzel: Marc Aurel, Caracalla, III. Gordianus, Claudius Gothicus. $28\frac{5}{8}$ arany. (Lerajz. G. XI.)

207. sz. Kapocs gyöngyszerűen diszitve. $15\frac{5}{8}$ arany.

208. sz. Diszített töredék. $1\frac{5}{16}$ arany. (Lerajz. G. XI.)

209. sz. Fibula, tüje hiányzik. $11\frac{15}{16}$ arany. Ezen tárgyakat 1805-ben **Varasdmegyei Petrianecezen** találták a Draskovich grófi család Zelen-door (Zöld-udvar) nevű uradalmán. Ezen kívül találtak még kerek áttört diszitménybe foglalt hét darab érmet. (Lerajz. G. XVIII.) Hadrian és Antonin Pius 1—1 db., Marc Aurel 2, Caracalla 3, Carus és Carinus egy mellpénze, aztán 90 db. másféle pénzt, három közülük Magnia Urbica-i.

210. sz. Sima lemez. $1\frac{1}{16}$ arany.

211. sz. Csat. $7\frac{11}{16}$ arany.

212. sz. Gyűrű, három gyöngyszerű diszitménnyel. $1\frac{7}{16}$ arany.

213. sz. Ugyanaz, szivalaku hason diszitménnyel. $1\frac{3}{16}$ arany.

214. sz. Gyűrű, melyen M. betű. $2\frac{11}{16}$ arany.

215. sz. Gyűrű füllel. $1\frac{5}{16}$ arany.

216. sz. Alatt megkerekített diszitmény. $1\frac{11}{16}$ arany.

217. sz. Golyó alaku fülbefüggő. $1\frac{11}{16}$ arany.

218. sz. Fibula töredék. $3\frac{14}{16}$ arany.

219. sz. Golyó alaku fülbevaló, gyöngy szem cifrázattal. $1\frac{2}{16}$ arany.

220. sz. Alatt megkerekített cifrázat. $1\frac{10}{16}$ arany.

221. sz. Diszitmény makkal $2\frac{7}{16}$ arany.

222. sz. Előbbihez hasonló $2\frac{7}{16}$ arany. Ezen tárgyak egy db. ezüst régiséggel együtt 1821-ben **Pozsegamegyei Prestováczen** találtattak.

223. sz. Gyűrű gordiusi csomóval, egy arany. Találatott 1835 Szt.-Iván hava 6-án **Zolyomban burgonya törzsre fonódva.**

224. sz. Sima gyűrű. $11\frac{12}{16}$ arany.

225. sz. Fonott gyűrű. $2\frac{13}{16}$ arany.

226. sz. Három kisebb gyűrű. $2\frac{13}{16}$ arany. 1830-ban találták **beregmegyei Fejércsén.**

227—230. sz. Négy sziv alakú diszitmény, jelentéktelenül különbözvén egymástól. $14\frac{14}{16}$ arany. 1831-ben találták krasznamegyői Valnoi-n.

231. sz. Csésze talppal, melyre a 200. számú edényeni kilencz betűjegy van bevésve. Sulya $60\frac{1}{2}$ arany. **1799-ben találták Torontálmegyében.** Sokoldalú tudományáról ösmeretes Gévai Antal, a cs. kir. ház, udvar és állam levéltárnoka ezen jegyeket runáknak nevezte, azonban nem oszt-hatom nézetét, habár ily különösen vésett betűjegyek éjszakon fordulnak elő. Hosszadalmasan beszéli aztán Arneht, hogy egy dán tudóstól, kit azonban nem nevez meg, e tárgyra nézve levelet vett, melyből — terjedelmes volta miatt — csak következőt közlök. „Ezen írásjegyek nincsenek rokonságban a runákkal, hanem romlott, de nem nagyon régi bizanci írással, ellenben minden később hegyes tüvel bevéssett írás rokon a runákkal, hasonló hegyes tüvel vésett írásokat éjszakon talált több régiségen észlelhetni.“

232. sz. Sordony. $1\frac{11}{16}$ arany. 1839-ben találtak Zolyomnál. Gustav v. Schurman, főszolgabíró a cs. kir. udvari kamarához küldötte, Lobkovitz hg pedig hivatalból adta át az éremtárnak. Ezen sodronyokat Tokaj és Zolyomnál gyakran találják, mely vidékeken hiába kutattak hegyi vagy mosott arany után. Hasonló négy aranyat nyomó sodronyt ¹⁾ talált

¹⁾ Nem hagyhatom megjegyzés nélkül Arneht azon állítását, hogy: Mily alárendelt tárgyak készítésére használták föl az aranyat, mutatja a Tisza-Szöllősen 1845-ben (l. alább 277—276 sz. n.) talált csavardad arany sodrony, ályuggasztott lemez (131 arany) Czofalván 1840-ben talált arany csákány, állanzó (965. arany V. ö. Sitzgsbericht der Akademie sat. VI. 280. 281. II.) Sok ember pl. irodalmi terméket nem értvén, ostobának nyilvánítja, holott szakértő lelkesedéssel beszél a műről, pl. szolgáljon Katona Bánkbanja. Ezt alkalmazhatni a régiségekre is, melyeket sok valóságos álrégész, nem ismervén használati módját, haszontalanságnak bélyegez. Már pedig a régiek kivétel nélkül sokkal-sokkal gyakorlatibbak voltak és nem árasztották el a világot azon apró semmiséggel, melyeket a mai kor hihetetlen mennyiségben állít elő. Tessék egy divat hős pipere asztalát megtekinteni, egy ugynevezett norinbergi áru kereskedésbe, avagy egy ötvöshez menni, vagy a csak nem leghíreseb bucsu járó helyen M. Cellben a piaczon széttekinteni, hol mindenféle mübecs nélkül apró fadaragvány (eper, cseresznye sat. benne olvasó sat.) az oda valót meggazdagítja. (Hoztam magammal én is néhány marékka). Az egyháztól nem is beszélök, hol apró arany ezüst kezek, lábak sat. mázsa számra hevernek. Aztán nagyon tagadjuk mi magyarokul, hogy arany csákány, kengyel, állanzó sat. „alárendelt tárgyak“ volnának. Minden lovas nemzet legkedvesb házi állatja a ló. Az arabs sátrában tartja. A huszár inkább maga éhezök. Tehát nem csoda, ha őseink arany zablát, állanzót sat. készítettök lovuk dissitő-

1844. Szt.-Iván havja 24-én meghadjai Slavia Motya végvidéki leány bánsági Ulljcs körül. A cs. kir. ásvány tárban is vannak ily sodronyok, melyekért ásványokat cseréltek be.

233. sz. Czfirázatokkal elborított edény¹⁾. A diszitmény alapját liliom képezi, az edény fenekén 15 és 19. sz. alatt leirt betűkhez hasonló jegyek két sorba vésvé. Első sorban hét, másodikban négy, szélén három betű. Sulya $221\frac{12}{16}$ arany. (Lerajz. G. X. 233. sz.) 1799-ben találták Torontál megyébe.

234—237. sz. Négy csekély czfirázatu egymástól kevéssé különböző csésze. 142 arany. 1826-ban találták Biharmegyében.

238—265. sz. Ezen fejezet elején a Sz.-Somlyon talált lánczczal és mellpénzekkel együtt leirva.

266. sz. Karperecz vésett czfirázattal. $58\frac{7}{16}$ arany. (Lerajz. G. VII. 266.) Találták 1840-ben Belyén Károly főhg birtokán. 200 pfton váltották meg.

266. a) sz. Arany sodrony csokorral együtt. $3\frac{6}{16}$ arany. Találták 1843-n Doszu Surovalajon, közel bánság oláh végvidéki Armenishoz.

267—276. sz. Tíz különféle ékszer csavardad sodronyból, arany szemekből és kerek ályuggatott táblából állván. Találták 1840-ben Hevesmegyei Tisza-Szöllősen, 480 pfttal váltották be.

278. sz. Karperecz. $11\frac{4}{16}$ arany.

279. sz. Torques. $51\frac{12}{16}$ arany. Találta 1845-ben Czernovitzon (Galicziában ? M.) Malek Miklós Ulakuerka patak mellett levő kőbányában, néhány darab ezüst sodronynyal együtt. 325 pftot kapott érte. 1853-ban Fűhnen-en több arany régiséggel együtt talált torquesre emlékeztet.

281. sz. Három karikából álló gyűrű és négy szemből álló kicsi láncz. $4\frac{14}{16}$ arany. Találták 1846-ban Borsodmegyei Óhuttán. Az Arneth munkájában — mivel ennek megjelenése után szereztetett meg — föl nem vett arany láncz²⁾ leírása „1859 pünkösdhavában totesdi (Hunyadmegye) Woin Musa szántás közben tizennégy szemből álló arany lánczot talált. A találás színhelye rónaságon fekszik, melyen a népmonda szerint római épületek állottak s hol római falak alapjára, ezek közelében pedig föliratos köre akadtak, a lánczczal együtt azonban mit sem találtak. (Kis-Várhely, Gredist, Gredis-

séro. Azon kívül ily lócszer gazdáját is dicséri. Csákányról, (melyet 700 pft vettek meg) nem is szólok, nem kell annak védbeszéd. Természetes, hogy a mai bankó világban feledjük az efféle hetykeségeket, melyeket talán őseink is feledik vala, ha államadósság és quota nehezedik rájuk. — ¹⁾ Korszó alakú, 200 sz. alatt leirtoz hasonlóak. — ²⁾ Archiv f. Kunde oesterr. Gesch. quellen brggbn. v. d. Kais. Academie d. Wissenschaften XXIX. B. sz. 322.

fiórának nevezik e helyét.) A láncz egyes szemei négszögű kovácsolt a két végén vékonyabb, közepén vastagabb ($3\frac{1}{2}$ ''' legnagyobb vastagsága) rudacsakból állanak, melyek szabálytalanul és igen durván vannak összehajtvá; ezek szerint valószínűleg nem ékszerű, hanem földolgozásra szánt nyers anyagul használt, az egyes arany rudacsak elszélesztésének megakadályoztatása végett régi — vagy mint mások állítják újabb — időben karikákba hajtvá fűzettek aztán lánczczá. A cs. k. főpénzverő-hivatal tudósítása szerint egészben 2₉₃₁ érme fontot nyom. Tartalma 0.736 % arany,

0.259 % ezüst

0.995 % nemes fény.

Ezen vegyület egy neme a halvaranynak (Blassgold), a régiektől electronnak¹⁾ nevezve. Erdélyben termék arany alakjában jön elő; a láncz vagy rudacs szándékos vegyület nélkül Erdélyben talált aranyból látszik készülvé lenni. A láncz fémértéke 1478 frt 91 kr. pp. A régiség és éremtár 1900 frtot adott érte!“ E láncz történetére nézve néhány adat nekem is tudomásomra jutott. Egy vajda-hunyadi ösmerősöm közlése szerint a földmivelő egyik barázdát végig huzva egy arany rudacsukat vetett föl ekéjével és így több barázdából szedé össze a tizennégyet. Nagyon hajlékony levén az arany, karikába hajtvá egymásba fűzte s ekéjére akasztotta, tőle zsidó vevé meg potom áron és Arneht saját elbeszélése szerint, ötet mint régiségtár igazgatóját vele megkínálta, de ez a kérdéselt régiséget mint műbecs nélkülít a cs. k. pénzverdéhez tette át; onnét azon megjegyzéssel küldötték vissza, hogy a láncz aranyvegyülete Dekebal korára utal és így csak mintegy csoda által mentetett meg a minden- esetre igen érdekes régiség.

Seidl²⁾ Johann Gabriel beszéli, hogy egy pozsonyi zsidó körülbelöl 1848-ban sikertelenül kínálta meg a rég. és éremtár igazgatóját egy állítólag **Árvavármegyében** talált csaknem pipa alaku 334 aranyat nyomó legtisztább aranyból készült meritő edénnyel. Az edény szájának kültátmérője $5\frac{1}{2}$ '' , a belső $4\frac{3}{4}$ '' , a kanyarulás átmérője 4'' , fogantyuja szélessége $1\frac{3}{8}$ '' tett. Az egész edény egy darabból igen művészien készült vertmű, forrasztásnak sehol

¹⁾ V. S. Schweiger I. S. über das Electron der Alten sat. Greifswalde 1848. — ²⁾ Archiv des Vereins für Kunde oester. Geschichtsquellen (Bécs 1849.) III. kötet.

nyoma. Arneth kormánytanácsos nézete szerint ¹⁾ negyedik keresztény századba készült ez edény ²⁾).

1. 1846-ban Torontálmegyei Carlovo faluban ³⁾ több régi pénzt találtak, többek között nevezetes Nagy Sándornak Smyrnában vert szép arany érme, melyen sisakos Pallas fejének görög körirata ALEXANDRU. Másik lapján fönnálló szárnyas Victoria, jobbáiban koszoru, balról (Alexander Magnus?) névjegy, jobbról bőség kürtje. ⁴⁾

2. Losonczi helvét hitű egyház újra építésénél 1851-ben sirboltra akadtak, melyben mintegy öt halott lehetett, előbb az alább részletezett ékszerekre akadtak, későbbi ásatás folytán 150 drb. apró rézpénzre bukkantak, melyek évszáma az ékszerek munkájával s jellegével összehasonlítva, meglehetősen bizonyossággal engednek következtetni a halottak eltemetési idejére. Az ékszerek ezek: I. **Aranytárgyak** ⁵⁾ gyűrű turkiszszel, $1\frac{1}{4}$ arany sulyu; zománczozott gyűrű négy lapkövel, sulya $1\frac{1}{6}$ arany; két ehez hasonló gyűrű négyszögü lapkövel, egyenként $\frac{1}{2}$ arany sulyuak; smaragdos gyűrű $\frac{3}{4}$ ar.; láncszerü gyűrű, $\frac{1}{4}$ arany; 21 drb. zománczozott függő, részint granatokkal, részint rubinokkal kirakva, összesen 18 arany; zománczozott nyakláncz 8 darabja, $4\frac{1}{2}$ arany; vékony hosszudak szemekből álló láncz két darabja $3\frac{3}{4}$ ar.; 19 drb. kicsiny függő, részint keleti granatokkal kirakva, összesen $6\frac{1}{4}$ ar.; 2 db. kapocs és 2 db. láncszerü karperecz, összesen $11\frac{1}{2}$ arany; 1 db. nyakláncz $8\frac{1}{4}$ arany; **arany olvasó 83 db. kicsiny töredéke, 2 arany.** II.) **Ezüsttárgyak:** 5 db. ezüst öv töredék, összesen 36 lat; nagy ezüst láncz több darabban, 3 lat; ezüst félhold, $\frac{1}{2}$ lat; 9 ezüst csillag, $2\frac{3}{8}$ lat; **mintegy harmad fél sing széles ezüst csipke, 9 lat; 7 ezüst karika s egy láncz 2 db. töredéke, $\frac{5}{8}$ lat;** koporsó diszitésre szolgáló 300 dbot meghaladó szeg, részint kerek, részint csillag alakú fejjel, $20\frac{1}{4}$ lat; különböző kisebb csipke darabok, $23\frac{1}{2}$ lat, és 23 db. nagy fekete gyöngy. Az ékszerek nyilván két különböző műfokozathoz tartoznak. Tömör keménysége és a

¹⁾ V. ö. Sitzungsbericht der k. Academie der Wissenschaften II. füz 108 I. Arneth ez alkalommal megjegyzi, hogy mily dus volt Magyarorsz. aranyban, mikor a legközönségesb edényeket is ily nemes fémblől készítették. — ²⁾ Arneth idézett munkája 87 lapján Arad, Seidl pedig Árvavármegyében találtak mondja, előbbi állítás látszik igazotabbnak, mert Seidl itten valószínűleg a Torontálmegyében talált fönnbb 29. sz. a. előfordult nagy aranyedényre látszik hivatkozni. — ³⁾ A következő arany régiségek Seidl J. G. az „Archiv für Kunde oesterr. Geschichtsquellen“-ben vannak leírva. És ezért külön sorszámokkal jelölöm. — ⁴⁾ III. 182. I. — ⁵⁾ u. o.

merev ragaszkodás által régiből átszármazott különkődő alakhoz jellemeztetvén, hihetőleg az országban készült; a másik fél kiválólag velencei művészek készítményének látszik lenni és izléses, csinos munka által tűnik ki; tetszetős alak, gyöngéd zománcz, szorgalmas foglalvány, a sodronymű (filigran) gondos kivitele II. Rudolf műkorszakára emlékeztet, legalább sok hasonlatosságuk van a régiség- és éremtár azon időbeli művekkel. Az ottan talált pénzek I. Lajos (1342—1382), Sigmond (1387—1437), Igazságos Mátyás király (1458—1490), II. Ulászló (1490—1516), II. Lajos (1516—1526) legnagyobb részt utolsó korából valók. Nevezetes, hogy ezen garasok között, melyek meglehetősen valószínűséggel a fölbontott sirbolt használati idejére, a 16. századra és azon kor művészeti időszakára utalnak, melyhez a talált ékszerek is tartoznak, egy sokkal újabb pénz, t. i. Bayreuth Keresztély Ernőnek (+ 1712) 1707 évbéli ezüst garasa is találtatott, mely ha nem került történetesen a többi pénzek közé, a fönnebb föllállított föltevést megdönti ¹⁾. Losonc a Losoncziai tulajdona volt 1552-ig, mely évben e család kihalt ²⁾, utánna egymással birták Forgáchék, Balassaék, Zichyék, Szemereék és Törökék. Ha tehát ezen sirbolt a 16-ik századbéli, a benne talált ékszerek valamely Losonczyi urhölgyé voltak volna. ³⁾ A régiség- és éremtár az olvasót, néhány zománczos kapcsot és néhány ezüst szeget vásárolt meg.

3. Rebrin-en (Ungvárm.) 1852-ben Jomko János a földben egy arany kapcsot vagyis egy római császár vállékét ⁴⁾ lelte, mely háromszög alaku s csaknem hosszudad alakban végződik, különböző színű drágakövekkel kirakva. A legfelső domborodás közepén szép laposra köszörült onyx van illesztve, felső rétege kékes, az alsó fekete (Nicolo). Ezt valamivel mélyebben fekvő 20 különböző alaku aranykarikába foglalt granat körzi. A harmadik valamivel nagyobb környezetet 12 félkerek kicsi granat oszlop képezi. A háromszög három vége ismételt kisebb háromszöget alkotnak a nagyon. A 12 félkerek granat közül négy jó karban van, egy félig megrongálva, a többi

¹⁾ Nem látom át miért? lehet hogy I. Lajos király kora előtt is temetkeztek abba, lehet hogy talán az utolsó halottat 1707-en tették a sirboltba, melyeket nem csak egy évi de százados használatra szoktak építeni. M. — ²⁾ Nem áll. Mert a férfutód nélkül Temesvár második ostrománál 1552. nyarán elesett Losonczy Istvánnak két leánya maradt s ezeket I. Ferd. a többek között Losonc és tartozékaiban fiustá. L. Nagy Iván Magyarország családai VII. 174. l.— ³⁾ Archiv f. Kunde sat. IX. 162. 163. l. — ⁴⁾ Részletesen leírva négy színezet ábrával együtt Sitzungsbericht d. k. Akademie der Wissensch IX. II 692. 693. V. ö. Archiv f. Kunde oesterr. Gescht. quell. 130 l.

a szögletekben levőkkel kihullottak. A negyedik legnagyobb lapon lejtő háromszög különböző drágakövel ékítve. Legfelül félkerek gránát, két oldalán félkerek amethyst, ezek között smaragdok voltak, melyekből azonban csak jelentéktelen darabok maradtak meg. Alkalmasint az egész háromszögöt körülvevő koszoruzatot (Corniche) betöltő zománcz kihullott. A lejtő lapot barnás vörös és zöld kövek ékítik, a kő a háromszög laposabb alapvonalából kihullott, az azt környező hat kő közül négy nagyobbadán összetört smaragd és két több oldalulag köszörült (facettirt) amethyst volt. Az alsó $2\frac{1}{2}$ " széles alapvonalról két lánczocska csüng alá, melyeknek harmadik szemén levő négysugaru csillag fog össze, ennek közepén félkerek amethyst, szögletein félkerek granatok. A két lánczocska között a csillagon harmadik kicsi láncz függ, melynek végében granat van. Az egész ékszer lánczostul 7" hosszú, láncz nélkül 3", sulya $47\frac{11}{16}$ arany. A hátlapon csak arany látszik, de a laposabb oldalon tisztán kivehetni azon helyet, hova a tű foglalva volt a keskenyebb oldalon alul, hová kapcsolatot. A budai becső-hivatal 1852 nyárelő 22-én az egészet 47 arany sulyanak és 160 pfrt értékének állította. A régiségtár 300 pfrton vásárolta meg. ¹⁾ Arneht értekezésében bebizonyítani igyekszik, hogy ezen ékszer Valens császár vállékiéjéé volt. ²⁾

4. **Ákoson** (Krasznam.) Kenderesi András 1855 tavaszelő 22-én a Kraszna folyóban mintegy félöluyire $5\frac{1}{2}$ latot nyomó, a szélesb oldalon $2\frac{3}{4}$ " a keskenyebben 2" átmérőü, egy hüvelyk széles nyílású arany kitünő szép és rendkívül csinosan dolgozott kősonyüt talált. Az egymással szembe levő két végnek mindegyike csavardad boglárt (Spiralrozette), mely mellé három-három szög van alkalmazva. ³⁾

5. **Céken** (Zemplénm.) ⁴⁾ 1856 tavasz havában burgonya verem ásása alkalmával Gagyaló András arany, röz, agyag és üveg tárgyakra akadott. Az arany tárgyak ezek: 1) 6" (16 centimeter) átmérőü 21 aranyat ($73\frac{3}{5}$ gram.) nyomó nyakék. Meglehetősen erős tiszta arany sodronyból. A bekapcsolás hasonlólag történik, mint a czernowiczi ⁵⁾ láncznál. 2.) 9" ($23\frac{3}{5}$ centimeter) átmérőü nyakláncz aranyból. Szemei sajtoltt vékony aranybádogból készülve. 3.) Egészen sima, közepén vékonyabb levágott végei felé vastagodó karperecz (?). Tömör, jó aranyból. Hosszátmérője 2" 10" ($7\frac{3}{5}$ centimeter), szé-

¹⁾ V. ö. a bécsi arany régiségek 112. sz. a. előforduló ehhez hasonló fibulát.

— ²⁾ Sitzungsbericht XII. 696 l. — ³⁾ Archiv f. Kunde sat. 423—324. II. — ⁴⁾ Archiv f. Kunde oesterr. Geoch. quell. XXXIII. 104—107. Megemlítő i. h. XXIV. 368. l. — ⁵⁾ L. főnebb arany régiségek 279. számát.

lességi átmérője $1'' 10\frac{1}{2}'''$ (4, centim.), sulya $44\frac{1}{4}$ arany (155,75 gram.). 4.) Vékony, tömör, szabálytalan nyitott karika alakba hajtott keskeny darab aranybádog. Szélessége $2\frac{1}{2}'''$ (5 millim.), vastagsága $\frac{3}{4}'''$ (1,5 centimeter), átmérője $1'' 4'''$ (3,5 centim.), sulya 2 arany (7 grammes). 5.) 4 db. arany henger alakú fülbe való. Fönn a karika $8'''$ (2 centim.) magasak, $3'''$ (5 millim.) átmérőűek. Sulyuk körülbelöl $\frac{1}{2}$ arany (1,75 grammes). Kivülről vékony arany sodrony diszítéssel. 6.) 5 db. ferdény alakú aranylemez függelék, melyek tetején beakasztásra szolgáló $6'''$ hosszú aranysodrony hurok. 7.) Arany léncz (?) öt szeme, mely $8\frac{1}{2}''-9'''$ (1,8—2 centim.) magasságu, $1\frac{3}{4}'''$ (4 millim.) átmérőű, kívül nagyon vékony aranysodronnyal becsavart hengerből áll. A régiségtár 500 frton vette meg ezen tárgyakat. ¹⁾

A bécsi régiség- és éremtár.

2) Ezüst régiségei.

2. sz. Csésze két sor képlettel en relief (dombor mű). Pán álarcza tülökkel; pedum szalagokkal; szárvas ünő bőség kürtjével; női álarcz homlok kötövel elől a thyrus, alatt Tympanum, fölül szövétnek (?), zerna; ismét női álarcz; thyrus, hátrafelé néző parducz, női álarcz hajában repkény; elől: fekvő bakkecske; alatt sip, fölül fenyű toboz. Az alsó mezőben grif, bika, ló, parducz, mind halba végződven; fönn és alatt kibukanó delphin (cselle). Tárgyakon, melyek Dionysos- (Bachus-)ra vonatkoznak gyakran látunk álarczokat. A csésze sulya 15 lat ezüst. Átmérője $3\frac{3}{4}''$. Magassága $2\frac{3}{4}''$. (Lerajz. S. II.)

3. sz. Kanál M R I E (Marie) szerb monogrammal (névjegy) (V. ö. az 5. sz. alatt). $2\frac{5}{16}$ lat ezüst. Hossza $6\frac{1}{2}''$.

4. sz. Mély kerek csésce, melyen grif szárvast tóp össze, a képlet mindkét részén egy-egy álaroz, a férfié tölgylevél (quercus ilex) koszorúval koronázva, Bachusé (Sylvan?) előtte kerti kés (?), a női álarcz Ariadneé (?) homlok disszel ékitve. Mindkét álaroz mögött okár, melyen alma és füge közt párducz támad meg egy lovat tölgyfa mellett. Mindkét fogantyun szakálos Bachus álaroz repkénnyel, mely alatt két parducz és fölfordított gyümölcs tartó kiömlő szőlőkkel. Mindkét végén a Bachus tiszteletére szolgáló hatyu fejek. Haj, szakál, álarczok előrésze, grif szárnyak, szárvasok

¹⁾ Az alább leírt ezüst gyűrűvel együtt.

szarvai, homlok kötők. Az aranyozás nyomai látszanak a fogantyukon, ol-tárokon, gyümölcsökön. A hátsó rész sajtószerű hajlékú férfi álarca előtt kétszer rovátkolt szövetnek. Grifek szarvast és ökröt tépnek össze. Sulya 3 márka $\frac{3}{4}$ lat ezüst. Átmérője $5\frac{3}{4}$ " Magassága 3." A fogantyuk $1\frac{3}{4}$ " (Lerajz. S. III. S. III. a.) Találták 1790-ben **sárosmegyei Osztropatakon** 112—118. sz. a. arany tárgyakkal és a 88 sz. a. említett ezüst tálczával együtt. Jelen csésze hasonnemű művét, legszebbeknek egyike a görög kor virágidejéből; az emberi fejek nemessége és csendes magatartása, valamint az állatok sorozása és kivitele nem eléggé bámulható. Ezen csésze a legkitűnőbb, mit a kovácsolás (au repoussé) művészete fémből előállíthat; valódi eszmény művészek részére.

5. sz. Kanál aranyozott párkányán ujabbkori irással: CVN CECIDE-RIT INIMCVSTVVS NE GAUDEAS, a párkány végén fenyőmondola. Sulya két lat ezüst. Hossza $7\frac{1}{2}$ " Találták **Magyarországon a szabácsi erdőben.**

6. sz. Második sz. alattihoz hasonló csésze. Egy márka $1\frac{15}{16}$ lat ezüst. Hossza $6\frac{1}{2}$ "

7. sz. Fölül kissé cifrázott pohár $7\frac{10}{16}$ lat ezüst. 4" magas. Átmérője $3\frac{1}{2}$ " **1813-ban találták Magyarországon különben Albrecht Sachsentescheni herceg ajándéka.**

8. sz. Mély csésze. $5\frac{5}{16}$ lat ezüst. Átmérője $5\frac{1}{4}$ " Magassága $2\frac{1}{4}$ "

9. sz. Magas pohár, kívül és belül aranyozott széllel, alatt aranyozott véséssel cifrázott csik, fenn szintén aranyozott csik, melyben névjegy (monogramm) más szerb belükkel, az írás értelme ez: Ezen poharat Theodora hercegnő készítette 7098=1590-dik évben Nagy-Boldogasszony hava 27-én. A névjegy Theodorát jelent. Sulya $13\frac{15}{16}$ lat ezüst. Magassága 6," átmérője 4." Találták a **Szabácsi erdőben.**

35. sz. Gyűrű, melyen dombor művü alak aegyptusi gyászpadon fekszik, továbbá két borostyánkő töredék.

72. sz. Tekeredett kiskanál $\frac{9}{16}$ lat ezüst. Találták 1830. **Salonán.** ¹⁾

73. sz. Kanál névjegygyel (ALSEV.) Alexander Severus (?) (Lerajz. G. S. XII.) A névjegy niello szerüleg ²⁾ pástával ³⁾ kitöltve.

¹⁾ A régi Salonán (Spalato mellett) eszközölt rendszeres ásatásokról I. Sitzungsbericht d. k. Academie der Wissenschaften II. 103. 187. 411. s. k. II. V. 548. 991. II. V. ö. Archiv f. Kunde oester. Gesch. quell. III, 192—202. II. — ²⁾ Niellek, fekete festékekkel bevont fémtáblákra vésott rajzok. M. — ³⁾ Pásta, teszta, régi metszett kövek tiszta lenyomatai; aztán álkő, üvegkő. M.

74. sz. Belül üres arabs karperecz a Seitenstettennél találhatóhoz hasonló. $2\frac{7}{16}$ lat ezüst.

75. sz. Kapocs (Schliesse) $1\frac{3}{16}$ lat ezüst. Hossza $1\frac{3}{4}$ ''

76. és 77. sz. Fülbevaló 1 lat ezüst. Hossza 3.'' Találták 1817-ben Szolnokmegyében.

78. sz. Karperecz rajta arabs irással: Csak a kéz tart meg és ékit. $2\frac{1}{16}$ lat ezüst. Átmérője $1\frac{1}{2}$ ''

79. sz. Csésze közepén thasus-i érme, körött más husz családi érme, kettő a fogantyun; mind régi, de aranyozott. A csésze a tizenhatodik századból való. Sulya $14\frac{1}{8}$ lat ezüst. Átmérője $4\frac{1}{2}$ '' Magassága $1\frac{1}{8}$ ''

80. sz. Övkapocs egy gránáttal. 15—16 századbeli? $1\frac{5}{16}$ lat ezüst. Hossza $1\frac{3}{4}$ ''

81. sz. Tizenegy darab ezüst tárgy nagyobbán gomb 15—16-ik századból. $1\frac{4}{16}$ lat ezüst.

82. sz. Hajtű gyöngygel diszítve 15—16 századbeli. $1\frac{3}{16}$ lat ezüst $4\frac{3}{4}$ '' hosszú.

83. sz. Hajtű, mintha kicsi lakatokkal volna diszítve, egy granáttal, 15—16 századbeli. $1\frac{5}{16}$ lat ezüst. Hossza $4\frac{3}{4}$ ''

84. sz. Hajtű 15—16 századból. $\frac{6}{16}$ lat ezüst. Hossza $3\frac{1}{2}$ ''

85. sz. Ugyanaz $\frac{7}{16}$ lat ezüst. Hossza $4\frac{1}{2}$ ''

86. sz. Ugyanaz $1\frac{3}{16}$ lat ezüst. Hossza $4\frac{1}{2}$ ''

87. sz. Régi mécs két arany szárnyal. Sulya két márka $5\frac{6}{16}$ lat ezüst. Hossza $5\frac{1}{2}$ ''

88. sz. 4. sz. alatt leirt csésze tálcája szélén négy fölálló csipkézett-sórral ellátva, melyből azonban kettő letört; közbül kerek, aranyozott, mélyezett ékitmény, több töredék, sulya 2 márka ezüst. Átmérője $10\frac{4}{16}$ '' (Le-rajz. S. III.)

89. sz. Mély csésze $6\frac{1}{16}$ lat ezüst. Átmérője $5\frac{1}{2}$ '' nagysága 2.''

90. sz. Edény, hat domborán (en relief) dolgozott istenséggel. Mars; egészen fölöltözött Venus, jobbában alma; Hercules báljában harczbárd ¹⁾ (nagyon megrongálva); Dianának csak mellképe maradt meg; Apollo. Ezen képletek kétség kívül századokkal régiebbek, mint az edény feneke külrészére vert bélyeg, melynek egyike emberfej Andreas körirattal, ezen arcz Constantin Pogonatus (641—668), Heraklius (610—641) Byzanci

¹⁾ Hasonló harczbárdot találtak Erdélyben, melyet Bethlen gróf, a bécsi régiségátnak ajándékozott. Arneth.

császárához nagyon hasonlít. Minden érmész tudja, hogy mily gyakran változtatták át azon időben a régibb római érmekeket csupán más bélyeget ver-
vén reá és így különösen Heraclius vereté saját képét bélyeg-vassal Justi-
nián pénzeire. Hasonlag járt el Heraclius és Heraclius Constantinus, Jus-
tinus Tiberius, Constantinus, Mauritius, Phocas pénzeivel. **Ezenfoga az**
Andreas-szal szembe levő névjegy Herakleios-szal volna megfejtendő. Sulya
7 márka 5 lat ezüst. Magassága 10", felső átmérője 10", alsó átmérője
6³/₄." **Lerajz. VII. Ezen edény a 96. sz. megrongált nagy edényvel és hét**
hasonló csészével (7., 10., 13., 17., 20., 80., 93) 1814-ben találtatott Bu-
kovinai kucurmarei uradalmon.

91. sz. Torques. 5¹/₁₆ lat ezüst. bősége 5¹/₂." (Lerajz. S. I.)

92. sz. Csésze, rajta MERC, fogantyuja aranyozott. 1 mark, 3 lat
ezüst. Átmérője 4", magassága 2¹/₂," fogantyuja 3³/₈." (Lerajz. S. I.)

93. sz. Mély csésze 6¹/₁₆ lat ezüst. Átmérője 5," magassága 2¹/₂"

94. sz. Kanál. 3 lat ezüst (Lerajz. G. IX.) **Sárosvármegyében ta-**
lált tárgyakkal a IV. szekrényben.

95. sz. Két alakot ábrázoló, valamikor arannyal futtatott dombormű.
Egy ezüst láncz ¹), egy tülök töredékre, két kapocs, két csavart karperecz,
kapocs töredékek, karpereczek, szegek sat., összesen 64 db. Két márk ³/₁₆
lat ezüst. **Találták 1821-ben Csorán.** (Nagy-Mon-Ujfalu (Középszolnokm.)

98. sz. Ötvenhárom darabból álló ékszer, jelentéktelen; jobbadán csa-
vart sodronyból készülve. Sulya 9¹/₄ lat ezüst. **Találták Medgyesen.**

99. sz. Három helyt ályuggatott ezüst lemez. Kettő törve. 1821-ben
találták Pozsegamegyei Prestovac uradalmon.

100. sz. Régi byzanci ezüstnemű és ékszer, állván három torquesből,
egyik eltörve. Átmérője az elsőnek 7¹/₂," másikké 3." Hat db fülbefüggő
szerű ékszer. Egy karperecz, egy gyűrű, egy kereszt. (Lerajz. S. I.) Egy
jegecz, két levélékítéssel összesen 17 db. Sulya 2 márka 10 lat ezüst. **Ta-**
lálták 1839-ben Bukovinában Czernowitznál.

Földváron (Szebenszék) 1859 tavasz utóhavában ²) özv Pipian Nuca
a Pipére vezető ut megigazításánál egy mellék árokban féllábnyira a föld
alatt tekerületből álló ezüst karpereczre bukkant. Az ezüst sodrony vastag-
sága 3"', az egyes tekerületek átmérője 4"', az összes tekerületek magas-
gassága pedig 6." Sulya 20 lat ez. A régiségtár megvásárolta e tárgyat.

¹) V. ö. főnnebb az alparói ezüst minces. I. — ²) Archiv f. Kunde oestr.
Gesch. quellen XXIX. 320. I.

Ezüst gyűrű durva royátkolással. Kup alakú nygyxal, melynek felső barna rétegében ülő, előlábait fölemelő nyul van vésvé. A felszín, melyre ezen képlet vésvé van, $1\frac{1}{4}$ " (4 millim.) hosszú, $\frac{3}{4}$ " (3 millim.) magas. A metszés gondosan és biztonsággal van kivéve. A gyűrű átmérője $6\frac{1}{2}$ " (1,6 centim.) Találtak **Cekén** (Zempléum.) a fönebb (88. l.) leirt aranytárgyakkal ¹⁾ együtt.

3) Barna réz (bronce) emlékek.

Nem vehetvén itt tekintetbe azon földismeit kort, melyben némely tudós állítása szerint az özönviz előtti ember (homo antediluvianus) létezett volna, kinék lételére más tudósok szerint ős medvék csontvázai adtak volna alkalmat; nem véve tekintetbe továbbá azon előttiink talán millio vagy milliard évekre terjedő kort, melyről sejtelmünk se lehetne, ha egy-egy kova bárd, kalapács vagy véső ²⁾ nem szólana hozzánk rejtelt, talán soha meg nem fejthető nyelvén; pedig mily érdekes volna habár hézagos adatokkal birni fajunk ezen elődeitől azonban ezen ugynevezett kökor eddigi tudomásunk szerint az emberi ész szellemi szikrájának legelső bizonyítéka. Vallásos ihletséggel tekintém mindig ezen kor ereklyéit, melyek készítőinek történelméhez képest a mesés babilon-assyri, aegyptomi sat. valódi tegnappá lörpül alá. Mily csekély vágyai, kívánalmái lehettek akkori ősatyáinknak, miért is ezen kort leghelyesebben a történelem költészetének lehetne nevezni. Csak a mostani fejlesztett erömütan ősmerője ítélheti meg, mennyi fáradságba került egy ily példátlan csinnal készített eszköz előteremtése. E kor embereit igénytelen egyéniséghez lehetne hasonlítani, ki szerényen visszavonulva él, életében kevesen ősmerik, halála után azon kevesek is elfeledik. Kis változtatással alkalmazható ezen korra a költő ezen sirirata:

¹⁾ u. o. XXXIII. 107. l. — ²⁾ Magyarországon talált kőszközökről említettétek az Archiv f. oestr. Gesch. q. XXIV. 354. 366. 395. 401. XXIX. 307. II. Gácsországban találtak: Remisowce-nél egy mórco késalakú kovát, Ostalowice-n diorit kalapácsot; Moszkowon váromba kova fejszét; Doroszów-on sötét zöld kigyókő (serpentin) fejszét; Beremiany-nál a Dniester és Stripa folyó által képezett háromszögön több csontváz mellett furatlan fekete és szürke csiku kova fejszékét; Osra-n sötét zöld serpentin fejszét; Roziaky-n fehérkova éket. i. h. XXIX. 272—73. 275. 279. 280. 281. XXXIII. 89. Nevezetes hogy több ily eszköz kovából készült, mikor nálunk Erdélyben rendszeren csak kigyókőből vannak.

„El lesz rejtve csendes sírom,

Reá azon ígét írom :

Életemben nem szeretve,

Holtam után elfeledve.“

Csak akkor állunk gondolatainkba mélyen elmerülve a földből kiásott már csaknem elporhadt csontok előtt, ha kényelmünk végett felturtuk őselődeink bemohosodott sírhantjait — — — — —

S mivel a „kőkor“ embereiről ugyszólván mit sem tudunk, a régészet **második korszakára, az ugynevezett barna réz korra**, megyünk át. Erről valamivel többet tudunk, habár tudományunk ezen ágával sem igen dicsekedhetünk, mert nagyobbán csak tapogatózás és találgatás az, mit eredményként fölmutathatunk. Sőt még az időszakot sem igen tudjuk meghatározni, melyben az ón, ólom sat. nagyobb vagy kisebb mértékben vegyítettet a réz közé, ¹⁾ mert például általánosan, habár csak inkább courtoisieből elősmert vélemény, hogy a kelt nép használta volna először azon vegyítéket, melyet a par excellence kelt-nek nevezett füllel ellátott véső (vagy mások szerint szekercze) vegybontása fölmutat. Ezen általános bevezetés után átmegyek az Erdélyben talált és a bécsi régiségtárban levő **barnaréz emlékekre.** ²⁾

1. Pallos, éle a tövénél lapos és végefelé hegyesbül, négy párhuzamos bevéssett vonallal szegélyezve; a markolat nem kereszt alakú, s csak két szeggel van az élhez foglalva és rajta három domboru harántékos véséssel díszített pántocska; alján kicsiny tányér szerű lemez, mely két felén bevéssett vonalok által csillagszerű alakot nyer; közepén gomb (?) kelta emlékek tartják. Az egésznek hossza 26". Éle 21 1/2". Ritka ép. Fölséges patinával ³⁾ bevonva.

2. Nagyon hosszudad alakú karperecz, kívül göcsökkel és göbökkel ékítve, két sarkon (charniéren) nyílik, átmérője 2/1 1/4".

3. Esztergált serpenyő; közepén púppal. Fogantyuja fekvő félmeztelen

¹⁾ Rézfegyver, a tudósok szerint, régibb volna a barna rézből készültnél; a valódi barnarézkor vegyítése réz és ón volna. Érmek ólom, réz, ón vegyítést mutatnak. Réz és horgany vegyítés későbbi bronco korszakbeli. A régi (valódi) barna réz korszakban, horgany (zink) nem fordul elő. — ²⁾ Sacken báró régiség-és éremtár őre (custos) kéziratából jegyeztem ki 186%. Bécsben. — ³⁾ Patina azon szürkés kék vagy zöld ró z rozada, mely minden barna rézből készült tárgyra nedvesség, vagy légbefolyása következtében lerakodik.

kitárt karu női alak sajátságos fejékel — hasonló Amor fejékéhez — kezei csuklóin karperecczel. Tökélytelen mű. (késő etruski). Átmérője 9".

4. Kelevéz nyélcsővel és füllel 5".

5. Rézmvés-munka négy horoggal 1 1/2".

6. Rövid nyaku öblös edény, helyenként megaranyozva. (Római) 9 1/2".

7. Kerek lapos tál egészen vékony ezüst lemezzel borítva (római). Átmérője 11". Azért nevezetes, mert mutatja a régiek módját ezüsttel borítani.

8. Kerek egészen ezüsttel borított csésze (római), átmérője 4 3/4"

9. Mély kerek csésze fenekén néhány homorra esztergált karika (római). Átmérője 9". Mélysége 3". Ezüsttel gyengén borítva.

10. Előbbihez hasonló csésze 4 1/2".

11. Nyeles mély faék; belől és párkányain megónozva, kívül a fenekén öt homorra esztergált karika, oly célból, hogy ha forró táblára tétetik, a fazék és tábla közt levő lég az ételt a megfűstöléstől óvja. A félkörben végződő nyelen huszankét gula alakban vésett golyó diszitmény és a bélyeg (Talio E). Átmérője 9", mélysége 6".

12. Kardmarkolat, mely éléhez két szeggel volt foglalva, alól kiczifrázott tárcsával (kelta) 4 1/4" hosszú.

13. Nagyon hosszú vékony tompa véső alaku eszköz ketté törve. 11 1/2" hosszú.

14. Négszögű táblácskák, egyik oldalán domboru betűkkel olvasható: (LEG) (XID) (SPR) (LVC) három sorba írva; háttapján a nemäi oroszlánt megfojtó Hercules, mint ezen jelenet metszett köveken gyakran látható. Valódisága kétséges. Hossza 1 1/2". Lapossága 1" 2".

15. Csákány ¹⁾ egyik oldalán nyíllal torokba lőtt domboru vadkanfej (Szerbia czimere). Nem antique. Hossza 10". (Allitólagon Erdélyben találva).

16. Szekér alaku fedeles szelencze, igen izletes csipke diszitménynyel; tengely vas. Nagyon erősen összetörve, csak egy kereke ép. A mű nagyon csinos. (Római). Hossza 6", szélessége 3 3/4". Nagyon szép patina.

17. Két, közepén nyolczas alaku ²⁾ csigarugó. Hossza 8".

¹⁾ Ezt Sacken báró így írja le: „Streitaxt von eigenthümlicher Form, rückwärts in einem Spitzhammer endend.“ — ²⁾ S-hez hasonlít, legjelmezete-
sebben beirandó, azonban mondhatjuk, hogy a — sit venia verbo — csigaréteshez
hasonlít. V. ö. az arany régiségek 191 számához tett megjegyzést. Hajlandó va-
gyok azokhoz csatlakozni, kik e barna réz kapcsokat a felső öltönynek a nyakon
aldóli összecsatolására szolgálóknak hiszik. M.

18. Sima majdnem egészen zárt gyűrűk. Hossza $4\frac{1}{4}$ ", lapossága $4\frac{3}{4}$ "
Világos kékes zöld patina.

19. 6" átmérőű patera, nyelestől $5\frac{3}{4}$ " hosszú, a keröng csinos művi fekvő szarvas hátán nyugszik. A görbe nyél 2" 6" hosszú s csinos ürüfejben végződik.

20. 1" magas rézműves disztimény szélének párkányai részefejekben végződnek, melyeknek csak ketteje van meg, másik kettő lötört.

21. Csákányhoz hasonló régi eszköz, karika disztiménnyel, melynek középpontja tüskévé hegyesedik.

22. Szekercze oldalrésze.

23. $3\frac{1}{2}$ " hosszú kelt füllel és szegzugos párkánycifrázattal.

24. 3" 1" hosszú kelt füllel.

25. 2" 11" hosszú kelt füllel.

26. 2" 1" hosszú kelt töredéke élén betörve.

27. Nyitott karperecz egymással szembe levő bevésatt vonásokkal diszitve.

28. 29. 30. 31). Hosszúkó rézműves munka, melynek mélyedéseibe karikák vannak ¹⁾.

¹⁾ 19—31. sz. Archiv f. K. oestr. Gesch. q. XIII. 135—136. Ugyane munkában I. Magyarországon talált barna réz régiségeket. III. 182. XIII. 129. XV. 296 302. 314. 315. XXIV. 350—353. 389—402. XXIX. 284. 295. 296. 302. 303—305. 310. 320. 321. 329. 331. 333. XXXIII. 93. 94. 102—104. 107. 108. 142. II. Fegyvereket u. o. XV. 301—2. XXIV. 350—352. 367. 368. 397—398. XXIX. 294. 300. 307. Sirakat, koporsókat u. o. IX. 158. 162. XII. 121. 127. 128. XV. 296. 314. 357. XXIV. 370. 376. 398. 399. 404. XXIX. 285. 296. 307. 319. 323. XXXIII. 127. 128. 132. 146. Csontok, csontvázokat XIII. 117. 135. XXIV. 353. 366. 379—71. 375. XXIX. 324. Építmény, vízvezetés, fürdők III. 192. 194—202. IX. 155. 158. XIII. 118. 119. XV. 314. 335. XXIV. 346—3. 376. 288. 402. XXVIII. 140. Castrum, árkok, utak III. 191. 158. Különbféle edények, üvegek, téglák, cserepek III. 191. IX. 174. XIII. 128. XV. 296—300. XV. 305. 307. 308. 310. 314. 320. 327. XXIV. 353. 354. 367. 371. 375. 376. 393. 394. 399—401. XXIX. 280. 295. 301. 305. 323. 324. 327—339. 337. XXXIII. 89. 90. 109. 110. 127. 145. 146. Különbölkét III. 194—196. IX. 155. 158. 165. XV. 314. XXIV. 348. 351. 355. 366. 376. 385. 386. 393. 395. XXIX. 294. 300. 324. XXXIII. 110. 140. Föliatok meg rajzzal ellátott köveket III. 183—192. IX. 156—158. 167. XIII. 117. 119. 121—2. 124—126. 132. 140—143. XV. 290—296. 300. 306—309. 312—315. 320. 322. 328—330. XXIV. 349. 377. 385—6. 388. 393. 394. 396—8. 402—3. XXIX. 285. 289. 308. 320. 323. 331. 336. XXXIII.

4) A bécsi régiségtár hazánkbeli római régiségei.

Míg a magyar maga magát emésztette, a külhatalmak, kivővén egy-egy sóvárgó lofket, nem elegyedtek az ország ügyeibe; de midőn a félhold ő s Buda tornyain Szt.-István kettős keresztjét végképpen ledöntéssel fenyegette, a nemes francia, büszke spanyol, ravasz olasz, haszonleső angol, Németország sokféle népével együtt kezet nyujtott a magyarnak hazája felmentésére. De ennek indoka nem a mai nap oly anyyira fékett európai egyensuly, vagyis inkább más szavakkal: az uralkodók egymásra való irigysége volt, mely 1853-ban Törökhoht megmentette, hanem azon meggyőződés, hogy Magyarország elbukttá egész Európa siralmasan sinlendi meg, mert egész világrészünknek veszélyes hódítási terveket csak az táplálhat, ki Európa szívében (Magyarországon) vetette meg lábát. Ezen eszme indította Nagy Sándort, Dáriust, Lysimachot a géták vagy dákok leigázására, ez volt a rugó, mely Attila fapalotáját a Duna s Tisza közé telepítette. Ebből kiindulva, érthetni Traján erőfeszítését Pannonia s Dácia meghódítása iránt, s hogy mily nevezetes események tartotta az imperator e győzelmét, mutatja a trajáni oszlop. Traján néhány évtized alatt az őslakókat, reájok erőszakolván a római nyelvet, törvényt és vallást, nemzetiségökből szerencsésen kivetkeltette, a birodalom kiegészítő részévé tevén országukat. És mert a magyarok előtt csak a rómaiak bírták az országot a szó teljes értelmében; a tölök reánk maradt emlékek a régi történelemre nézve a legnevezetesebbek.

A gyulafehérvári ¹⁾ erődnek Savoyi Eugen által jóváhagyott terve szerint 1715-ben megkezdett és 1735-ben bevégzett építése alkalmával, mint a római Apulum helyén számos régiséget és különösen sok köiratot fedeztek föl, melyeket a tudós Köleséri Sámuel, kormányzóki titkár, veze-

101. 102. 123. 128—135. 145. Foliratos érczlapokat III. 182—191. XIII. 131 II. — ¹⁾ Történelmileg Apulum (vagy colonia Apulensis) avagy Gyula, nem pedig Károly-Fehérvár. Mert: történelmi neve vagy Apulum (Colonia Apulensis), vagy Gyula-Fehérvár, mert mielőtt Mária Theresia atyja, Károly császár, a várat építteté a város történelmi névvel és multtal már birt, mint a nemzeti fejedelmek szokvárosa (palotát építeni János Zsig. kezdett, de csak Bethlen Gábor végeze be) A várat tehát nevezhetik akár minek tetszik, de a várost illetőleg visszaesítandó a Károly-Fehérvár, mert még az alsó-fehérvármegyei szászok is Weissenburgnak nevezik 133 éves ujjákeresztelése daczára. Ha egyszer a m. miniszterium is használni fogja a történelmi elnevezést, azt hiszem a hivatalos irályba is át fog es menni és át kell mennie.

tése alatt hajókon szállítottak Bécsbe, néhány hajó elsüllyedett a Maroson, de non obstante eo maradt meg elég kőirat arra, hogy a bécsi udvari könyvtárhoz vezető lépcső oldal falaiba (hol maig meg vannak) illesztessék.

Római régiségek sorjegyzéke. 1)

A) Az ugynevezett márványteremben

a) a harmadik állványon:

1) Két láb magasságu, egy láb tiz és fél hüvelyk szélességü Herkuleszobor.

2) Telephust vivő Hercules szobra, lábánál szarvas ünő. Mindkét szobrot Mehádián találták.

e) A hatodik állványon

3) 2' 6'' magasságu márvány Herkules, fején babérkoszoru, bal vállán a nemäi oroszlány bőre, balkezében a Hesperidák almái; (jobb keze le ? tört) lábainál bikafő. 1851-ben szereztetett meg a gyűjtemény részére.

4) A syriaiak által bálványozott márvány Jupiter Dolichenus. Egészben 2' 10'' magas..

A vértés, balkarját kinyujtó Jupiternek phrygiai főveg van fején, mel- lén a sas; egy szarvai között sassal ékített nyargaló bikán áll, ezen bevét- t irattal:

I. O. M. DOL.
AVRELIJ SABINIANVS ET MA
XIMVS ET APOLLINARIVS SAC
VOT. L. L. POS

(A legjobb és legnagyobb dolichei ²⁾ Jupiternek a papok Aurelius Sa- binianus és Maximus és Apollinarius fogadmányukat (votum) szivesen tel- jesítették.) 1851-ben szereztetett meg.

c) A tizedik állványon

5) egy római császár szobrának 3'' 11'' nagyságu dereka.

6) Egy 6' 4 1/2'' magasságu imperator szobra, császári köpenyének (paludamentum) egy része a mellette levő fatörzsön fekszik. Feje, keze, lába ujak. E töredéket az 5. sz. alattival együtt Dalmátiában találták.

¹⁾ Beschreibung der zum Münz- u. Antiquen-Cabinette gehörigen Statuen sat. Bécs 1856. Hatodik kiadás. — ²⁾ Doliche Syriában ezen tisztelet iránt I. Sitrangsberricht sat. XII, 4. I. XIII. 233. I.

d) A harmadik szobában.

A római vallásos szertartások közé tartozott a fogadmány (votivum), mely az isteni tiszteletnek (áldozattételnek) egy neme volt, és abból állott, hogy valamely kívánság megnyerésére vagy a teljesedett kívánságérti hála-nyilvánítása stb. végett egy vagy több istennek tétetett. Mindenki fogadalma teljesítéseig volt kötelezve. Az ily fogadmány minden tárgya votivus-(a, um,)-nak nevezetett pl. ludi votivi, tabula votiva stb. ¹⁾ A fogadmányi táblákra a tett felfogadás föl volt jegyezve, s ezek többnyire az imolákba tétettek le. Egy ily

7) 2' 10¹/₂" magas, 1' 8³/₄" széles, 6¹/₄" vastag, 1833-ban Maros Réven talált táblát ajándékozott Lobkovitz Aug. Longinus hg a bécsi régiségtárnak.

PRO. SALVTE. AVGG. L. SEPT. SEVERI. PII. PERT. ET. M. AVR. ANTONINI. IMPP. L. P. SEPT. GETAE. CAESARIS. COLL. CENTONARIOR, SCHOLAM. CVM. AETOMA. PECVNIA. SVA. FECIT. DEDHANTE. L. POMP. LIBERALE. COS. DAC. III. (Lucius, Septimius, Severus, Pius, Pertinax és Marcus, Aurelius, Antonius császárok és Lucius, Publicius, Septimius, Geta, Caesar jóllétére. A három Dácia ²⁾ Consula L., Pomponius, Liberalius rakván a talpkövet a katonai gyapju-művesek műhelyeket ormával együtt saját költségükön emelték.)

A kereszténységgel a római pogány szokás szerint a halottak tése megszűnt, koporsóba tétetvén azok. A kőkoporsók legnevezetesebb anyagja Assosból (Mysiában) került: e kőnek azon tulajdonsága volt, hogy a testet, a fogak kivételével, negyven nap alatt megemésztette. Innét vették az assosi kőkoporsók a sarkophag (husemészlő) nevet. Később a közönséges koporsókat is sarkophagnak nevezték el. A koporsót földbe tették, a sirra pedig egy emlék követ, melyen sokszor csak D. M. S. (Diis manibus sacrum) betűk voltak.

8) VI. Károly cs., Mária T. apja, egy ily 7' 6" hosszú, 3' 1" széles, s 4' 11¹/₂" magas Erdélyben talált koporsót vitetett Bécsbe. A koporsó

¹⁾ Fogadmányi oltárra nézve V. ö. „Korunk“ című hirlap 1866-ki évfolyama 109. számának tárczáját. A Fehérmegyében Springen talált római oszlopról.

— ²⁾ Dacia orientalis (mások alpestrist tesznek ennek helyébe) mediterranea ripensis. Constantinus Magnus alatt már csak két Dacia fordul elő. Sokan tagadták, hogy egyáltalában létezett volna három Dacia. Torma Károly, B.-Szolnokmegyei főispán, az erdélyi muzeum egyeslet 1863-beli évkönyveinek II. köt. II. füz. 108—114. ll. a három Dacia létezését ügykezett bizonyítani. A két Dacia iránt, Cis- és Transalpina valamint superior és inferior iránt. Sitzungsbericht V. 549—555. l.

födélének közepén az eltemetettnek serleget tartó alakja van féldomborműben kivésve, a koporsó egyik oldalán pedig lóháton, a másikon állva.

A koporsón következő irat latinul :

A megholtak lelkeinek szentelve. A quirinalis tribus I-ső (segélyző) legio ¹⁾ centurioja ²⁾ Marcus Aurelius Valensnek, ki 53 évig élt és 32 évig katonáskodott, Marcus Aurelius Alexander a triariak ³⁾ centurioja, fivérének, Julia Theodora férjének, Aureliás Sosicratia s Valentina legjobb atyjok örök nyugalma s tartós gondtalansága végett emelték ez emléket.

III) Az ugynevezett ámrázi ⁴⁾ gyűjteményben ⁵⁾ levő magyar emlékek.

A) Vérték és fegyverek:

1) Báthori István, erdélyi fejedelemnek, később lengyel királynak egy vértje.

2) II. Lajos királynak vállvertje.

3) Zrínyi Miklós ⁶⁾, horvát és dalmát bán, roham siska, kicsi köpenye s kardja.

4) Thuri György ⁷⁾ kardja.

5) Egy oldal szobában sok magyar íj, nyíl, karvért stb. között, igazságos Mátyás királynak egy kardja.

6) Ritka szépségű magyar lovagló szerszám és fegyver, a vért ezüsttel gazdagon diszitve.

7) 1514-ből ⁸⁾ való magyar kard. kötőjén két nagy karika.

B) Képek

8) Báthori István (1571-ben erdélyi fejedelem, 1576—1586) lengyel király.

9) II. Lajos király (szül. 1506. elesett Mohácsnál 1526 kisasszony hó 29-kén.)

10) Nővére Anna, I. Ferdinand neje (+ 1547.)

11) Zsigmond király.

C) Szobrok:

12) Igazságos Mátyás király.

13) Második neje Beatrice, született nápolyi s arragoniai hercegnő, (+ 1508.)

¹⁾ Dandár. ²⁾ Századosa. — ³⁾ A csatarendben a harmadik sort képező edzett régi katonák. — ⁴⁾ Mert az Innsbruck mellett levő ámrázi kastélyból tétetett át Bécsbe. — ⁵⁾ Bergmann József, Übersicht der Amraser Sammlung. Bécs, 1855. 3-ik kiadás. — ⁶⁾ Elesett 1566. sz. Mihály hó 8-án. — ⁷⁾ Elesett Hunizsánál 1571-ben a törökökkel harczban. — ⁸⁾ A Dóssa lézadás korából.

Gyűjtő s előfizető uraságok névsora.

1. a) és b). Gyűjtő: **Györfy Titus** ügyvéd Gy.-Sz.-Miklóson: Györfy Titus, Györfy Pető, Kedves Tamás, Csiszér Károly, Bocskor Mihály, Gál Ignác, Nagy Sándor, Becze Antal, Csekme Béla, Gál Elek, Bocsánczi János, Miklósi Antal, Lukáts János, Deer Venczel, Olvasókör részére Száva.
2. Gyűjtő **Kathonai Gábor** Szováthon: Kathonai Gábor, Gálfalvi Imre.
3. Gyűjtő **Kozma István** Kolozsvártt: Kozma István, Kozma Istvánné szül. Miksa Rozália, özv. Pásztóhy Gáborné sz. Miksa Mária, Miksa Emma
4. **Miksa Miklós** N.-Enyeden: Miksa M., Tóth Miklós, Inczedy Samu, Korodi Samu, Arányi Béla, Vincenti Lajos.
5. Gyűjtő **Aker Frigyes** Nagy Szebenben: Aker F. Mike Béla, Capesius Rezső, Coulin Miklós, Linz Károly, Kratzer József, Schuller Victor.
- 6.) Sz. **Somlyai Raff Károly** M.-Vásárhelyt Raff Károly, Domokos Antal, Bögözi Jakab János, Réz Mihály.
- 7.) Gyűjtő **Wipf József** N.-Szebenben.
- 8.) Gyűjtő **Csató János** Koncán Csató János, Barcsai Vallerie, Szőgyény Gabriella, Br. Horváthné (két példányra), Buda Elekné, Buda Károly, Buda Ádám.
9. Gyűjtő **Szabó Poli** Kolozsvártt. két példányra.
10. **Trauschansfels Jenő**, jogtudor, Brassóban.
11. Gyűjtő **Torma Zefi** Szászvároson. Torma Zofi (négy példányra), Hollaki Ferenczné sz. Br. Jósika Tékla, Makray Lászlóné, Makray Klára, Kakucsy Berta, Kakucsy Luiza, Naláczy József¹⁾, új. Berzenczey Miklós, Mátyásfy Zsófi, Csongrády Kálmán, Br. Jósika Gyöza, Barcsay Miklós, Benedikty Albert, Bosnyák Antal, Tóth László, Kovács Imre, Bauer József, Kovács György, Simon Lajos, Berivoy György, Dr. Lészai Dániel, Dr. Lészai László, Lészai János, Spech Gusztáv
12. Gyűjtő **Raksányi Thuróczy István** M.-Vásárhelyt Thuróczy Borbára, Thuróczy István.
13. Gyűjtő **Ródi Bihary Károly** Mező-Örön: Páll Albert, Sugár Ignác, Zabulik Sándor, Pénteky János, Bihari Károly, id. Bihari Imre.
14. Gyűjtő **Ródi Bihari Gyula** M.-Örön: br. Bánffy Ernő, br. Kemény Simon, gr. Bethlen Sándor, br. Bánffy George, Losonczy János, gr. Csáky Miklós, gr. Bethlen Árpád, gr. Bethlen Farkas, br. Kemény György.
15. Gyűjtő **Vizi Ferencz** Brassóban: Pánczél Joachim, Mayer József, Teőrök Károly, Vizi Ferencz. Möller Ede, Roszkosny Elek, Lechner László, Roidl Farkas.
16. Gyűjtő **Demeter Domokos** Székely-Udvarhelyt. Demeter Dom., Ferencz Kálmán, Gyertyánfi István, Sebesi Akos, Sebestény István, Tamás Károly, Gajdos Lajos, Csányi Sándor, Koréh Gergely, Rács Károly.

¹⁾ 1 frtot küldvén be, 50 krt a kenyérmezei osztalpra sziveskedett följárni.

17. Gyűjtő **Apáthi Péter** Erzsébetvároson : Apáthy P., Kovács László.
18. Gyűjtő **Elekes Pál** Erzsébetvároson : Déési Dom., br. Orbán Otto, Ágotha Miklós, Kelemeu György. Schopf Adolf, Elekes Pál (két példányra), Elekes Károly.
19. Gyűjtő **Szenkovich Dénes** ugyanott : Szenkovich D., Hoffmann Józ. Pertia Döme, Stojka Péter, Szaboszlay Kár., Ládai István, Karácsony János.
20. Gyűjtő **Érsék Elek** Tordán : Fodor Károly, Rediger Béla, Domján Miklós, Zakariás Ferencz, Galambfalvi József, Kósa László, Lukáts Sándor, Prodán József, ifj. Baranyai Pál, K. Nagy Imre, Szigethi Sándor, Velits Ödön, Nagy Mihály, Miháltz Károly, Szemerjai Ferencz, Nagy Zsigmond, Nagy Miklós, L. Fekete Samu, Csongvai Domokos, Miksa Elek, Enyedi Albert.
21. Gyűjtő **Csoma Geréb Irén** Gelenczén. Cserei-Zathuretzky Emilia, Szentiványi-Zathuretzky Mária, Csoma Geréb Irén, Tompa-Csoma Juliánna, Balási Lajos, Csűrös Antal, Kovács István.
22. Gyűjtő **Somogyi Elek** Déésen : Somogyi Elek, Krémer János, Torma Ferencz, Hosszu Elek, Rác István, Válya Ferencz, Rác Miklós, Szarvadi Pál, Torma Károly.
23. Gyűjtő **Ninger Ignác** Szeredahelyt.
24. Gyűjtő **Cseh Lajos** Kolozsvárt Cseh Lajos, Klapszia Arthur, Ferschm Ágost.
25. Gyűjtő **Mangezius Frigyes** Nagy-Enyeden Mangezius Frigyes, Árkossy Lajos, Tóth Ferencz, Keul József, Joksman Nándor, Gajzágó Tivadar.
26. Gyűjtő **Márk Adolf** Kolozsvárt Márk A. (2 példányra), Márk Ferencz (két példányra), Szentgyörgyi József, hadbiztos, Schlauf Albert, Berényi Lipót, Ruzitska Béla, Fink József, Jüngling Frigyes, Czink Adolf, Biró Ede.
27. Gyűjtő **Véllita Károly** névsor nélkül 6 példányra.
28. Gyűjtő **Endes Gábor** Kolozsvárt : Dr. Groisz Gusztáv, Dr. Landerer Oszkár, Dr. Endes Gábor. Kolozsvári kir. jogakademia, Haller Károly.
29. Gyűjtő **Vida János** Kolozsvárt Vida János, Láposy Márton, Mezey Victor, Csiszér György, Reichardsperg Gyula, Kertész György, Szabó Ferencz, Papp Máczedonfy Vincze, Kraft Otto.
- Saját ivemen:** Nagy Elek, b. Kemény Ödönné, g. Bethlen Geyzáné, b. Buol Alajosné, Szilvási Miklós. Szilvási Béla, Miksa Dániel (2 példányra), Fangh István, Fülel Istvánné, Kőváry László, Cserey Gábor. K. Papp Miklós, Szakács Károly, Filker Ferencz. Jakabb Bogdán, Páll Sándor, ifj. Bodor Pál, Hechengarten István, Pávai Antal, Kolozsváry Sándor jogtudor és tanár, Szász Domokos, Szilágyi Samu, Schütz János. Huzogány Aron, Sebestyén Mihály megyei főügyész, Züllich István, N. N. ¹⁾ Haupt Frigyes, Vajda László, Kedves Alajos, Schreiber Frigyes, dr. Major János, Szepessy Ferencz, Vajda Ottó, Jakab Elek, Mikó Miklós, Folyóvits Sándor, Murat Márton, Rösler Samu, Bogdánfi Márton, dr. Pataki Dániel, Vincenti Max., Kerekes Samu.

¹⁾ 1 frtot adván be, 50 krt a kenyérmezei osztalpra sziveskedett följárulani

S z á m a d á s ¹⁾

I. **Bevétel:** A munka végén részletezett aláírásokból begyűlt 114 ft.

II. Kiadások:

1. Ezer előfizetési felhívás	5 ft. — kr.
2. melyekből csak 800 szétküldést számítok föl 2—2 kr. postadíjjal ²⁾ a többi személyesen osztván szét	16 ft. — kr.
3. A füzet 500 példányának nyomtatási költsége ivenként 15 frtjával számítva ³⁾ , tesz tehát 6 $\frac{1}{2}$ iv	97 ft. 50 kr.
4. Boríték	2 ft. 50 kr.
5. Fűzésért a könyvkötőnek	3 ft. 50 kr.
6. 14 előfizetési pénzzel bejött levélért egyenként 3 kr. kézbesítési díj ⁴⁾	— ft. 42 kr.
Kiadás összesen	124 ft. 92 kr.
Bevétel összesen	114 ft. — kr.

S minden ügykezezetem mellett a kiadások korlátozó-
sára marad eddigi hiánylat 10 ft. 92 kr.

¹⁾ Természetesen még nem tökéletes, mert a szétküldési postadíjak összegét még nem tudom. ²⁾ Csak en passant említem, hogy néhány előfizetési felhívást 5 krros levélborítékban küldöttem szét, pl. Simor I. áldoróagy, Haynald Lajos érsek & excellenciáiknak s. a. t. ³⁾ Beszéltem egy helybeli nyomdavezetővel, ki egy iv kinyomásért **papíros nélkül** 14 frtot kért. Szerencsémre a Gámán-féle nyomdába mentem, melyet jutányossága, kezelésének szabatsossága, valamint csinos nyomtatásánál fogva bárkinek is ajánlhatok. ⁴⁾ Egy ugyan bérmentlen érkezett, de azért ezt is csak 3 krban számítom

Sajtóhiba:

3-dik lapon fölülről 3-dik sor b. Hóhér helyett b. ~~Hóher~~.

Tartalom.

A) Bécs-Ujhely és magyar emlékei	6
1. A bécs-ujhelyi csata 1246-ban	6
2. Zrinyi Péter és Frangepán Ferencz Kristóf fogsága és lefajoztatása	7
3. II. Rákócsy Ferencz fogsága	11
4. A bécs-ujhelyi levéltár magyar ereklyéi	13
B) Stajerország	15
I.) Mária Cell.	15
1. A M. celli egyház	16
2. Nagy Lajos, király, Szűz Mária képe	17
3. A kincstár	18
II.) A grácia! Joanaeum.	21
C) Alsó-Ausztria.	22
I) A plankensteini ágyu osz.	22
II.) Bécsi régiség- és éremtár.	23
Bevezetés.	23
a) Hazánkban talált néhány kincsről.	24
b) Erdély kincseiről	55
c) Magyarország arany és ezüst termelése s. a. t.	57
1. Arany	67
2. Ezüst	90
3. Erdélyi barna réz	93
4. Magyarországi, római	97
III. Az u. n. émrázi gyűjtemény magyar régiségei.	100

